

VÄLITTÄMISEN AMMATTILAISET

Vamoksen käsikirja etsivään nuorisotyöhön.

Olli Alanen & Aapo Kotkavuori

HELSINGIN
DIAKONISSALAITOS

ESIPUHE

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖ

Etsivän nuorisotyön tarve tuli esiin nuorten työpajatoiminnassa vuosien 2000–2005 aikana. Nuorten työpajoilla oli otettu käyttöön tapa hakea nuoria kotoaan silloin kun he eivät syystä taikka toisesta aamulla saapuneet pajalle. Lisäksi samaan aikaan tai jopa aiemmin työpajoille oli alkanut tulla nuoria oma-aloitteisesti, pajajaksolta apua saaneiden kaveriensa kannustamina. Kun yksittäisten, kotoa heräteltävien ja oma-aloitteisesti tulevien nuorten määrä kasvoi niin suureksi, että se sitoi työpajavalmentajien aikaa kaikkien pajanuorten kanssa tehtävästä pajatyöstä, lähdettiin etsimään ratkaisua asiaan. Oletuksena oli, että näiden kotoa haettavien ja oma-aloitteisesti tulevien nuorten määrä oli vain jäävuoren huippu niistä nuorista, jotka ovat tip-puneet julkisten palvelujen ulkopuolelle ja jotka tulee ensin löytää, jotta nuorelle vapaaehtoista apua voidaan tarjota.

Tästä tilanteesta alettiin lisätä nuorisotyön etsivää nuorisotyötä ja päivittää sitä nykyiseen nuorten toimintaympäristöön sopivaksi. Työ alkoi valtionavustuksen tukemana vuonna 2008, lainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2011 ja nyt toiminta kattaa lähes kaikki maamme kunnat. Työ on kuitenkin vasta alussa ja siksi kaikki hyvät käytänteet ja oivallukset kannattaa jakaa.

Tämä julkaisu kertoo Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-toiminnan työstä ja metodeista. Vaikka Vamos toimii Suomen suurimmissa kaupungeissa, niin etsivän nuorisotyön työntekijän ja nuoren kohtaamisessa on aina kyse kahden ihmisen, ammattilaisen ja nuoren välisestä kohtaamisesta, joka on samankokoinen kunnan tai kaupungin koosta riippumatta.

Olkaa hyvät ja muovatkaa näistä itsellenne ja työyhteisöllenne sopivia. Vinkatkaa oppaasta myös esimiehillenne ja kollegoillenne.

Vamoslaisia tiedonjakamisesta kiittäen

Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisotyön ja -politiikan vastuualue

©Helsingin Diakonissalaitos

Olli Alanen & Aapo Kotkavuori

Kannen kuvitus: anonymi Vamos-nuori

Painopaikka: Libris Oy

Välittämisen ammattilaiset

Vamoksen käsikirja etsivään nuorisotyöhön.

Sisällys

1.	Johdatus Vamoksen malliin	7
2.	Tausta: Etsivä nuorisotyö Suomessa	13
	Etsivän työn tavoitteet	15
	Keitä etsivät tukevat?	19
3.	Vamoksen työote: Välittävän vuorovaikutuksen voima	25
	Ammattilaisen pitää välittää	26
	Luottamuksen rakentuminen vaatii aikaa	30
	Muutos tapahtuu vuorovaikutuksessa	32
4.	Vamoksen etsivän työn palveluprosessi	39
	A. Ohjautuminen: Ei lähetteitä, ei diagnooseja	40
	B. Kontaktin luominen: "Mitä sulle kuuluu?"	42
	C. Ensimmäinen tapaaminen: "Ainoa hommani on auttaa sinua."	44
	D. Intensiivinen alkuvaihe: Eteenpäin nuoren ehdoilla	46
	E. Oikea-aikainen palveluohjaus: Verkostojen voimalla	48
	F. Jatkopolulle vahvistuminen: Elämän ensimmäiset haaveet	52
	G. Jatkopolulle kiinnittyminen: Tuki ei lopu ohjaukseen	62
	Vamoksen palvelukartta	64

5.	Esimiestyö ja rakenteet etsivässä työssä	67
	Työn erityislaatuudesta on pidettävä kiinni	68
	Rakenteet kaaoksen ympärille	69
	Tukea on oltava riittävästi tarjolla	70
6.	Kohti entistä parempaa etsivää työtä	73
	Lähiyhteisöt mukaan	74
	Syrjässä olevien löytäminen	74
	Nopean toiminnan työpari	75
	Intensiivisempi etsivä työ	75
	Riittävän varhainen etsivä työ	75
7.	Tyhmiä kysymyksiä	77
8.	Lähteet	80
9.	Liitteet	81
	Liite 1. Etsivää nuorisotyötä koskeva nuorisolaki	

TEKIJÄT

Käsikirjan kirjoittamisesta vastasivat
Vamoksen koordinaattori Olli Alanen
ja *etsivä nuorisotyöntekijä Aapo Kotkavuori*.

Kirjan sisällön ideointiin ja työstämiseen
osallistuivat *Vamoksen johtaja Ulla Nord*
ja *etsivän työn esimies Ville Koikkalainen*
sekä Helsingin Diakonissalaitoksen ke-

hitysjohtaja Liisa Björklund ja *viestintä-
päälikkö Markku Niskanen*.

Kirja on kirjoitettu opetus- ja kulttuuri-
ministeriön tuella. Arvokkaita näkemyk-
siä kirjan sisältöön antoivat *ylitarkastaja*
Merja Hilpinen, *neuvotteleva virkamies*
Seija Kähkönen ja *neuvotteleva virka-
mies Jaana Walldén*.

Toimittamisesta huolehti *toimittaja Riku*
Siivonen. Taitosta ja grafikasta vastasi

muotoilutoimisto Aivan Oy. Valokuvat
Sakari Röyskö (SR) ja **Joanna Moorhouse**
(JM).

Isoin kiitos kuuluu kuitenkin kaikille
Vamoksen etsiville ja heidän nuorilleen,
joiden välisessä vuorovaikutuksessa
etsivän työn malli kehittyi entistä
paremmaksi.

1. Johdatus Vamoksen malliin

Vamoksen etsivässä nuorisotyössä ratkotaan niitä ongelmia, joita erikoistunut palvelukoneistomme ei enää osaa ratkoa. Avainsanat ovat välittäminen ja kokonaisvaltaisuus.

Tämä käsikirja kertoo palvelujen ulkopuolelle jääneiden ja erilaisten ongelmiansa kanssa taistelevien nuorten tueksi kehitetystä palvelusta: etsivästä nuorisotyöstä. Käsikirja esittelee Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-palveluissa tehokkaaksi havaittuja toimintamalleja, jotka ovat kehittyneet nuorten yksilöllisistä tarpeista käsin. Kirja paljastaa julkisen salaisuuden: usein ihmisten ongelmat syntyvät puutteellisissa tai vahingollisissa vuorovaikutussuhteissa, mutta ne voidaan myös ratkaista vilpittömästi välittävällä vuorovaikutuksella. Siihen perustuu Vamos-mallin voima. Sen avulla nuori saa omat kykynsä käyttöön ja pystyy rakentamaan omanlaistaan myönteistä tulevaisuutta. Uskomme, että tässä kirjassa esiteltävää työtötta voi tulevaisuudessa soveltaa laajemmin hyvinvointi-, terveys- ja sosiaalipalveluissa, joissa halutaan olla käytännön tasolla ”asiakaslähtöisiä”.

Kallen tapaus kuvaa tyypillistä haastetta, johon työotteemme tarjoaa vastauksia:

KALLE

Kalle syntyi 20 vuotta sitten hyvälle asuinalueelle Helsingin keskustaan. Kalle sai lapsena erinomaiset neuvolapalvelut ja päivähoitoa. Hän oli kuitenkin ylivilkas. Päiväkodissa siihen etsittiin apua lukuisissa moniammatillisissa tapaamisissa. Neuvolasta Kalle sai lähetteen erikoissairaanhoidon motoristen ongelmien selvittämiseksi.

Yksinhooltajaksi jääneen äidin masennukseen järjestettiin keskusteluapua mielenterveystoimistossa ja työterveyshuollossa otettiin puheeksi äidin päihdeongelma. Kotiapuakin tarjottiin. Peruskoulun ala-asteella opiskelijahuoltotyöryhmä järjesti Kallelle erityistä tukea moniin koulunkäynnin ongelmiin. Yläasteella Kalle lintsasi. Kuraattori ohjasi hänet terveydenhoitajalle ja Kallelle kirjoitettiin lähete oppimisvaikeuksien arviointitutkimuksiin. Kallen peruskoulu jäi avusta huolimatta kesken.

Kahden vuoden toimettomuuden jälkeen työvoimatoimisto puuttui Kallen ja työttömäksi jääneen äidin tilanteeseen erilaisin toimenpitein. Kallelle järjestyi kurssi peruskoulun loppuunsaattamiseksi. Kurssin keskeydyttyä sosiaalityöntekijä yritti aktivoida Kallea toimeentulotukea alentamalla. Hän ehdotti Kallen terveydentilan arviointia ja päihdeongelman hoitoa nuorisoasemalla. Kallelle tarjottiin myös oikeusapua tulevaa oikeudenkäyntiä varten.

Mikään asia Kallen elämässä ei kuitenkaan tuntunut korjaantuvan. Kun Kalle tuli Vamoksen etsivään työhön, oli hän sairas niin psyykkisesti kuin somaattisesti. Hänen elämässään ei ollut mielekäästä sisältöä eikä päämäärää.

.....

Tässä kirjassa
esiintyvien
• nuorten nimet
on muutettu.
Selkeyden vuoksi
kaikkia etsivän
nuorisotyön asi-
akkaita kutsutaan
nuoriksi. Nuori on
siis kuka tahansa
alle 29-vuotias,
joka on ollut etsivän
työn asiakkaana.
Työntekijöihin
viitataan ”etsivinä”
ja etsivästä nuori-
sotyöstä puhutaan
etsivänä työnä.

Kallen ongelma ei ole se, ettei hän ei olisi saanut yhteiskunnan tukea. Itse asiassa hän on tavannut elämänsä aikana toistasataa erilaista auttajaa. Useimmat näistä auttajista ovat olleet hyvin koulutettuja ja hyvää tarkoittavia ammattilaisia. Silti hänen ongelmansa eivät ole ratkenneet. Itse asiassa järjestelmä on Kallelle jopa vaarallinen.

Joku voi vierittää osasyyn Kallen niskoille, mutta silti: miten on mahdollista, että häneen sijoitetut rahat, kaikki ne auttamistoimet, eivät ole tuottaneet mitään tulosta? Yksi syy on se, että jokainen auttaja on lähestynyt Kallea yksittäisten ongelmien kautta – oman professionsa, oman osajärjestelmänsä kautta. Välillä hän on ollut erityisoppilas, välillä narkkari, toisaalla työtön nuori tai toivoton syrjäytynyt tapaus. Kukaan ei ehkä ole kunnolla tutustunut Kalleen ihmisenä. Kallesta tuntui, ettei kukaan kuunnellut, eikä välittänyt.

Ongelmakeskeinen palvelukulttuuri ja sen tarkat asiakassegmentit kaventavat inhimillistä todellisuutta. Tehokkuus on ymmärretty väärin ja siitä johtuen nuori nähdään nippuna yksittäisiä ongelmia, joita ratkotaan kutakin tahoillaan. Nuorten auttamiseen tarkoitettut palvelut on muotoiltu usein siten, että työntekijä tarttuu ensimmäiseen havaitsemaansa ongelmaan ja lähtee ratkomaan sitä. Silloin ei välttämättä huomata, että nuoren ongelmat kytkeytyvät kaikki toisiinsa. Niitä pitää lähestyä kokonaisvaltaisesti, jotta apu ja tuki tuottaisivat toivotun tuloksen.

Esimerkki: Nuori saattaa kertoa, että häneltä puuttuu opiskelupaikka, mutta hän haluaisi sellaisen. Luonnollisen tuntuinen ratkaisu olisi auttaa häntä hakemaan kouluun. Voi kuitenkin olla, ettei nuoren sen hetkinen toimintakyky ole sellainen, että hän kykenisi opiskelemaan. Syy saattaa olla esimerkiksi siinä, että nuori on masentunut, eikä ole siksi jaksanut hakea tosissaan opiskelupaikkaa. Häntä on saatettu kiusata peruskoulussa ja siksi kotiin jääminen on voinut tuntua paremmalta vaihtoehdolta. Kun nuoreen tutustutaan syvemmin, paljastuu monenlaisia asioita, joissa tukeminen mahdollistaa opiskelun tai töiden tekemisen onnistumisen.

Väärään aikaan tai väärään kouluun ohjaaminen aiheuttaa todennäköisesti epäonnistumisen kokemuksen ja mahdollisia ongelmia sosiaalityönsuhteen. Jos halutaan ymmärtää, missä kohtaa koulun aloittaminen palvelee parhaiten nuoren hyvinvointia, työntekijän toimenkuvaan täytyy kuulua esimerkiksi nuoren vuorokausirytmistä huolehtiminen, psyykkisen toimintakyvyn arviointi sekä asumis- ja talouskuvioiden seuraaminen. Etsivän nuorisotyön tekijät tekevät tätä kaikkea. Kokonaisvaltaisuus on tapa nähdä ihminen.

Kallen tapaus osoittaa koko suomalaisen hyvinvointipalvelujärjestelmän keskeisen valuvi-an: erilaiset virastojen, toimijoiden, palvelualueiden ja sektoreiden saumakohdat vuotavat. Heikoimmassa asemassa olevat jäävät ilman heille sopivia palveluja. Osa käyttää niitä runsaasti, mutta ei hyödy niistä. Osa taas pettyy palveluihin ensi käynnillä, eikä enää hakeudu tarvitsemaansa hoitoon. Osa palvelut eivät koskaan löydä.

HAAVEET
YSTÄVÄT
MASENNUS PERHE ASUMINEN
PÄIHTEET
OMAT LAPSET HARRASTUKSET
VAKUUTUKSET SEKSUAALISUUS
MIELENTERVEYS OPISKELU KYVYT
HYGIENIA TOIMEENTULO PELOT
TULEVAISUUS VELAT TYÖPAIKKA
PÄIVÄRYTMI TOIVEET
MIELEKÄS TEKEMINEN
LAPSUUS

Etsivä työ tekee palvelujärjestelmästä paremman

Kallen esimerkki kuvaa, miksi etsivää nuorisotyötä tarvitaan. Palvelu kuin palvelu pettää, jos se ei tunnista käyttäjänsä sen hetkistä tarvetta. Suurin osa ihmisistä ei tarvitse intensiivisiä ja kokonaisvaltaisia tukitoimia elämänsä aikana, mutta osaa nuorista ei millään muulla tavalla voi auttaa. Etsivän työn yhtenä keskeisimpänä tehtävänä on löytää tuen ja hoidon ulkopuoliset nuoret ja saattaa heidät takaisin avun piiriin ja tukea heitä myös sitoutumaan tarvitsemiinsa palveluihin. Etsivä työ tarjoaa nuorelle mahdollisuuden vuorovaikutusprosessiin, jossa hänen tarpeensa tulevat kuulluiksi.

Suomalaisesta palvelujärjestelmästä on muodostunut erikoistunut systeemi, jota ei ole monimutkaisuuteensa vuoksi pystytty enää kehittämään vastaamaan vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten tarpeisiin. Ammattilaisten resursseja kyllä käytetään paljon, mutta vaikutus on valitettavan heikko. Pelkästään resurssien lisääminen ei siksi ole riittävä ratkaisu. Epäonnistumisista ei kannata osoittaa sormella työntekijöitä vaan sitä, miten työ on muotoiltu – millaisia toimintatavat ja niitä tukevat rakenteet ovat. Kyse on järjestelmätason ongelmasta. Havaintojemme mukaan moni viranomainen kokee, että ei voi käyttää ammatillista osaamistaan asiakkaidensa parissa parhaalla mahdollisella tavalla. Etsivässä työssä kokemus on päinvastainen. Ammattilaisuus kehittyy asiakkaiden mukana.

Kokemuksemme mukaan yksilölliset ja intensiiviset palvelut ovat niitä tarvitsevien kohdalla kustannustehokkain tukemisen tapa. Niiden avulla on mahdollista luoda pohjaa kestäville hyvinvoinnille – tukea sekä nuorta että yhteiskuntaa. Hieman kvartaalia pidemmälle katsottuna nuoren edun tavoittelu on myös yhteiskunnan kannalta hyödyllistä. Systeemin sanelema eteenpäin ohjaaminen – esimerkiksi työhön ohjaaminen liian heikossa kunnossa – aiheuttaa epäonnistumisten kierteen ja tulee sekä inhimillisesti että taloudellisesti tarpeettoman kalliiksi.

Kirjan sisältö

Tässä kirjassa esittelemme ihmisarvoiseen palvelufilosofiaan nojaavan Vamoksen etsivän nuorisotyön mallin. Vaikka malli ei ole valmis tai kaikkivoipainen, sen työote voisi auttaa uudistamaan koko järjestelmää. Mallin tärkein viesti on yksinkertainen mutta radikaali: Jokaiselle sitä tarvitsevalle nuorelle tulee tarjota mahdollisuus omaan työntekijään, joka tutustuu nuoreen ja tukee häntä kokonaisvaltaisesti intensiivisellä työotteella. Nuori ja työntekijä ovat yhteistyökumppaneita, joiden yhteinen päämäärä on nuoren hyvinvointi ja kasvu. Parhaimmillaan nuoren ja työntekijän välinen suhde on yhteinen kehitysprosessi, jossa kumpikin kasvaa yksilönä ja oppii uutta.

Työote konkretisoituu myöhemmissä luvuissa, joissa keskitytään etsivän nuorisotyön rooliin ja sen tarjoamaan tukeen ja palvelupolkuun. Lisäksi kirjassa vilkaistaan etsivän työn mahdolliseen tulevaisuuteen. Olemme nostaneet esille viisi tarpeellista kehittämissuuntaa, joihin etsivän työn olisi hyödyllistä kurottua.

Näin tarjoamme kaiken tietomme ja kokemuksemme tiiviissä muodossa muiden avoimesti hyödynnettäväksi. Tarkoituksena oli kirjoittaa helposti sisäistettävä käytännön opas etsivään nuorisotyöhön. Sen sisältö perustuu Vamoksen kuuden vuoden kokemukseen etsivästä työstä. Vamoksen malli on yksi tapa muiden joukossa. Prosessin aikana haastatelimme kymmenkuntaa etsivää nuorisotyötä muualla tekevää henkilöä. Heidän näkemyksensä toivat arvokasta sisältöä erityisesti kirjan niihin kohtiin, joissa puhutaan yleisemmin etsivästä nuorisotyöstä. Koska teoksessa kuitenkin keskitytään Vamoksen malliin, päädyimme haastattelemaan asiantuntijoina erityisesti heitä, jotka mallin myös tuntevat: etsivän työn nuoriamme. Kymmenen nuoren haastatteleminen lisäsi omaa ymmärrystä etsivän työn prosessista. Nuorten näkemykset vaikuttavat kautta kirjan.

Etsivä nuorisotyö on vaativaa työtä, jonka arvostusta lisäisi se, että työn merkitys ja sen kenttä ymmärrettäisiin paremmin. Nimenä etsivä nuorisotyö on tuttu varsinkin muille nuorten kanssa työskenteleville ammattilaisille, mutta sen esiintyminen myös valtamediassa on tuonut paljon julkisuutta. Työn sisällöstä ei vastaavasti ole kuitenkaan jaettua ymmärrystä¹. Yksi etsivän työn tekijöiden kokema syy tälle löytyy siitä, että etsivän työn tuloksellisuutta arvioidaan sellaisten mittareiden avulla, jotka pelkkiin asiakasmääriin ja ohjauksiin keskittyessään eivät tavoita työn todellista sisältöä². Tämä kirja pyrkii vastaamaan näihin haasteisiin tekemällä näkyväksi sen, mitä etsivä työ käytännön tasolla on. Vastaan tulevat teemat kattavat koko elämän kirjon. Etsivää työtä voidaan pitää sateenvarjokäsitteenä, jonka alla työtä voidaan toteuttaa monella tavoin³. Yhtä oikeaa tapaa ei ole. Työ perustuu aina työntekijän ja nuoren väliseen vuorovaikutussuhteeseen. Ennen perehtymistä Vamoksen malliin, otetaan pieni askel taaksepäin ja katsotaan, mistä etsivä työ on lähtenyt liikkeelle ja minkälaiseksi sen rooli on Suomessa muodostunut.

1 Puuronen 2014

2 Puuronen 2014

3 Mikkonen ym. 2007

ETSIVÄ NUORISOTYÖ
ON ALKANUT SUOMESSA
JO 1960-LUVULLA

2. Tausta: Etsivä nuorisotyö Suomessa

Etsivää nuorisotyötä ei tehdä enää vain kaduilla, mutta päätavoite on pysynyt samana: halutaan auttaa ongelmien kanssa kamppailevaa nuorta elämässä eteenpäin ja hyötymään oikeista palveluista oikeaan aikaan.

Etsivä nuorisotyö nojaa jo kauan sitten tehokkaaksi todettuun periaatteeseen: palvelut on vietävä niiden henkilöiden luokse, jotka niitä tarvitsevat, mutta eivät syystä tai toisesta kykene niistä itse hyötymään tai niitä itse tavoittamaan⁴. Työmuodolla on pitkät juuret. Etsivän työn historiaa käsittelevissä julkaisuissa viitataan brittiläisen Pelastusarmeijan toimintaan 1800-luvulla, jolloin työntekijät etsivät avun tarpeessa olevia ihmisiä suurimpien kaupunkien slummeista. Etsivää työtä on on tehty paljon erilaisten marginaalissa elävien ihmisryhmien parissa.⁵ Julkisessa keskustelussa näistä ryhmistä puhutaan usein syrjäytyneinä tai syrjäytymisvaarassa olevina.

Etsivän työn luonteeseen ei kuulu kontrollivelvoitetta: asiakasta ei voida pakottaa eikä käytössä ole sanktiojärjestelmiä. Sen tavoitteena on tukea asiakasta kohti positiivista muutosta ja se on aina tavoitteellista toimintaa. Luonteenomaista etsivälle työlle on myös se, että sitä tehdään sen asiakkaiden vapaaseen tahtoon nojaten ja heidän ehdoillaan.⁶ Se nojaa ihmiskäsitykseen, jossa jokaisella yksilöllä on elämäntilanteesta ja teoista riippumaton ihmisarvo.

Etsivä nuorisotyö on alkanut Suomessa jo 1960-luvulla. Silloin saman työnimen alla tehtiin töitä erityisesti jengien parissa, radikaalisti perinteisiä toimintatapoja rikkomalla: menemällä ulos toimistoista sinne missä mahdolliset avun tarvitsijat olivat. Norja on kuitenkin etsivän työn pioneerimaa.⁷ Työmuotoon kohdistettiin Norjassa runsaasti huomiota 1970–1980-luvuilla. Malli kehittyi ja vakiintui lisääntyneiden resurssien turvin. Norjalaisen tekemällä työllä on ollut iso merkitys suomalaisen mallin kehittymiseen.⁸

Norjassa kehitettyä mallia kokeiltiin Suomessa 1970-luvulla sellaisten nuorten kohdalla, joiden katsottiin elävän riskioloissa. Seuraavien vuosikymmenten ajan etsivä työ profiloitui kaduilla tehtäväksi työksi, jossa keskityttiin vaikeassa tilanteessa ja palvelujen ulkopuolella

⁴ ks. esim. Hjort 1995; Kaartinen-Koutaniemi 2012

⁵ ks. esim. Mikkonen ym. 2007; Kaartinen-Koutaniemi 2012

⁶ ks. esim. Puuronen 2014; Mikkonen ym. 2007

⁷ Männikkö 2011

⁸ Puuronen 2014

SUOMESSA ON KEHITTYNYT TYÖMUOTO, JOSSA NUORIA EI ETSITÄ KADULTA.

olevien erityisryhmien – kuten narkomaanien ja prostituoitujen – tukemiseen. Kaduilla tehtävä etsivä työ on edelleen työn yleisin muoto Euroopassa⁹. Siinä nuoret kohdataan pääsääntöisesti työparina¹⁰. Myös Suomessa tätä katutyöksi kutsuttua työmuotoa tehdään pareittain. Sen prosessi etenee siten, että kun nuoreen on luotu kadulla kontakti, ehdotetaan hänelle tapaamista ”kentän” ulkopuolella, esimerkiksi kahvilassa tai toimistossa.

Työmuodon uudistuminen

Suomessa kaduilla tehtävän etsivän nuorisotyön määrä on suhteellisesti pienentynyt viimeisten vuosien aikana ja jäänyt etsivää nuorisotyötä tekevien keskuudessa vähemmistöön, koska sen ohelle on kehittynyt työmuoto, jossa nuoria ei etsitä kaduilta¹¹.

Etsivän työn yksi keskeisistä tehtävistä on jatkuvasti reagoida sen toimintaympäristössä tapahtuviin muutoksiin. Suomalainen etsivä nuorisotyö onkin jatkuvasti kehittynyt nuorten tarpeita vastaavalla tavalla. Vamoksessakin työn uudelleen muotoilu alkoi muuttuneesta ympäristöstä: havaittiin, että suuri osa avun tarpeessa olevista nuorista ei ole kaduilta tavoitettavissa. Monella heistä ei ole ystäviä joiden kanssa hengaila kaupungilla ja moni on iältään ylittänyt lähinnä teini-ikään kuuluvan ”hengailuvaiheen”. Monen nuoren sosiaalinen elämä on verkossa. Tämä on nähty muunkin Suomen etsivässä työssä. Samanaikaisesti kun kaduilla tehtävä työ on säilyttänyt oman paikkansa, on uudenlaisen etsivän työn merkitys ja sitä tekevien tahojen määrä kasvanut jatkuvasti¹². Parhaimmillaan nämä kaksi samasta perinteestä ponnistavaa työmuotoa tukevat kuitenkin toisiaan. Kummassakin tärkeintä on nuorten kohtaaminen ja eteenpäin tukeminen yksilön omien toiveiden pohjalta.

Uudessa suomalaisessa etsivässä työssä nuoria ohjautuu avun piiriin erityisesti viranomaisverkostoista sekä vanhempien ja nuorten omien yhteydenottojen myötä. Osa on kuullut työmuodosta mediasta ja ottaa sitten yhteyttä. Ovi palveluun on avoinna kaikille sitä tarvitseville. Vamoksessa on luotu tiiviit yhteistyösuhteet eri viranomais tahoihin ja muihin nuorten palvelujärjestelmän toimijoihin, jotta voisimme tavoittaa ne nuoret, jotka tues-
tamme eniten hyötyisivät. Heti alusta alkaen toimintaa on suunniteltu ja kehitetty yhdessä Helsingin kaupungin eri virastojen kanssa. Toisaalta Vamoksessa on noudatettu avointa linjaa ja mietitty, miten ottaa yhteistyöhön kaikki nuorten tukemisessa mukana olevat tai mukaan haluavat tahot – sektoreista ja toimialoista riippumatta. Kokemuksemme mukaan kukaan yksittäinen toimija ei kykene tuottamaan tehokkaita nuorten palveluja yksin, vaan siihen tarvitaan monialaista ja moniammatillista yhteistyötä. Yhteistyö eri toimijoiden välillä on myös kustannustehokasta, koska se mahdollistaa eri palvelujen tarkoituksen-

⁹ Rif 2010

¹⁰ Mikkonen ym. 2007

¹¹ Häggman 2014

¹² Häggman 2014

mukaisen, oikea-aikaisen käytön. Kyky rakentaa paikallisia verkostoja on elintärkeää niin nuorten löytämiseksi kuin parhaan tuen tarjoamiseksi.

Katutyön ohelle kehittynyt etsivän työn malli ei ole kuitenkaan suunnannut takaisin toimistoon. Olemme havainneet, että pelkästään toimistosta tai kadulta käsin auttamisen mahdollisuudet jäävät pieniksi. Ammattilaiselle tämä tarkoittaa sitä, että työpaikkana on toimiston tai kadun sijaan koko kaupunki, jonne mennään yhdessä nuoren kanssa. Keskeistä on toimia nuorelle mielekkäissä ympäristöissä ja jalkautua nuoren tarvitsemiin palveluihin.

Etsivän työn tavoitteet

Uusi nuorisolaki astui voimaan vuonna 2011. Sen myötä kunnilla on mahdollisuus, omaan tarpeeseensa ja harkintaansa perustuen, järjestää etsivää nuorisotyötä opetus- ja kulttuuriministeriön tuella joko itse tai ostopalveluna.¹³ Kuitenkin jo vuonna 2008 käynnistyi kunnallisina kokeiluina opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama etsivä nuorisotyö. Lain voimaantulon myötä sen mahdollistama työmuoto on saanut entistä merkittävämmän roolin palvelujärjestelmässä. Nuorisolaki ei kuitenkaan vielä toistaiseksi velvoita kuntaa järjestämään etsivää nuorisotyötä. Tästä huolimatta se on levinnyt lähes koko maahan.

Nuorisolain 7 b §:n mukaan

”Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuun ja itenäistymistään sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivää nuorisotyötä tehdään ensisijaisesti perustuen nuoren itsensä antamiin tietoihin ja hänen omaan arvioonsa tuen tarpeesta.

Kun kunta järjestää etsivää nuorisotyötä, sen tulee nimetä etsivän nuorisotyön toimeenpanosta vastaava kunnan viranhaltija tai kuntaan työsopimussuhteessa oleva henkilö. Etsivällä nuorisotyöntekijällä on oltava riittävä koulutus ja kokemus nuorten kanssa tehtävästä työstä. Etsivää nuorisotyötä voivat järjestää kunta tai useammat kunnat yhdessä. Kunta voi järjestää etsivää nuorisotyötä hankkimalla palveluja myös nuorten palveluja tuottavalta yhteisöltä, jolloin kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään tämän lain mukaisesti.”¹⁴

Etsivän työn ensisijaisena tehtävänä on tukea alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat koulutuksen tai työmarkkinoiden ulkopuolella ja tarvitsevat yksilöllistä tukea saavuttaakseen

¹³ Notkola 2013

¹⁴ <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>, ks. liite 1.

283 KUNNASSA
OLI VUONNA 2013
VALTIONAVULLA
TUETTAVAA ETSIVÄÄ
NUORISOTYÖTÄ.
TÄMÄ ON 93 %
SUOMEN KUNNISTA.

tarvitsemansa palvelut. Niitä ovat esimerkiksi erilaiset sosiaaliset ja terveydelliset palvelut. Etsivä nuorisotyö tarjoaa nuorelle kokonaisvaltaista tukea, jos nuori sitä itse haluaa.

Työn laaja, mutta rajattu rooli

Etsivän työn tekijöiden keskuudessa vallitsee yhteisymmärrys siitä, että työn keskeisin sisältö on nuorilähtöinen yksilöohjaus¹⁵. Vaikka kohderyhmäksi on rajattu palvelujen ulkopuoliset nuoret, on etsivässä työssä silti mukana monia sellaisia nuoria, joilla on montakin tukipalvelua ympärillään. Heistä moni ei syystä tai toisesta kykene palveluista itsenäisesti hyötymään. On kysyttävä, onko eettisesti vastuullista ohjata nuorta palvelusta toiseen, vaikka hän ei kykenisi niistä hyötymään? Palvelujärjestelmää leimaa pois-lähtetäminen kulttuuri, jossa nuoria ohjataan palvelusta toiseen, mutta kukaan ei kanna kokonaisvastuuta.

Ympäri Suomen voi kuulla saman kysymyksen: missä kulkee etsivän vastuu? Etsivän työn tehtävänä on täydentää, ei korvata, palvelujärjestelmää. Väännetään vielä rautalangasta: etsivän ei kuulu tehdä niitä tehtäviä, jotka on laissa säädetty jonkun muun tehtäväksi. Etsivä työ on palvelujärjestelmää tehostava elementti: se saa aikaan parhaan tuloksen tiiviissä yhteistyössä kunnan palvelujen kanssa.

**ETSIVÄN TYÖN
TEHTÄVÄNÄ ON TÄY-
DENTÄÄ, EI KORVATA.
JULKISTA PALVELU-
JÄRJESTELMÄÄ.**

Suomen perustuslain 19 §:n mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Näistä ensimmäinen toteutuu paremmin. Vastuu esimerkiksi vaikeasta mielenterveys- tai päihdeongelmasta kärsivästä nuoresta sysätään liian usein etsiville, vaikka heille se ei kuulu. Silti välillä tulee vastaan tilanteita, joissa psykiatrisesta osastohoidosta tai katkolta kotiutettavaa nuorta ohjataan etsivään työhön ilman kunnollista jatkohoitoa. Mikäli esimerkiksi mielenterveyspalvelut eivät vastaa nuoren tarpeisiin, on hyvä pysähtyä miettimään, mitä etsivä voi sellaisessa tilanteessa tehdä. Etsivän ei kuulu olla viimesijainen kuntouttava, hoitava tai huoltapitävä taho. Etsivä ei ole myöskään tukihenkilö, vaan muutoksessa tukeva ammattilainen. Hänen tehtävänsä on mahdollisuus, mikäli olemassa olevia palveluja tai opiskelu- ja työpaikkoja ei ole tarjolla.

Mielestämme etsivän työn yhtenä velvollisuutena voidaan pitää myös työn tuoman tiedon jakamista kuntapäätäjille. Etsivillä on syvä ymmärrys paikallisen nuorten palvelujärjestelmän toiminnasta, sen puutteista ja vaikeassa asemassa olevien nuorten tilanteesta. Päätäjien olisikin puolestaan hyödyllistä ottaa etsivien tieto vastaan ja käyttää tietoa paremman kunnan rakennusaineena. Mikäli etsivä palvelee vain yksittäisiä nuoria, jää iso osa työn potentiaalista käyttämättä. On tosin syytä mainita, että etsivän työn resurssit ovat nykyisin varsin niukat ja asiakastyöhön sidotut. Tämän vuoksi etsivän työn rahoitus pohjaan voisi

¹⁵ Puuronen 2014

olla syytä miettiä sellaista lisäresurssia, jolla etsivien tietoa voitaisiin nykyistä paremmin hyödyntää kunnallisessa päätöksenteossa. Uusi nuorisolaki (2011) tarjoaa tälle hyvän foorumin. Se velvoittaa kuntia perustamaan monialaisen viranomaisyhteistyöverkoston, joka edistää nuorille suunnattujen palvelujen yhteensopivuutta. Melkein jokaiseen kuntaan syntynyt nuorten ohjaus- ja palveluverkosto on paikka, jossa etsivän nuorisotyön edustajan tulisi olla mukana. Etsivät tai heidän esimiehensä ovat mukana yli 60 prosentissa näistä verkostoista¹⁶. Luku on kasvanut, mutta se voisi olla parempikin.

**INTENSIIVINEN,
NUORELLE SOPIVAAN
TAHTIIN ETENEVÄ
TYÖSKENTELY ELÄMÄN-
HALLINNAN JA VUO-
ROVAIKUTUSTAITOJEN
PARANTAMISEKSI ON
KESTÄVÄ JA
TEHOKAS TAPA
AUTTAA.**

Etsivän työn ensimmäisiä yleisiä tavoitteita nuorten kanssa ovat esimerkiksi sosiaalietuuksiin ja taloudelliseen tilanteeseen liittyvien asioiden selvittäminen, hyvän vuorokausirytmien tukeminen ja nuoren toimintakyvyn vahvistaminen. Matkan varrella yleisesti nousevat esiin päihdeongelmat, seksuaalisuuteen liittyvät kysymykset, hoitamattomat mielenterveysongelmat, asuntojen etsiminen sekä viranomais- ja velka-asioiden selvittäminen. Niissä etsivä tukee parhaansa mukaan ja auttaa löytämään sopivia palveluja. Toisaalta yksi isoimmista etsivän työn ongelmista on se, että tarvittavia palveluita ei aina ole tarjolla. Vamoksen havaintojen ohella tämä ongelma on tunnistettu myös Puurosen (2014) tutkimuksessa. Etsivälle työlle asetetun tehtävän onnistuminen ei riipu pelkästään etsivän työn prosessista¹⁷.

Pienet askeleet ovat suuria

Yksinkertaistettuna etsivän nuorisotyön tarkoituksena on tukea ja kannustaa nuoria elämässään eteenpäin. Lähes jokaisen nuoren tavoitteena on mielekkään opiskelu- tai työpaikan löytäminen. Monelle etsivän työn asiakkaalle näiden

tavoitteiden toteutuminen on kuitenkin kaukana. Mikäli nuori ei uskalla lähteä ulos kotiovesta tai kärsii akuutista päihdeongelmasta, on syytä keskittyä ensin näihin ongelmiin. Monen nuoren kohdalla ensin on esimerkiksi lievennettävä sosiaalisten tilanteiden pelkoa ja tuettava eroon epäonnistuneen ihmisen identiteetistä. Onnistumisen kokemukset ja palautteen antaminen ovat tärkeä osa työtä. Positiivinen palaute on monelle erittäin tärkeä ja eteenpäin vievä voima.

Ennenaikainen ohjaaminen on yksi palvelujärjestelmän perisyneistä. On aina syytä miettiä, onko nuori todellisuudessa valmis seuraavaan toimenpiteeseen vai tapahtuuko ohjaus siitä syystä, että työntekijä kokee velvollisuudekseen ohjata nuoria nopeasti työhön tai opiskelemaan. Vamoksessa on kuuden vuoden aikana varmistunut käsitys, että intensiivinen, nuorelle sopivaan tahtiin etenevä työskentely elämänhallinnan ja vuorovaikutustaito-

¹⁶ Häggman 2014

¹⁷ Puuronen 2014

MONET VAMOKSEN NUORISTA EIVÄT KOE EDEKS PERHEEN TAI YSTÄVIEN ARVOSTAVAN ITSEÄÄN JA VARSINKIN ULKOPUOLISIIN IHMIISIIN HE SUHTAUTUVAT EPÄLUOTTAVAISESTI.

jen parantamiseksi on nopeaa palveluohjausta kestävämpi ja tehokkaampi tapa auttaa. Vamoksessa etsivän työn kantavana ideana on tutustua nuoreen ja etsiä hänen kanssaan sellainen jatkopolku, jolta ei enää pudottaisi, käännytä takaisin tai jolla ei voida pahoin.

Sama havainto toistui myös lähes kaikkien tätä kirjaa varten haastateltujen etsivän nuorisotyön tekijöiden ja etsivän työn asiakkaiden kommentteissa. Pienet askeleet luovat kestävä pohjan opiskelemaan tai työelämään siirtymiselle. Kokonaisvaltaiseen ihmiskäsitykseen nojaava sosiaalinen vahvistaminen vaatii työntekijältä paljon. Kukaan ei nuoren kanssa yksin pysty vastaamaan kaikkiin mahdollisiin tarpeisiin. Tällöin keskeiseen rooliin tulevat monialaiset yhteistyöverkostot. Etsivä pyrkii yhdessä nuoren kanssa valjastamaan nämä palveluverkostot tukemaan nuorta ja huolehtimaan siitä, että nuori myös hyötyy palveluista.

Etsivän työn tulee intensiivisyyden lisäksi kyetä tarjoamaan tarvittaessa mahdollisuus myös pitkäkestoiseen asiakassuhteeseen. Monella paikkakunnalla etsivien vaihtuvuus on kuitenkin suurta. Se johtunee ainakin osittain työn vaatimattomasta palkkatasosta ja siitä, että etsivän työn rahoitukset tulevat vuodeksi kerrallaan. Työntekijöiden vaihtuvuuden lisäksi nykyinen rahoituspohja asettaa haasteita myös työn kehittämiselle ja toiminnan pitkäkestoiselle suunnittelemiselle.

Keitä etsivät tukevat?

Etsivän nuorisotyön asiakaskuntaan kuuluvat alle 29-vuotiaat nuoret. Nuorten alaikäraja vaihtelee kunnittain ja toimijoittain 10–20 ikävuoden välillä. Suurin osa etsivää työtä tekevästä tahoista on asettanut sen 13–16 vuoteen.¹⁸ Vamoksessa se on 16. Työ on luonteeltaan hieman erilaista alaikäisten kanssa jo juridisten velvoitteiden takia. Vamoksessa on kuitenkin varsin vähän alle 18-vuotiaita nuoria, sillä Helsingin kaupungilla on heille oma vastaava palvelunsa.

Nuorelta edellytetään ainoastaan suostumus yhteistyöhön etsivän nuorisotyöntekijän kanssa. Toiminta on ja sen tulee olla aina nuorelle täysin vapaaehtoista ja maksutonta. Nuoria ohjautuu etsivään työhön esimerkiksi kouluista, psykiatrian poliklinikoilta ja sosiaaliasemilta. Monet vanhemmat tai muut sukulaiset ottavat etsiviin yhteyttä, kuten myös monet nuoret itse. Mutta keitä nämä nuoret sitten ovat?

¹⁸ Häggman 2014

Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama etsivä nuorisotyö tavoittaa vuosittain Suomessa lähes 30 000 nuorta. Heitä on turha yrittää niputtaa yhden käsitteen – esimerkiksi syrjäytymisvaaran – alle. Tiiviimpään suhteeseen etsivän työn kanssa päätyy noin 17 000 nuorta, joiden kanssa noin 500 suomalaista etsivän työn tekijää työtään tekee.¹⁹ Tämä tarkoittaa, että vuodessa on yhtä monta erilaista asiakassuhdetta, jotka keskittyvät yhtä monen erilaisen nuorten tukemiseen. Etsivä työ ei ole leimaavaa, sillä asiakkuuden perusteella ei voi päätellä nuoresta muuta kuin että hän haluaa muutosta omaan elämäänsä.

Koska etsivä työ on kokonaisvaltaista, ei ole mielekästä niputtaa nuoria liian kapeiden asiakasprofiilien alle. Ne kaventavat todellisuutta ja johtavat helposti kokonaisvaltaisen kuvan sirpaloimiseen. Olemme sen takia jakaneet Vamoksen etsivän työn nuoret vain kevyttä tukea ja paljon tukea tarvitseviin.

Sekä Vamoksessa että koko Suomessa etsivässä työssä asiakkaiden sukupuolijakauma on noin 60–40, joista nuoret miehet ovat enemmistönä²⁰. Etsivässä työssä olevia nuoria yhdistävät monet samankaltaiset kokemukset. Vamoksen nuoria koskevassa tutkimuksessa selvitettiin nuorten hyvinvointikokemuksia, tulevaisuuden odotuksia sekä erilaisia henkilöhistoriaan liittyviä ulottuvuuksia. Suurin osa heistä on kärsinyt yksinäisyydestä, osa jo lapsuudesta lähtien. Merkittävä osa kokee, ettei ole saanut lapsuudessaan tai peruskoulun aikana kavereita.²¹

¹⁹ Häggman 2014

²⁰ Häggman 2014

²¹ Alanen ym. 2014

KEVYELLÄ TUELLA PÄRJÄÄVÄT:

Kevyellä tuella pärjääviin kuuluu nuoria, jotka tarvitsevat tukea opiskelu- tai työpaikan löytämiseksi. He ovat myös opiskelun ja työelämän vaatimassa kunnossa. Monet heistä ovat koulupudokkaita esimerkiksi siitä syystä, että alavalinta on osoittautunut vääräksi. Heillä saattaa olla mielenterveysongelmia, kuten lievää masennusta ja ahdistusta. Kun heidän kanssaan käydään läpi syitä, miksi he eivät ole töissä tai opiskelemassa, löytyy usein joku sellainen asia, johon etsivän kannattaa tarttua pelkän opiskelu- tai työpaikan etsimisen

lisäksi. Kyse voi olla esimerkiksi oppimisvaikeuksista tai yksinkertaisesti siitä, etteivät he tiedä mitä elämässään haluaisivat tehdä. Etsivän tehtävä on tällöin tarjota vaihtoehtoja ja opiskelu- tai työpaikan löytämisen ohella tukea sinne kiinnittymisessä. Kevyellä tuella pärjäävien kanssa palveluprosessissa edetään verrattain nopeasti sen loppuvaiheille, sillä heillä ei ole tarvetta intensiivisemmälle tuelle ja toimintakyvyn vahvistamiselle. Kevyellä tuella pärjäävien osuus on Vamoksen etsivässä työssä nykyään noin 15 prosenttia.

PALJON TUKEA TARVITSEVAT:

Paljon tukea tarvitseviin kuuluu monenlaisia nuoria. Monet heistä ovat syrjäytyneet kotiinsa ja kärsivät vuorovaikutuksen puutteesta. Monet kotiin syrjäytyneet eivät käytä päihteitä juuri lainkaan. Toiset heistä taas ovat päihderiippuvaisia ja osa tilaa huumausaineita verkosta. Jotkut heistä ovat syrjäytyneet verkkomaailmaan ja virtuaaliset suhteet ovat ainoita vuorovaikutussuhteita, joita heillä on jäljellä. Toisilla ei ole ystäviä edes virtuaalimaailmassa. Kotiin syrjäytyneet ovat usein hyvin ahdistuneita, masentuneita, somaattisesti sairaita ja sosiaalisesti arkoja. Monet heistä ovat kärsineet vakavasta koulukiusaamisesta. Yleensä huoli heistä kantautuu etsiville vanhempien tai muiden sukulaisten kautta. Monella kotiin syrjäytyneellä ei ole hoitokontakteja, joka selittyy osittain sillä, että täytettyään 18 vuotta niistä voi kieltäytyä. Usealla on saattanut olla jo varhaislapsuudesta lähtien useita hoitokontakteja, mutta moni jää palvelujen ulkopuolelle täysi-ikäisyyden saavuttaessaan. Osa heistä on keskeyttänyt peruskoulun jo yläasteella ja kärsinyt vakavasta kiusaamisesta. Heidän kanssaan aloitetaan työ hyvin pienin askelin lähtemällä kävelyille lähiympäristöön ja liikkumalla ympäristöissä, joissa tapaa muita ihmisiä, kuten matkustamalla julkisilla liikennevälineillä.

”Miten teidän yhteistyö lähti käyntiin?”

”Oli vaikea ottaa apua vastaan, koska jos sitä eristäytymistä jatkuu niin se on kuin peitto, johon kietoutuu ja muutokset tuntuu ahdistavilta.”

– Tomi, 26.

Paljon tukea tarvitseviin kuuluu myös päihteiden sekakäyttäjii. Sekakäyttöön kuuluu mitä monimutkaisempia kirjainyhdistelmiä ja perinteisempiä päihteitä kuten alkoholia ja kannabista. Heistä suurella osalla myös ystävät oireilevat päihteillä ja irtautumisprosessi on sosiaalisistakin syistä vaikeaa. Heidän kohdallaan ensimmäinen asia on päihteiden käytön tuettu lopet-

täminen ja uuden sosiaalisen verkoston rakentaminen. Silloin etsivän on keskityttävä erityisesti omanarvontunteen ja itsetuntemuksen lisäämiseen ja tuoda uutta sisältöä ja vaihtoehtoja päiviin päihteiden käytämisen ja siihen liittyvien lieveilmiöiden tilalle. Mikäli nuoren arvostusta itseensä onnistutaan lisäämään ja tarjoamaan vaihtoehtoja, mutta mielekäästä tekemistä, saattaa olla että päihteistä päästään irti ilman varsinaista päihdehoitoa.

Paljon tukea tarvitseviin kuuluu myös sellaisia nuoria, jotka syystä tai toisesta ovat psyykkisesti hyvin huonossa kunnossa, mutta eivät käytä päihteitä, eivätkä ole kotiinsa syrjäytyneitä. Monella on taustallaan traumaattisia kokemuksia, kuten koulukiusaamista tai varhaislapsuuden ahdistavia kokemuksia. Heidän kohdallaan usein keskeisin kuntouttava elementti on turvallisen yhteisön tarjoaminen, jossa nuori voi kokea olevansa hyväksytty. Monet heistä ovat myös koulupudokkaita, usein paristakin eri koulusta, joissa taustalla olevaa problematiikka ei tunnistettu tai siihen ei ainakaan ole tarjottu sopivaa tukea.

Monella paljon tukea tarvitsevalla on myös neuropsykiatrisia ongelmia (kuten autismin kirjoon kuuluvat ADHD tai Aspergerin syndrooma). Myös monet maahanmuuttajat lukeutuvat paljon tukea tarvitseviin. Heidän löytämisensä on usein haastavaa, sillä he eivät ohjaudu palvelun piiriin instituutiotasolta yhtä usein kuin valtaväestöön kuuluvat, eivätkä heidän sukulaisensa ole riittävän usein tietoisia suomalaisesta etsivän työn palvelusta. Kieleen ja kulttuuriin liittyvistä haasteista johtuen maahanmuuttajataustainen nuori on saattanut kärsiä monista ongelmista. Monet heistä ovat kärsineet oppimisvaikeuksista ja riittävän tuen puutteesta. Vaikeudet ovat saattaneet johtaa kiusaamiseen, ja sen myötä syrjään jäämisen kierre on saanut kohtuuttoman kovan vauhdin ja pysyvän luonteen. Paljon tukea tarvitsevien osuus Vamoksen etsivässä työssä on kasvanut vuosi vuodelta ja on tällä hetkellä noin 85 prosenttia.

ETSIVÄ TYÖ EI OLE PALVELU, JONNE NUORI TUUPATAAN, KUN MUIDEN AMMATTILAISTEN KEINOT LOPPUVAT.

Suurin osa Vamoksen nuorista kokee olleensa koulukiusattu ja kärsineensä oppimiseen liittyvistä vaikeuksista. Oppimisvaikeuksien tunnistaminen ei kokemuksemme mukaan toimi yhtä hyvin kuin voisi olettaa. Monella peruskoulun keskeyttäneellä ja Vamokseen parikymppisenä ohjautuneena tai hakeutuneena nuorella on tunnistettu jopa vaikeimman asteen lukihäiriöitä, joihin ei peruskoulussa kiinnitetty huomiota.

Monet nuoret eivät täysin luota edes lähipiiriinsä ja varsinkin ulkopuolisiin ihmisiin he suhtautuvat epäluottavaisesti. He kokevat etteivät ihmiset arvosta heitä, monet eivät koe edes perheen tai ystävien arvostavan itseään. Suurella osalla on epäonnistuneen yksilön identiteetti ja he syyttävät omasta tilanteesta ennen kaikkea omia valintojaan. Monella on merkittäviä ongelmia itsekunnioituksen kanssa. Osa kokee, ettei heistä huolehdittu tarpeeksi lapsena. Vamoksen toiminnan aikana suurin osa nuorista alkaa kuitenkin voida paremmin. Myös heidän tulevaisuususkonsa kasvaa merkittävästi. Kolme neljästä pitää todennäköisenä tai vähintään mahdollisena, että on puolen vuoden kuluttua opiskelemassa tai töissä.²²

²² Alanen ym. 2014

KENELLE ETSIVÄ TYÖ EI SOVELLU:

Etsivä työ ei ole vastaus kaikille nuorille. Mikäli nuori ei halua tukea, ei etsivä työ ole oikea palvelu. Mikäli nuorella on akuutti päihdeongelma, josta hän ei halua päästä lähitulevaisuudessa irti, on etsivällä työllä varsin rajatut mahdollisuudet. Silloin työn aloittaminen kannattaa ajoittaa siihen hetkeen, kun nuori mahdollisesti miettii päihteistä irti pääsemistä. Akuutista kriisistä tai todella vaikeista mielenterveysongelmista kärsivät nuoret eivät myöskään voi ensisijaisesti kuulua etsivien vastuulle. Heidän auttamisensa kuuluu julkisen sektorin mielenterveys- ja kriisityön ammattilaisille. Etsivä työntekijä voi kuitenkin auttaa löytämään oikeat hoitopaikat. Myös esimerkiksi lastensuojelun jälkihuolosta tukea saavan nuoren kohdalla on mietittävä, mitä lisäarvoa etsivä työ voi tuottaa. Mikäli nuoren tilanne on edellä kuvatun kaltainen, on etsivän kuitenkin hyvä osata sanoa, minkä palvelun piiriin nuoren kannattaisi kääntyä. Valitettavasti todellisuus on kuitenkin karu. Aina ei ole sopivaa palvelua, ja osa nuorista jää myös

etsivän työn ulkopuolelle. Vastuu ei koskaan voi olla viime kädessä etsivällä, mutta valitettavan usein näin pääsee kuitenkin palvelujen puutteessa käymään. Kun julkisen sektorin työntekijä ohjaa nuoren etsivän työn tekijän juttusille, etsivän on kysyttävä mitä lisäarvoa hän voi nuorelle tuottaa. Kenties ohjaavan työntekijän olisi mahdollista itse ottaa koppi ennen vastuun siirtämistä etsiville. Etsivän nuorisotyön ei kuulu tehdä viranomaisten lakisääteistä työtä eikä viimeinen vastuu voi kuulua etsivälle. Etsivän työn kyky rajata toiminta-aluetta on tärkeä, sillä viranomaisilla on varsin vaihtelevat käsitykset työn sisällöstä. Etsivä työ ei ole paikka, jonne nuori tuupataan, kun omat keinot loppuvat.

***Akuutista kriisistä
tai todella vaikeista
mielenterveysongelmista
kärsivät nuoret eivät
myöskään voi ensisijaisesti
kuulua etsivien vastuulle.***

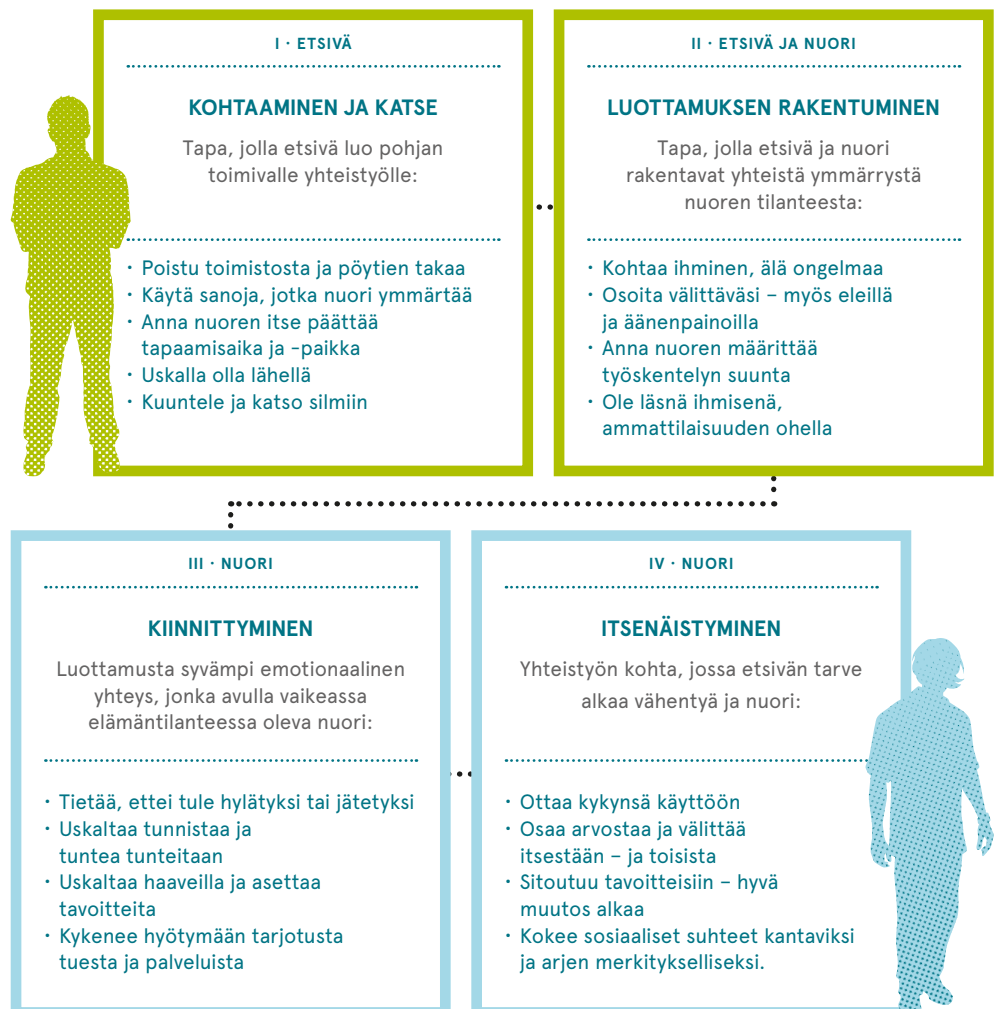

TOIMINTAMALLIA
KEHITETÄÄN
TUNNISTAMALLA KUNKIN
NUOREN JA HÄNEN
LÄHIPIIRINSÄ TARPEITA
SEKÄ HUOMIOIMALLA
ERI KAUPUNGINOSIEN
TAI KUNTIEN
ERITYISPIIRTEET.

3. Vamoksen työote: Välittävän vuorovaikutuksen voima

Vamoksen työote perustuu ennen kaikkea sille, miten nuori kohdataan. Se tehdään arvostavasti ja välittävästi. Vasta kun nuori pystyy kiinnittymään turvalliseen vuorovaikutussuhteeseen, hän pystyy asettamaan tavoitteita ja pitämään niistä kiinni.

Hyvän muutoksen polku

MITÄ PAREMPI SUHDE TYÖNTEKIJÄN JA ASIAKKAAN VÄLILLE SYNTYY, SITÄ VAIKEAMPIEN ASIoidEN KÄSITTELY ON YHTEISTYÖSSÄ MAHDOLLISTA.

Vamoksen etsivän nuorisotyön työote on rakentunut kuuden vuoden kokemusten pohjalta nykyiseen muotoonsa. Malli ei ole valmis. Sen luonteeseen kuuluu kehittyä jatkuvasti työssä tehtyjen havaintojen pohjalta. Siksi voidaan puhua jatkuvasti uudistuvasta toimintamallista, jota kehitetään tunnistamalla kunkin nuoren ja hänen lähipiirinsä tarpeita sekä huomioimalla eri kaupunginosien tai kuntien erityispiirteet sekä tekemällä palvelujärjestelmän eri toimijoiden kanssa tiivistä yhteistyötä.

Vaikka toimintamalli muotoutuu asiakkaiden ja alueiden tarpeiden mukaan ja jokainen etsivä tekee työtä myös persoonallaan, on yhdenmukaisuus laadukkaan palvelun yksi tunnusmerkki. Vamos-mallin voima perustuu erityisesti tapaan, jolla nuori kohdataan: miten etsivä on läsnä, mitä ja miten hän puhuu? Olennaista ei ole siis vain mitä etsivässä työssä tehdään vaan miten se tehdään. Siksi sille omistetaan kokonainen luku tässä käsikirjassa.

Ammattilaisen pitää välittää

Monet tutkimukset osoittavat, että auttamistyössä menetelmiä tärkeämpää on se, miten autettava taho kokee tulleen kohdatuksi²³. Kohtaamisen tavan on nähty esimerkiksi lääkäri-potilas-suhteessa selittävän sitä, mikä nähdään plasebo-vaiikutuksena²⁴. Onnistumisen näkökulmasta kyse on siitä, minkälaisen palvelukokemuksen etsivä työ muodostaa. Arvostava ja välittävä kohtaaminen on etsivässä työssä työskentelyn lähtökohta. Mitä parempi suhde työntekijän ja asiakkaan välille syntyy, sitä vaikeampien asioiden käsittely on yhteistyössä mahdollista²⁵. Kohtaamisen mahdollisuuksia on oltava tarpeeksi usein, jotta etsivän ja nuoren välinen vuorovaikutus etenee luottamuksen rakentumiseksi ja mahdollistaa kiinnittymisen.

Kiinnittymisellä tarkoitetaan, että nuoren ja työntekijän välille muodostuu tiivis ja hyvä suhde, jonka avulla nuori sitoutuu yhdessä asetettuihin tavoitteisiin. Etsivän on annettava nuorelle aikaa ja tilaa. Häntä ei painosteta, vaan vuorovaikutuksessa edetään nuoren omaan tahtiin. Monen nuoren kohdalla kyse ei ole vain nuoruuden ikäkriisistä, vaan syvemmästä vaikeudesta löytää omalle elämälle suuntaa ja itseä motivoivia asioita sekä vaikeudesta pitää huolta itsestään. Kokemuksemme mukaan nämä nuoret ovat kadottaneet oman arvontuntonsa ja intressinsä. Kadonneen oman arvontunnon löytäminen vie aikaa, eikä se tapahdu

²³ ks. esim. Martela 2012

²⁴ http://yle.fi/uutiset/uskotko_lumevaikutukseen/7136102

²⁵ Särkelä 2001

ilman välittävää vuorovaikutussuhdetta. On tärkeää huomata, että nuorilla ei useinkaan ole vaikeuksia tietää, mikä on heille hyväksi, mutta heillä ei ole voimavaroja ryhtyä tavoittelemaan itselleen parempaa tulevaisuutta. Sen sijaan heidän päivänsä kuluvat päihteiden, pelien, päämäärättömyyden ja sekoilun keskellä tai he eristäytyvät täydellisesti muista ja vaipuvat apatiaan ja masennukseen. Liian monella nuorella ei ole kokemusta siitä, että he ovat arvokkaita ihmisiä, joilla on edessään merkityksellinen tulevaisuus, vaan elämä on lyhytjänniteistä, hetkellisten mielihalujen tyydyttämistä tai tasapaksua yksinäisyyttä vailla mielekkyyttä ja tavoitteita.

Vamoksen etsivän työn mallia on kehitetty pohtimalla, mitkä tekijät ohjaavat ongelmiin ajautunutta nuorta toimimaan itselle vahingollisella tavalla. Käsitteellisesti on silloin erotettu ”vaihtelevat mielihalut” sekä ”pysyvät hyvät”. Nuoren motivaatiotekijöitä syvällisesti ymmärtämällä voidaan havaita, että harva nuori haluaa tuhota tulevaisuutensa tai vahingoittaa itseään. Suurin osa etsivän työn kohtaamista nuorista tietää hyvin, mikä heille olisi hyväksi ja miten tulisi toimia, mutta eivät syystä tai toisesta kykene siihen.

Tämä käsitteellinen erottelu kuvaa Vamoksen tapaa ymmärtää nuoren tilannetta. Nuori ei tahallaan tai laiskuuttaan tee tulevaisuuttaan tarveleviä valintoja, vaan hän ei pysy sitoutumaan ”pysyviin hyviin”. Jotta nuori voisi sitoutua oman hyvinvointinsa kannalta hyviin tavoitteisiin, on hänen pystyttävä ensin kiinnittymään turvalliseen vuorovaikutussuhteeseen.

”Minkälaisia ajatuksia tää työ herätti sussa aluksi?”

”Aluks vaikutti oudolta se hyysääminen. Vahdittiin että laput on täytetty ja viedään perille saakka. Se oli oudon tuntuista. Olisin mä todennäköisesti ne yksinkin hoitanu.” – Marko, 23.

TARVITSEVATKO NUORET ENSISIJAJAISESTI AMMATTILAISTA VAI VÄLITTÄVÄÄ IHMISTÄ ELÄMÄÄNSÄ?

Monelle nuorelle etsivästä tulee merkityksellinen henkilö heidän elämäänsä. Emotionaalisesti latautuneessa suhteessa asiakas kokee, että työntekijä välittää hänestä²⁶. Suurin osa nuorista ei tällaista välttämättä tarvitse, mutta juuri etsivän työn kohderyhmän kohdalla se on olennaista. Turvallinen ja emotionaalinen vuorovaikutussuhde vaatii paljon työntekijöiltä. Heidän ammatillisen itseyttömyksensä muutos oli iso haaste Vamosta käynnistettäessä. Piti oppia pois monista aiemmin opituista toimintatavoista. Vamoksessa pyritään riisumaan valta-asetelmat asiakassuhteesta, luopumatta ammatillisuudesta. Ja puhutaan

myös ammattilaisina sellaista kieltä, jota nuoret oikeasti ymmärtävät. Se ei tarkoita mitään mystistä ”nuorisokieltä”, vaan keskeistä on vilpittömä pyrkimys tehdä itsensä ymmärrettäväksi ja samalla pyrkiä ymmärtämään nuorta. Kapulakielisyyden välttäminen ei riitä. Kielenkäytöllä on osoitettava, että kuuntelee ja välittää. Yksinkertaisimmillaan tämä tarkoittaa sitä, että kysyy nuorelta jokaisessa tapaamisessa mitä hänelle kuuluu – ja osoittaa ottavansa nuoren kokemuksen todesta.

Asiakassuhteen voi mieltää myös yhteistyösuhteeksi, jonka tavoitteena on nuoren kokonaisvaltainen hyvinvoinnin lisääminen. Tutustumisen ja yhteistyön kannalta olennaista on etsivän kyky asettua nuoren asemaan. Pelkkä myötätunto ei auttamis-

työssä riitä. Se voi jopa vaikeuttaa auttamista. Sen sijaan työntekijän on kyettävä ammatilliseen empatiaan. Tämä tarkoittaa, että työntekijä kykenee paitsi asettumaan asiakkaan tilanteeseen, myös ymmärtämään hänen toimintaansa²⁷.

Ammatillisen erikoistumisen aikakaudella on mielestämme syytä kysyä, häivyttääkö ammattilaisuuden verho joskus liikaa inhimillisyyttä. Tarvitsevatko nuoret ensisijaisesti ammattilaista vai välittävää ihmistä elämäänsä? Aito asiakaslähtöisyys voi toteutua vain tutustumalla asiakkaaseen pintaa syvemältä. Työntekijän on uskottava nuorella olevaan hyvyteen ja mahdollisuuksiin sekä näytettävä se nuorelle. Tämä tuottaa motiivin rakentaa emotionaalista suhdetta, johon nuorella on mahdollisuus kiinnittyä. Juuri kiinnittymisen salliminen ja siihen pyrkiminen on tärkeää ja auttaa nuorta hyvään elämään johtaviin intresseihin kiinni tarttumisessa. Tavoitteiden asettaminen auttaa nuorta rakentamaan kestävämpää, hänen omalta ja koko yhteiskunnan kannalta arvokasta tulevaisuutta.

²⁶ Särkelä 2001

²⁷ Särkelä 2001; Kierkegaard 1998

TOIMINTA- VALMIUDET JA HYVÄ ELÄMÄ

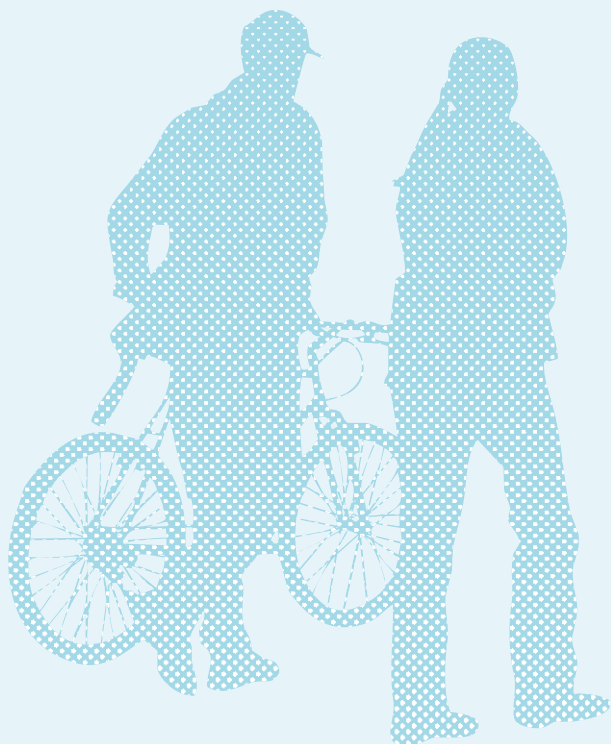
Vamos-mallin kehittämisen lähtökohtana on Helsingin Diakonissalaitoksen ihmis-arvoperusteinen kuntoutumismalli ja inhimillisten toimintavalmiuksien edistäminen. Toimintavalmiuksia korostavassa lähestymistavassa ihminen nähdään

aktiivisena toimijana, joka oppii ja kehittää kykyjään vuorovaikutuksessa yhteisönsä muiden jäsenten kanssa koko elämänsä ajan. Vamoksessa toimintavalmiusajattelu soveltuu nuorten kanssa tehtävän yhteiskunnan hyvinvointityön lähtökohdaksi.

Nuori nähdään kokonaisena, kehittyvänä ja yhteisöihinsä kuuluvana yksilönä. Tavoitteena on tarjota toimintamahdollisuuksia sekä ammattilaisena toimia nuorten kanssa siten, että tavoitteena on hyvä elämä heidän omissa yhteisöissään.

Vamoksen mallissa tunnistetaan kolme hyvän elämän edellytystä:

1. **Varhainen vuorovaikutus** perheessä, tunteiden tunnistaminen ja hallinta, turvallinen kiinnittyminen varhaisissa sosiaalisissa suhteissa – seuranta neuvolassa, päiväkotia ja koulut, ruokailut, ulkoilut, yms.
2. **Nuori pystyy toimimaan eri yhteisöissä ja kiinnittymään niihin, käyttämään taitojaan ja kykyjään** (perhe, ystävät, koulut, harrastusyhteisöt jne.)
a) Pystyy sitoutumaan ja toimimaan eri paikoissa ja ryhmissä **b)** Kokee olonsa turvalliseksi ja toimintakykyiseksi eri yhteisöissä.
4. **Nuori saa kehittyessään kokea olevansa arvokas ja merkityksellinen yhteiskunnan jäsen.** Oman osaamisen ja tekemisen kautta nuori saa kokea olevansa yhteiskunnan arvokas jäsen, jolla on tulevaisuuden suunnitelmia.

Luottamuksen rakentuminen vaatii aikaa

Vamoksessa etsivän työn rakenteet on muotoiltu niin, että etsivällä on mahdollisuus tavata nuorta riittävän usein. Varsinkin alkuvaiheessa tapaamisten tiheys on koettu molemminpuolisen luottamuksen rakentumisen kannalta olennaiseksi. Luottamuksella emme tarkoita vaitiolovelvollisuutta, vaan sitä, että nuori kokee työntekijän olevan hänen puolellaan – hyvä tyyppi, josta on apua. Siihen kuuluu molemminpuolinen arvostus ja kunnioitus. Kuten todettu, suurin osa Vamoksen nuorista suhtautuu varauksella sekä läheisiinsä että ulkopuolisiin²⁸. Tämä asettaa haasteen palveluntuottajalle: miten rakentaa luottamusta nuoreen, jonka on vaikea luottaa keneenkään. Nuoren pitää kokea että hänestä välitetään. Sanallisen vuorovaikutuksen lisäksi yksi tapa välittämisen osoittamiseen ovat eleet, ilmeet ja kiireetön läsnäolo. Se, että joku tarttuu olkapäähän, katsoo silmiin ja kertoo, että uskoo nuoren mahdollisuuksiin, voi olla äärimmäisen merkityksellinen kokemus.

”Missä vaiheessa aloit luottaa etsivään?”

”Ihan aluks kelasin, että onks tää taas jotain kahvittelua. Sitten kun etsivä lähti mun mukaan selvittämään mun asioita mä tajusin, et toihan välittää musta oikeesti. Siitä se oikeestaan lähti.” – Riikka, 20.

Etsivässä työssä olemme huomanneet, että nuoret kiinnittyvät palvelun sijaan vuorovaikutussuhteeseen. Siksi on tärkeää, että työntekijät eivät vaihdu usein ja nuorta tavataan riittävän usein. Aikaa löytyy, jos työn tekemisen tavat on rakennettu hyvin. Vamoksessa työntekijän ei esimerkiksi tarvitse kirjoittaa nuorten tapaamisten sisältöä ylös. Raportoinen sijaan lähes kaikki aika voidaan käyttää päätehtävään eli asiakastyöhön. Puhumme viidennessä luvussa lisää siitä, millaisia rakenteita ja johtamista Vamoksen työote tuekseen tarvitsee.

”Miten sä kuvaisit sun ja [etsivän] suhdetta?”

”Hänestä on tullut mun luottohenkilö. Yks aikuinen kehen mä luotan. Tiiän ettei tuu katastrofia jos se on mukana.” – Karri, 20.

Luottamus rakentuu ajan mittaan yhteisten tapaamisten ja kokemusten kautta. Työ viedään sinne missä sitä tarvitaan ja missä nuori kokee tapaamisen mielekkääksi. Tämä tarkoittaa jalkautumista nuoren kanssa esimerkiksi virastoihin, nuorten koteihin ja kahviloihin. Toimistoissa istuminen ja jutteleminen toimii joidenkin kanssa. Toisille se aiheuttaa ennemminkin vain ahdistusta. Toiminnallisuuden tuominen etsivän työn asiakasprosessiin on usein auttanut nuorta avautumaan. Yhdessä tekeminen saattaa vahvistaa luottamusta siinä määrin, että nuori kertooikin fillarilenkin aikana asioita, mitä ei kuuden vuoden terapiassa ole pystynyt sanomaan. Työntekijät ovat sitoutuneita työskentelemään nuorten kanssa ilman aikarajaa ja nuorella on aikaa kiinnittyä toimintaan. Etsivän on kuitenkin varottava,

²⁸ Alanen ym. 2014

ettei kiinnittyminen johda ripustautumiseen. Nuorelle on tehtävä selväksi ettei aikarajattomuus tarkoita ikuisuutta. Etsivä työ on aina väliaikainen palvelu. Kun nuori pääsee elämäänsään eteenpäin, on etsivän tehtävä pikkuhiljaa itsestään tarpeeton.

”Mitä tää meidän työ susta on?”

”Teidän ammattina on olla avain siihen lukkoon, joka on pitänyt mua paikallaan. Sit mä oon pystynyt pikkuhiljaa puhumaan siitä muualla [terapeutin kanssa].” – Karri, 20.

Monilla etsivän työn asiakkaina olevilla nuorilla ei ole elämässään turvallista ja luotettavaa aikuista, johon he voisivat tukeutua. Monilla on myös kokemus siitä, ettei ”yhteiskunnalla” ole ollut paljoa annettavaa eikä heihin ole luotettu. Kun nuori alkaa luottaa työntekijään ja työntekijä osoittaa yhtä lailla luottamusta nuoreen, alkaa nuoren luottamus myös muihin ihmisiin usein vahvistua. Hän alkaa nähdä mahdollisuuksia siellä missä ennen oli epäluottamusta ja potentiaalisia epäonnistumisen kokemuksia.

”Miten tää teidän suhde on sitten muotoutunut toimivaksi?”

”Koska on tunnettu kauan ja luottamus on syntynyt ajan myötä.” – Daniel, 23.

Luottamusta rakennetaan puhumalla myös työntekijän omakohtaisista kokemuksista. Tämä on yksi esimerkki siitä, että etsivän on työssään oltava paitsi ammattilainen, myös oman elämänhistorian läpikäynyt ihminen. Luottamuksen kannalta olennaista on myös se,

että työntekijä uskoo nuoren mahdollisuuksiin. Muutosoptimismi – tai sen puute – tulee esille työskentelyn aikana. Mikäli työntekijä aidosti uskoo nuoren kykyihin ja mahdollisuuksiin, alkaa myös nuori itse uskoa muutoksen mahdollisuuteen. Moni etsivän työn nuori ei työskentelyn alussa juuri edes haaveile mistään. Ilman haaveita on vaikea motivoida tekemään asioita. Ei kuitenkaan riitä, että nuori luottaa työntekijään. Kokemuksemme mukaan monissa nuorten kokemissa auttamissuhteissa luottamuspula on ollut molemminpuoleinen. Hyvässä yhteistyösuhteessa myös työntekijä luottaa nuoreen. Senkin rakentuminen vaatii aikaa ja toimivaa vuorovaikutusta.

”Miten se muutos sun mielestä sun elämässä syntyy?”

”Kaikkeen tarvi olla motivaatio, päämäärä tai välitavoite.” – Karri, 20.

Muutos tapahtuu vuorovaikutuksessa

Nykyään paljon esillä oleva yhden luukun malli on mainio. Se selkeyttäisi pirstaloitunutta palvelujärjestelmää melkoisesti. Siinä on kuitenkin ongelmia. Malli ei toimi, jos luukun avaa joka kolmas kerta eri työntekijä tai luukku ei ylipäättään avaudu riittävän tiheään tahtiin. Palvelu ei opi tuntemaan ihmistä vaan työntekijä. Etsivän työn vahvuus on siinä, että

HYVÄSSÄ YHTEIS- TYÖSUHTEESSA MYÖS ETSIVÄ LUOTTAA NUOREEN.

nuorella on yksi ammattilainen, johon hänen on mahdollista luottaa ja kiinnittyä. Ammattiprofilia ei työssä nosteta liiemmin esiin, vaan pyritään kohtaamaan nuori tasavertaisena toimijana. Luottamuksellista ja nuoren elämää eteenpäin vievää suhdetta ei voi rakentaa ilman hyviä dialogitaitoja. Niihin kuuluu paitsi sanallinen, myös sanaton vuorovaikutus. Se tapa miten katsomme nuorta, miten elehdimme ja miten käytämme ääntämme. Sanaton vuorovaikutus on itse asiassa jopa sanallista tärkeämpää²⁹. Silloin luottamuksen rakentamista ja kohtaamisen tapaa ei voida typistää koskemaan pelkästään sanallista sisältöä. On äärimmäisen tärkeää miltä etsivä näyttää ja miten hän puhuu.

Auttamistoiminnan yksi keskeisimmistä funktioista on asiakkaan toimijuuden vahvistaminen. Silloin hänen tulee olla kohteen sijaan toimija myös asiakassuhteessa. Mikäli nuori kokee työntekijän esittävän sellaisia suuntia työskentelylle, jotka eivät asiakkaasta tunnu omilta, saattaa nuori tulkita sen viestinä siitä, ettei ole tullut hyväksytyksi³⁰. Toisaalta työntekijä saa olla myös vaativa. Mikäli suhde asiakkaan ja työntekijän välillä on hyvä, kokee asiakas työntekijän vaativuuden välittämisenä³¹. Suoraan puhuminen on myös hyvän asiakassuhteen olennainen osa.

”Koetsä, että sun suhde [etsivään] eroaa jotenkin muista tahoista, joita sun ympärillä on ollut [aika paljonkin]?”
”[Etsivä] on jotenkin arkisempi, ollaan samalla tasolla. Ei sillee et, minä potilas, sinä hoitaja. [Etsivä] on rakentava, ei tuu liian hienoja termejä, voi jutella mistä vaan, ei puhuta vaan hoitoon liittyvistä asioista.” – Emilia, 22.

Vuorovaikutus on prosessi, jota ei voi ennalta suunnitella. Työntekijän tulee hyväksyä se, ettei hän voi etukäteen tietää, millainen nuori on, mitä yhteistyö kyseisen nuoren kanssa tulee olemaan ja ”miten hänen kanssaan tulisi toimia”. Esimerkiksi ensitapaamisella nuoren kodissa ei käytetäkään standardisoitua kysymyslistaa, joka nuoren kanssa tulee tilanteesta riippumatta käydä läpi. Tilanteisiin voi valmistautua, mutta niitä ei voi opetella ennalta ulkoa, sillä työtä tehdään nuoren tarpeista lähtien. Juuri kohtaamisen epämuodollisuus nähdään tutkimuksissakin ennakoimattomuutta lisäävänä tekijänä³². Etsivää työtä tutkinut Anne Puuronen on todennut, että työn tekemisen tavoissa painottuu etukäteissuunnitelman sijaan tilannekohtainen määrittely³³. Puurosen mukaan tämän ymmärtäminen on etsivän työn tekijöiden ulkopuolisten tahojen osalta harvinaista. Se näkyy myös mittareissa, joilla työn vaikuttavuutta mitataan – je ne taas johtavat helposti työn vääränlaiseen organisoimiseen. Toistetaan siis vielä kerran: etsivä työ joustaa aina asiakkaan tar-

²⁹ Helkama ym. 1999

³⁰ Särkelä 2001

³¹ Särkelä 2001

³² Puuronen 2014

³³ Puuronen 2014

VAPAAEHTOISUUDEN VUOKSI NUOREEN ON LUOTAVA NIIN HYVÄ SUHDE, ETTÄ HÄN HALUAA TYÖSKENNELLÄ ETSIVÄN KANSSA.

peiden mukaan, eikä sitä voi pitää standardisoituna prosessina. Aktiivisessa havainnoinnissa ja läsnäolemisessa voi työntekijänä kehittyä, mutta valmista sapluunaa niihin ei ole olemassa. Prosessin edetessä ja asiakassuhteen syventyessä ennakoimattomuus toki vähenee, mutta on kuitenkin aina läsnä.

”Mistä te ootte jutelleet etsivän kanssa?”

”Jutellaan mun elämästä, ei vaan mun auttamisesta.

Tuli nopeasti sellainen olo, että etsivä ymmärtää mua, vaikka en osaa kunnolla suomea.” – Paul, 20.

Monella etsivän työn asiakkaalla on puutetta toimivista ja terveistä vuorovaikutussuhteista. Tämä saattaa leimata sekä suhteita lähiyhteisössä että kohtaamisia palvelujärjestelmän työntekijöiden kanssa. Toimiva vuorovaikutus tekee nuoren ja etsivän välisestä suhteesta luonteeltaan myös kuntouttavan ja terapeutin. Vuorovaikutustaitojen kehittäminen käytännön kautta on monen nuoren tulevaisuuden kannalta olennaista. He eivät välttämättä hyödy olemassa olevista palveluista, koska he eivät osaa tai kykene sanoittamaan omia tarpeitaan. Tässä etsivän työn mahdollisuus on suuri. Ennen toimimaton palvelu saattaa alkaa toimia, kun nuori pystyy paremmin kertomaan itsestään ja siitä, mitä hän palvelulta tarvitsee. Kyvyttömyys kertoa omista tarpeistaan johtaa helposti tulkintaan, että asiakas on vaikea.

Vapaaehtoista yhteistyötä

Koska etsivä työ on nuorelle vapaaehtoista, on tasavertaisen vuorovaikutuksen luominen mahdollista. Toisaalta vapaaehtoisuuden vuoksi nuoreen on luotava niin hyvä suhde, että hän haluaa työskennellä etsivän kanssa. Nuori ja työntekijä ovat tasavertaisia toimijoita, joilla on yhteinen – nuoren määrittelemä – päämäärä. Yhteistyö ei perustu valta-asetelmaan. Etsivässä työssä ei käytetä sanktioita eikä nuori saa siitä mitään rahallista korvausta. Koska työn tavoitteet nousevat nuoren omista intresseistä, ovat ne myös nuoren mielestä tavoittelemisen arvoisia. Pakottaminen ei kuulu etsivän ja nuoren väliseen vuorovaikutukseen, eikä työ toisaalta tarjoa sille edes mahdollisuuksia. Etsivän tehtävä on auttaa nuorta tunnistamaan omia kyvykkyyksiään ja tukea nuorta kohti sellaista toimintaa, jossa nuori voi näitä kykyjään käyttää. Vaihtoehtojen tarjoaminen on etsivälle tyypillistä toimintaa. Mikäli työntekijästä tuntuu asiakastilanteesta, että on vain yksi ainoa oikea vaihtoehto, on syytä pysähtyä ja miettiä uudestaan³⁴.

”Mikä tässä etsivässä työssä susta on toiminut hyvin?”

”Se että se [oma etsivä] tarjoaa vaihtoehtoja, ei pakotteita. Ei tuu sellanen pakotettu olo. Se ei pommita, vaan me käydään juttuja rauhas ja mietitään yhes miten ne toteutetaan.” – Riikka, 20.

HYVÄSSÄ VUOROVAI- KUTUSSUHTEESSA TYÖNTEKIJÄN ON KERROTTAVA OMIA NÄKÖKANTOJAAN, MUTTA MYÖS PERUS- TELTAVA NE.

Etsivässä työssä niin työntekijä kuin nuori vaikuttavat toisiinsa. Tavoitteena on, että molemmille syntyy uutta ymmärrystä nuoren elämäntilanteesta. Tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä ei ainoastaan samaistu nuoren tilanteeseen, vaan pyrkii ammattitaitonsa avulla avaamaan myös uusia näkökulmia siihen³⁵.

”Onks joku asia ärsyttänyt sua tässä etsivässä työssä?”

”Käsiteltävät probleemat ärsyttää välillä, mut pakko niitä on käsitellä.” – Daniel, 23.

Työntekijän on kuitenkin kyettävä jatkuvasti tarkastelemaan omia näkökantojaan ja kyettävä myös muuttamaan niitä. Hänen on hyväksyttävä sellaisia valintoja, joita hän ei itse kannata, jos ne ovat nuorelle merkityksellisiä³⁶. Erimielis-

syyksien käsitteleminen ilman vastakkainasettelua vaatii hyvää sosiaalista pelisilmää ja pitkäjänteisyyttä. Työntekijä kun ei voi tietää, miltä nuoresta tuntuu. Suuttuminen tai sen näyttäminen ei kuulu ammatilliseen vuorovaikutukseen. Välillä jokainen etsivä kohtaa tilanteita, joissa nuoren kiittämättömyys tai muu toiminta saattaa ärsyttää. Tätä tapahtuu kuitenkin paljon vähemmän kuin ulkopuolinen saattaisi olettaa. Silti rautaisinkin ammatilainen kohtaa tilanteita, joissa tekisi mieli heittää hanskat tiskiin. Ristiriitaisten tunteiden tunnistaminen ja käsitteleminen on olennainen osa ammattilaisuutta. Etsivän on kuitenkin täysin sallittua kerota nuorelle niistä tunteista, joita yhteistyö hänessä herättää. Aitous tai sen puute näkyy helposti läpi.

Yhteisen ymmärryksen luominen

Monien nuorten on etsivään työhön tullessaan vaikea toimia tavalla, joka olisi heidän hyvinvoinnilleen pitkällä aikavälillä hyväksi. Sen sijaan monet toimivat hetkellisten halujen mukaisesti. Hyvinvointitutkimusten mukaan tämä on varsin yleistä³⁷. Päihteiden käyttö, epäterveellinen ruokavalio, liikkumaton elämäntapa ja pelien pelaaminen yön pikikutunteina voivat hetkellisesti tuottaa tyydytystä. Pidemmän päälle ne nakertavat kenen tahansa hyvinvointia. Työntekijän rooliin kuuluu tunnistaa ja tukea nuorta itseään tunnistamaan hänen kannaltaan hyviä ja haitallisia toimintatapoja. Etsivän tulee keskustella näistä avoimesti nuoren kanssa ja tukea paremmissa valinnoissa. Ilman muutosta toiminnassa myöskään elämässä ei tapahdu muutoksia. Avoimen keskustelun tärkeyttä korostaa myös se, että piiloagendojen muodostuminen ei kuulu etsivään työhön. Hyvässä vuorovaikutussuhteessa työntekijän on kerrottava omia näkökantojaan, mutta myös perusteltava ne.

³⁵ Mönkkönen 2002

³⁶ Bohm & Peat 1992

³⁷ Katso esim. Lyuobomirsky 2009; Seligmann 2011

”Onko teillä ollut [etsivän] kanssa mitään erimielisyyksiä?”

”Aluks mun oli tosi vaikee niellä sitä, että etsivän mielestä meidän kannatti edetä rauhassa. Nyt mä oon ymmärtänyt, et oli tosi hyvä laskea rimaa ja edetä voimavarojen mukaan. Olis muuten taas jääny hommat kesken.”

– Emilia, 22.

Etsivän on tärkeää tehdä itsensä ymmärrettäväksi. Yksi hyvä keino varmistua tästä on pyytää nuorta toistamaan sovitut asiat. Toisaalta on syytä varmistaa, että on itse ymmärtänyt nuorta oikein. Tarkoititko nyt, ymmärsinkö oikein että? Monissa palveluissa sorrutaan asiantuntijakieleen, jota kukaan viraston ulkopuolinen ihminen ei täysin ymmärrä. Kielenkäytöllä on olennainen merkitys toimivan vuorovaikutussuhteen luomisessa. On puhuttava kieltä, jota nuori ymmärtää ja jota hän kykenee myös itse puhumaan.

”Missä [etsivä] on sua auttanut?”

”[Etsivä] on opettanut mua näkemään mun omaa muutosta. [Etsivä] on aina muistuttanut kun on tullut kehitystä.” – Karri, 20.

Kun on nuoren kanssa, on keskityttävä häneen, ei mihinkään muuhun. Etsivässä työssä hiljaa oleminen ja hiljaisuuden sietäminen ovat tärkeitä etsivän ominaisuuksia. On helppoa täyttää epämiellyttävä hiljaisuuden tila omalla puheellaan, mutta tällöin suunta muodostuu helposti vääräksi. Kun maltaa odottaa, saattaa huomata, että nuori ottaa itse puheeksi juuri sen asian, jonka työntekijä olisi itse tuonut keskusteluun seuraavaksi. Keskustelu voi myös lähteä avautumaan uusille ja työskentelyä eteenpäin vieville poluille.

”Sulla on ollut elämässäs aika monta auttavaa tahoa.

Eroaaks tää etsivä työ mitenkään niistä?”

”No ainakin se, ettei ny tarvii stressaa itseensä hengiltä. Ei tarvii varaa aikaa viidelle taholle vaan me mennään yhdessä etsivän kanssa niihin. On niinku yks ihminen joka hallitsee koko aluetta.” – Riikka, 20.

**HILJAISSUUDEN SIETÄMINEN ON
TÄRKEÄ ETSIVÄN OMINAISUUS.**

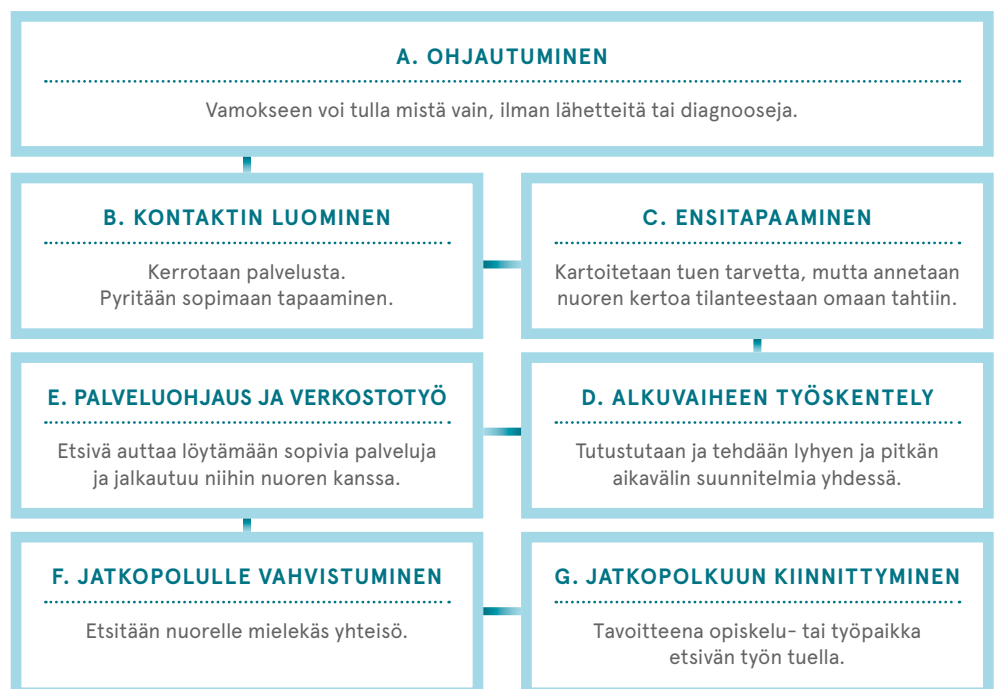
A photograph of a man with a beard and long hair, seen from the side, looking towards another person whose back is to the camera. They are outdoors in a park-like setting with green trees in the background. The lighting is bright, suggesting daytime.

**TYÖN PÄÄPAINO ON
INTENSIIVISESSÄ
ALKUVAIHEESSA JA
TUTUSTUMISESSA.**

4. Vamoksen etsivän työn palveluprosessi

Etsivää työtä tehdään nuoren voimien ja tavoitteiden mukaan. Vaikka hänen vierellään kuljetaan konkreettisesti virastoihin ja kouluihin, kaiken tarkoitus on valmentaa nuorta selviämään itsenäisesti elämästään.

Tässä luvussa kuvataan etsivän työn asiakasprosessi Vamoksessa. Vaikka se esitetään tässä polkumaisena kaarena, itse asiakastyössä prosessi etenee harvoin mallinnuksen mukaisesti. Ohjautumista lukuunottamatta prosessin vaiheet saattavat olla päällekkäisiä, pysähtyä paikalleen, edetä edestakaisin ja kaikkea siltä väliltä. Vamoksessa prosessi on jäsennetty seitsemän vaiheen kautta: Nuorista osan kohdalla saatetaan hypätä suoraan ensimmäisestä kohdasta viimeiseen, mutta suurimman osan kanssa kaikki nämä mainitut prosessin osa-alueet kuuluvat työskentelyyn. Etsivän työn erityispiirteeseen Vamoksessa kuuluu se, että työn rytmitys eroaa monista muista nuorten palveluista. Pääpaino on työskentelyn intensiivisessä alkuvaiheessa ja tutustumisessa.

A

Ohjautuminen: Ei lähetteitä, ei diagnooseja

Etsivä työ on siis avautunut katutyöstä ottamaan vastaan nuoret mitä tahansa reittiä pitkin. Kaduilla tehdään edelleen etsivää työtä, mutta se tavoittaa vain ne nuoret, jotka kadulla ovat. Pelkästään olemassa olevien palvelujen ja esimerkiksi koulujen kautta ei kuitenkaan tavoiteta kaikkia vaikeimmassa asemassa olevia nuoria.

**OHJAAVAN TAHO
KÄSITYS NUOREN
TILANTEESTA SAATTAA
EROTA MERKITTÄVÄSTI
NUOREN OMASTA
KOKEMUKSESTA.**

Vamoksessa ollaan panostettu siihen, että sekä nuoret että heidän läheisensä tulisivat tietoisiksi Vamoksesta ja osaisivat tarvittaessa kääntyä puoleemme. Esimerkiksi Vamoksen nuorista kertoneen dokumentin jälkeen eräs kotiin jumiutunut nuori keräsi vuoden rohkeutta ja otti vasta sitten etsivään yhteyttä. Nyt nuori on koulussa ja voi paremmin kuin vuo- siin. Ensimmäinen askel on tehty mahdollisimman helpoksi: Vamoksen etsivään nuorisotyöhön voi ohjautua tai hakeutua mistä vain, ilman lähetteitä tai diagnooseja.

Myös nuoren ohjaaminen palveluun on tehty yksinkertaiseksi. Riittää, että ottaa yhteyttä joko puhelimitse tai sähköpostilla etsivään ja kertoo nuoren etunimen ja puhe-

linnumeron. Kaikki toiminta on vapaaehtoista, eikä ketään voida pakottaa etsivän työn asiakkuuteen. Nuorisolain mukaan etsivään työhön ilmoitetaan alle 25-vuotiaat toisen asteen opinnot tai armeijan keskeyttävät sekä perusopetuksen jälkeistä opiskelupaikkaa vaille jääneet nuoret. Myös muilla viranomaisilla on lainmukainen oikeus ilmoittaa nuoren tiedot etsivään työhön. Viranomaisten on kuitenkin aina ennen tietojen luovuttamista harkittava tarvitseeko nuori etsivän työn tukea.³⁸ Tämän on kentällä katsottu sotivan etsivän työn vapaaehtoisuutta vastaan³⁹. Sinänsä ongelma ei ole iso, sillä etsivän puhelinsoiton jälkeen kaikki perustuu nuoren omaan haluun jatkaa työskentelyä. Jos nuorta ei toistuvien puhelinsoittojen ja tekstiviestien avulla tavoiteta, lähetetään hänelle kirje, mikäli kotiosoite on tiedossa. Vamoksessa näitä nuoria koitetaan tavoittaa parin viikon ajan.

”Miten sä ohjauduit Vamokseen?”

”Tais olla ihan vahinko. Kuulin naapurilta tästä.” – Mira, 27.

Kun nuoren etsivään työhön ohjaava taho ottaa yhteyttä, on syytä keskustella tuen tarpeesta ja ohjauksen syystä. Mitä etsivä työ voi nuorelle tarjota ja onko nuorella kenties jo

³⁸ ks. liite 1.

³⁹ Puuronen 2014

olemassa sellaisia palveluja, joiden tulisi häntä riittävässä määrin tukea? Etsivän työn ei tule olla resurssien paikkaaja tai tehdä muiden palvelujen lakisääteistä työtä. On hyvä muistaa, että ohjaavan tahon käsitys nuoren tilanteesta ja tuen tarpeesta saattaa erota merkittävästi nuoren omasta kokemuksesta. Mikäli nuoren yhteystiedot antaa viranomainen tai muu nuorten palvelujärjestelmään kuuluva toimija, jolla on jo kontakti nuoreen, olemme sopineet ensimmäisen tapaamisen ohjaavan tahon luokse. Jos ensimmäinen yhteydenotto tulee nuoren vanhemmilta tai lähisukulaisilta, sisältää se usein voimakkaan emotionaalisen latauksen. Moni nuoren läheinen saattaa itsekin kärsiä tilanteesta siinä määrin, että etsivän on hyvä sekä kuunnella että tarvittaessa ohjata hänet tai heidät tarvittavan tuen piiriin. Kasvava määrä nuoria ottaa yhteyttä etsivään myös itsenäisesti⁴⁰. Onkin äärimmäisen tärkeää, että etsivät vastaavat kaikkiin heille tullessiin yhteydenottoihin. On mahdollista, että puhelinsoitto on vaatinut paljon rohkeutta, eikä nuori välttämättä soita toista kertaa.

*”Koitko että silloin [puoli vuotta sitten] oli oikea hetki aloittaa työskentely?”
”No siis joo kai, mut tämmönen suht samantyyline vois olla jo koulussa. Ois päässy keskustelemaan ja miettimään. Koulussa ohjaukset on pintapuolisia, liukuhihnatyötä.” – Emilia, 22.*

KUN PUHELIMESI SOI, MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Kuuntele rauhassa ja keskeyttämättä soittajan asia.
2. Jos yhteydenottaja on muu kuin nuori, varmista että nuori on antanut luvan yhteydenottoon, asuu kuntasi alueella ja on alle 29-vuotias.
3. Kerro tiiviisti mitä etsivä työ on.
Pohtikaa yhdessä mitä apua siitä nuorelle voisi olla.
4. Pyydä, että saat soittaa nuorelle heti ja kertoa mitä etsivä työ on.
5. Jos soittaja on ammattilainen, miettikää mitä lisäarvoa etsivä työ voisi nuorelle tarjota.

⁴⁰ Ilmiö on yleinen koko suomalaisen etsivän työn kentässä, ks. Häggman 2014

B Kontaktin luominen: ”Mitä sulle kuuluu?”

Kun nuoren yhteystiedot ilmoitetaan etsivälle, tulee etsivän ensin varmistaa, että nuori on antanut luvan niiden luovuttamiseen⁴¹. Kun nuoren yhteystiedot on ilmoitettu Vamoksen etsivään työhön, soitetaan nuorelle ensimmäinen puhelu mielellään jo saman päivän aikana, vaikka työskentelyä ei pystyttäisi heti aloittamaan. Vamoksessa on koettu tärkeäksi, että nuorelle kerrotaan mahdollisimman nopeasti mihin palveluun hän on tulossa. Etsivän ensimmäisen puhelinsoiton rooli voi olla ratkaiseva. Osa nuorista on saattanut antaa luvan luovuttaa yhteystietonsa, vaikka eivät olisi motivoituneita asiakassuhteen aloittamiseen. Etsivän pitää osata myydä oma palvelunsa. On tärkeää, että etsivä kertoo selkeästi mitä työ on ja miten se eroaa muista palveluista. Samalla etsivä voi kartoittaa nuoren tilannetta ja pohtia yhdessä nuoren kanssa mitä hyötyä yhteistyöstä hänelle voisi olla. Nuori saa siis itse määrittää mihin asioihin haluaa tukea.

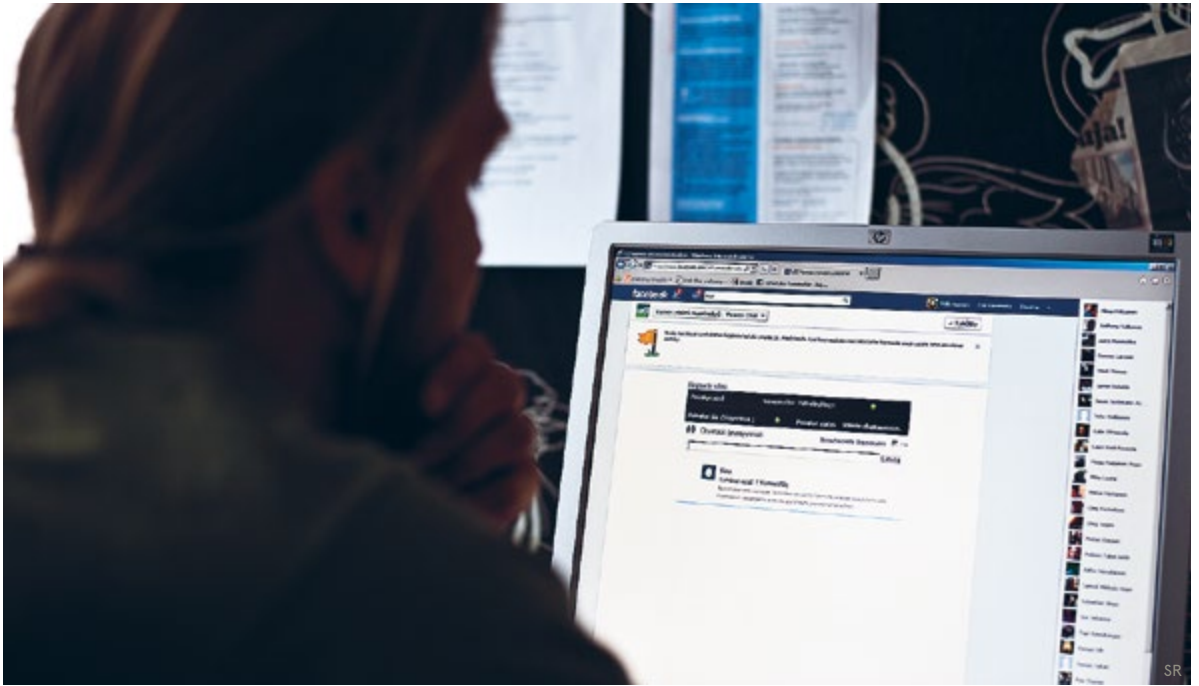
Olemme havainneet tärkeäksi mainita, ettemme ole viranomaisia ja työskentelemme nuoren omista tarpeista ja toiveista lähtien. Moni on tottunut asioimaan toimistoissa ja etsivän on hyvä kertoa, että työ on luonteeltaan jalkautuvaa ja tulee sinne mihin nuori haluaa. Itse asiassältöä tärkeämpää on kuitenkin se tapa millä nuorelle puhutaan. Kokemus siitä, että joku välittää, voidaan synnyttää jo ensimmäisessä puhelinsoitossa. ”Hyvä kun annoit luvan ottaa yhteyttä”, voi etsivä sanoa. Pientä, inhimillistä ja tehokasta.

”Mitä sä muistat ekasta puhelinsoitosta?”

”Aika vähän. Sovittiin kai se tapaaminen. En kysynyt oikein mitään, mutta sitten katoin netistä lisää tietoa puhelun jälkeen.” – Marko, 23.

Jonottaminen on aina valitettava asia etsivän työn nuorelle. Kalenterissa lyhyeltä näyttävä ajanjakso voi nuoren näkökulmasta tuntua ikuisuudelta. Tukea tulisi saada, kun sitä on valmis vastaanottamaan. Muuten ongelmat saattavat paisua ja niiden voittamisesta tulee entistä vaikeampaa. Mikäli etsivässä työssä on kuitenkin ruuhkaa ja nuori joutuu jonottamaan työskentelemisen aloittamista, häntä tuetaan ja ohjeistetaan tekemään työskentelyn aloittamista helpottavia asioita: neuvotaan, että voi ilmoittautua työttömäksi työnhakijaksi tai opastetaan täyttämään asuntohakemuksia. Nuorelle tehdään selväksi jo tässä vaiheessa, että hänelle on tarjolla ammattilaisen tukea sekä pieniin että isoihin elämäntilanteisiin liittyviin kysymyksiin. Nuorelle kerrotaan, että hänellä on mahdollisuus ottaa yhteyttä jonottamisen aikana etsivään, jos kokee sen tarpeelliseksi. Luottamusta vahvistaa myös se, että nuori tietää hänelle soittaneen työntekijän vastaavan nuorelle annettuun puhelinnumeroon.

⁴¹ Katso liite 1. kohta ”Etsivää työtä varten luovutettujen tietojen käsittely”

"Mikä on susta toiminut tässä [yhteistyössä] hyvin?"

"[etsivää] on tosi helppo lähestyä. Se on hyvin saatavilla. Tiien että voin laittaa vaikka yöllä tekstarin ja aamulla se laittaa puhelimen päälle ja palaa asiaan. Ja aika tapaamiselle löytyy nopeesti ja jotain juttui voidaan hoitaa puhelimesta." – Emilia, 22.

KUN PUHUT NUOREN KANSSA ENSIMMÄISEN KERRAN. MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Kerro kuka olet.
2. Kysy mitä nuorelle kuuluu.
3. Kerro, että tehtäväsi on tukea nuorta hänen määrittämissään asioissa.
4. Pohtikaa yhdessä voisiko etsivästä työstä olla apua.
5. Ehdota tapaamista ja kysy mikä olisi nuorelle mieluinen paikka.

C

Ensimmäinen tapaaminen: "Ainoa hommani on auttaa sinua."

Vaikeassa elämäntilanteessa olevan nuoren tapaaminen ensimmäistä kertaa on aina ainutlaatuinen tilanne sekä työntekijöille että nuorelle. Mikäli ohjaava taho on kertonut asioita nuoren tilanteesta, kannattaa etsivän pyrkiä nollaamaan niiden vaikutus ja kohtaamaan nuori ikään kuin ei tietäisi mitään. On myös mahdollista, että ohjaavan tahon käsitys nuoren tilanteesta on yksinkertaisesti väärä. Ensivaikutelma kertoo paljon, mutta harvoin läheskään kaikkea. Joskus se voi myös johtaa täysin harhaan. Luottamuksen rakentuessa tulee usein esiin asioita, joita ei ensitapaamisella osannut odottaa. Siksi ei kannatta olettaa, että ensimmäinen asia, jossa nuori kertoo tukea tarvitsevansa, olisi ainoa.

"Muistatko jotain teidän ensimmäisestä tapaamisesta?"

"Mentiin johonkin Chicosiin Itiksessä ja mulle kustannettiin joku miljoonan maksava kahvi." – Mira, 27.

Työskentelyssä on kyse aina kahden eri persoonan välisestä kohtaamisesta. On tärkeä panostaa ensitapaamiseen, jotta nuori haluaa tavata vielä uudestaan. On äärimmäisen tärkeää, että nuorelle syntyy tunne, että häntä kunnioitetaan ja hänestä välitetään. Mikäli näin ei käy ensitapaamisella, voi sen korjaaminen olla myöhemmin vaikeaa. Monella nuorella on takanaan useita vastaavankaltaisia tapaamisia auttavien tahojen kanssa. On erottauduttava joukosta. On markkinoitava etsivää työtä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia nuorelle.

"Mitä muistat ekasta tapaamisesta etsivien kanssa?"

"Jäin ihmettelemään miks ne korosti pitkää luottamussuhdetta." – Marko, 23.

Jokainen nuori tavataan ensimmäisen kerran hänelle sopivassa paikassa. Tämä tarkoittaa toimiston sijaan yleensä kotia, kahvilaa tai muuta julkista paikkaa. Ensimmäisellä kerralla on tärkeää kuunnella nuoren kertomusta omasta tilanteestaan. Tapaaminen aloitetaan usein yksinkertaisella mutta toimivalla kysymyksellä: "Mitä sulle kuuluu?". Kuulumisten vaihtamisen jälkeen työntekijät kertovat lyhyesti mitä etsivä työ on. Keskeistä on syventää jo ensimmäisessä puhelinsoitossa avattuja asioita. Painotamme itse sitä, että työ on nuorelle vapaaehtoista, emme ole viranomaisia ja tehtävämme on tukea nuorta hänen elämässään eteenpäin. Nuorelle tulee syntyä kokemus siitä, että työtä tehdään hänen tarpeistaan lähtien ja hänen määrittämiin tavoitteisiin pyrkien. Koska työ nojaa vuorovaikutukseen, on muistettava, ettei ensitapaamisesta muodostu yksisuuntaista kysymysten tulvaa. Myös nuorella on mahdollisuus puhua ja kysyä itseään kiinnostavista asioista vaikkapa etsivästä työstä tai myös työntekijöistä. Ensi tapaamisessa kannattaa siis erityisesti keskittyä kuuntelemaan nuorta ja luomaan kuva siitä, että on meidän tehtävämme auttaa sinua eteenpäin.

”Muistatko millanen fiilis sulla oli tulla ekaan tapaamiseen?”

”Jännitti tietenkin ja olin tottunut että mua pompotellaan, joten olin toiveikas mutta pelkäsin pahinta.” – Mira, 27.

Ensimmäisellä tapaamisella ei läheskään aina lähdetä syväluotaamaan nuoren tilannetta. Nuorelle on hyvä painottaa sitä, että hän kertoo itsestään sen mitä haluaa. On kuitenkin hyvä saada jonkinlainen kuva siitä, mihin nuori kokee tukea tarvitsevansa ja pohtia yhdessä miten etsivät voisivat näiden tavoitteiden toteutumisessa tukea. Ensitapaamisella on hyvä löytää edes yksi konkreettinen asia, jota lähdetään työstämään. Tämä voi olla esimerkiksi asunnon etsiminen tai toimeentulotuen hakeminen.

”Muistatko mitä te teitte kun tapasitte ekan kerran?”

”Keskusteltiin ainakin raha-asioista ja siitä miks Vamoksen ryhmät [joista ohjautunut etsivään] ei olleet mulle se juttu.” – Emilia, 22.

Ensitapaaminen tehdään Vamoksessa aina työparina. Kahdesta silmäparista on hyötyä. Toinen voi keskittyä enemmän havainnointiin toisen ollessa vetovastuussa. Tapaamisen päätteeksi sovimme usein heti seuraavan tapaamisen, mikäli nuori sitä haluaa. Jos nuori ei ole vielä aivan varma, voidaan myös sopia, että hän voi jäädä miettimään asiaa ja etsivä soittaa hänelle muutaman päivän kuluttua. Kokemuksemme perusteella lähes kaikki nuoret ovat halukkaita aloittamaan työskentelyn heti ensitapaamisen jälkeen.

”Miten sä oot kokenut sen, että sulla on se yks työntekijä jonka kanssa

työskentelet verrattuna siihen että ne molemmat ois ollu koko ajan mukana?”

”Yks on paljon luontevampi.” – Marko, 23.

KUN TAPAAT NUOREN ENSIMMÄISEN KERRAN, MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Ole läsnä, kuuntele nuorta ja osoita, että välität.
2. Varmista, että nuori ymmärtää mitä etsivä työ on.
3. Painota erityisesti yhteistyön kokonaisvaltaisuutta, vapaaehtoisuutta, tavoitteellisuutta ja nuorilähtöisyyttä.
4. Kerro, missä konkreettisissa asioissa etsivä työ voisi juuri kyseistä nuorta tukea.
5. Ole itsesi, älä piiloudu ammattilaisuuden taakse.

D

Intensiivinen alkuvaihe: Eteenpäin nuoren ehdoilla

Myös toisessa tapaamisessa on paikalla yleensä työpari. Siinä tehdään jo selvästi ensitapaamista konkreettisempia suunnitelmia. Työskentelylle asetetaan lyhyen ja pidemmän aikavälin tavoitteita. Toisen tapaamisen jälkeen nuoren tilanne ja tarpeet määrittävät sen, jatketaanko työskentelyä ensisijaisesti yksilötyöskentelynä vai työparina. Pääsääntöisesti yhteistyö jatkuu yksilötyönä.

”Mitä te aloitte sitten etsivän kanssa tekemaan aluks?”

”Tais olla ekojen joukossa toimeentulotuen hakeminen.

Sitten muutaman viikon päästä haettiin asuntoa. Sen jälkeen

aloin tapaamaan Vamoksen psykiatrasta sairaanhoitajaa ja sitten aloin

käymään Vamoksen ryhmässä.” – Marko, 23.

Terveystilan ja muiden akuuttien asioiden, kuten toimeentulon ja asumiskuvioiden selvittäminen aloitetaan viimeistään toisessa tapaamisessa. Usein ne kuitenkin nousevat esiin jo ensimmäisessä tapaamisessa. Monella etsivän työn asiakkaalla on työskentelyä aloitettaessa useat perusasiat levällään. Fyysinen ja psyykkinen terveys oireilee. Toimeentulotukea ei syystä tai toisesta ole haettu, asunto ei pysy kunnossa ja vuokratästit ovat johtamassa häätöön. Akuuttiin hätään on hyvä puuttua heti. Lisäksi monelle ongelmia tuottaa se, ettei esimerkiksi ymmärrä Kelan tai sosiaalitoimiston päätöksiä. Tällöin etsivä toimii myös tulkin roolissa.

”Mistä sulle on konkreettisesti ollut hyötyä?”

”[Etsivä] tietää noi byrokratian kuviot, ei tarvii yksin jäädä miettimään.”

– Emilia, 22.

Alkuvaiheen työskentelyssä mainittujen perusasioiden lisäksi selvitetään, onko nuorella ympärillään mahdollisesti hoitokontakteja tai muita tahoja, joista etsivän olisi hyvä olla tietoinen. Tavoitteiden määrittelemisen on etsivässä työssä ongelmien määrittelemistä olennaisempaa. Niiden asettaminen yhdessä etsivän kanssa saa nuoren muutosprosessin liikkeelle. Koska ne lähtevät nuoresta itsestään, niihin myös sitoudutaan. Osa nuorista kertoo todellisista toiveistaan ja omasta tilanteestaan vasta asiakassuhteen syventyessä, joten alkuvaiheessa tehdyt suunnitelmat päivittyvät usein yhteisen matkan varrella. On tärkeä löytää asioita, joissa nuori on hyvä ja tukea niissä – sen sijaan, että etsivä keskittyisi menneisyyden epäonnistumisiin.

Etsivän tarkoitus ei ole tehdä mitään nuoren puolesta. Etsivän rooli on tukea ja varmistaa että nuori hoitaa itse hyvinvointinsa kannalta tarpeelliset asiat. Tuen tarkoituksena on, että jatkossa nuori suoriutuu itsenäisesti vastaavista tilanteista ilman etsivän tai kenenkään muun tukea.

"Mitä te alkuvaiheessa sitten teitte?"

"Juteltiin ja hoidettiin noita virastoasioita. En ymmärrä niistä yhtään mitään, paperit ihan hepreaa."

"No ei mekään niistä aina ymmärretä..."

"No mut te otatte niistä selvää." – Riikka, 20.

Työskentelyn alussa on tärkeää muistaa määrittää työskentelyn sisältö ja tahti yhdessä nuoren kanssa. Harjaantuneelle etsivän työn tekijälle saattaa muodostua päässään selkeä toimintasuunnitelma ja ajatus siitä, miten nuoren asiat saadaan järjestykseen. Sen avaaminen nuorelle on luonnollisesti tärkeää, mutta samanaikaisesti pitää kuunnella herkäällä korvalla sitä, mistä nuori itse haluaisi aloittaa ja minkä hän kokee mielekkääksi. Etsivän tulee kuitenkin puhua avoimesti myös omista näkemyksistään. On helppo sortua kuvitteluun, mikä toiselle on hyväksi. Sen sijaan tulee kysyä nuorelta, minkälaista elämää hän haluaa tulevaisuudessa elää ja alkaa yhdessä tavoitella sitä. Nuoren autonomian kunnioittaminen ja siinä tukeminen on yksi tärkeimmistä etsivän tehtävistä. Moni nuori on etsivässä työssä aloittaessaan syrjäänvetäytyvä ja hiljainen. Etsivän kannattaa myös annostella nuoren kanssa läpikäytäviä asioita. Esimerkiksi päihdeongelmasta tai perheeseen liittyvistä asioista kannattaa keskustella pikkuhiljaa, jotta nuorella on aikaa prosessoida niitä. Mikäli kaikki heitetään heti pöytään, on vaarana, että nuori katoaa.

MONELLE KESKUSTELU ON HELPOMPAA. KUN ON SAMALLA JOTAIN KONKREETTISTA TEKEMISTÄ.

Joustavaa, mutta sinnikästä kanssakulkijuutta

Vaikka kokemuksemme mukaan on harvinaista, että nuori haluaa lopettaa työskentelyn ennen kuin tavoitteet on saavutettu, on siihen syytä tietoisesti varautua. Nuoren elämäntilanne saattaa muuttua, ja kyky hyötyä etsivän palveluista voi heikentyä esimerkiksi lisääntyneen päihteiden käytön tai elämään kohdistuvan muun kriisin vuoksi. Mikäli nuori haluaa lopettaa työskentelyn, on näin tietenkin toimittava. Mutta mitä parempi asiakassuhde on, sitä enemmän etsivä voi nuoren päätöstä kyseenalaistaa. Ei ole mielekästä päättää yhteistyötä vain sen

vuoksi, että nuorella ei juuri sillä hetkellä ole siihen voimia. Sen voi laittaa hetkeksi tauolle ja aloittaa uudestaan, kun aika on parempi. Mikäli nuori ei enää vastaa etsivän yhteydenottoihin, on hyvä odottaa hetki ja kokeilla parin viikon päästä uudestaan. Se on myös yksi etsivän vahvuus ja sen monista palveluista erottava tekijä. Monessa muussa ammatissa on hankalampi joustaa nuoren tarvitsemalla tavalla, ja se voi johtaa palvelun katkeamiseen kokonaan. Muutama sovitun tapaamisen väliin jättäminen tai hetkellinen radiohiljaisuus ei etsivässä työssä tarkoita työskentelyn päättymistä. Varsinkin työn alkuvaiheessa tulee hukkakäyntejä

ja perumisia, ja niitä on yksinkertaisesti siedettävä, vaikka niihin ei tässä vaiheessa saisi kunnollista selitystä. Kiinnittyminen on aikaa vievää eivätkä asiat etene aina suunnitellulla tai odotetulla tavalla. Kyky joustaa ja sietää keskeneräisyyttä kasvaa työtä tehdessä, sillä ne kuuluvat luontaisena osana etsivän arkeen.

”Mikä on saanut sut jatkamaan tätä työtä?”

”Se et me lähdetään yhdessä kehittämään näitä asioita.

Tulee tärkeempi olo kun se ei vaan neuvo.” – Emilia, 22.

”Mikä tässä työssä on ollu susta hyvää?”

”Valinnanvara on hyvää, vaikkei sitä tulis käytettyäkään. Maailma ei myöskään kaadu vaikkei pystyisikään tulemaan tapaamiselle, ei oo häkkiin suljettu olo.” – Marko, 23.

Neuvomisen sijaan etsivän keskeinen tehtävä on avoimen dialogin avulla auttaa nuorta tunnistamaan ne asiat, joita hän lyhyellä ja pidemmällä aikavälillä elämäänsä toivoo ja jotka edistävät hänen hyvinvointiaan. Velka-asoiden selvittäminen ulosotossa tai työnhaun uusiminen työvoimatoimistossa eivät välttämättä tunnu nuoresta innostavilta asioilta. Ne ovat tärkeitä asioita, jotka on jossain vaiheessa hoidettava kuntoon, mutta harvoin ne kuitenkaan ovat täysin akuutteja. Nuori voi kokea tärkeämmäksi sen, että hänellä on nyt joku ihminen, jonka kanssa istua kahvilla ja jutella joko arkisista tai henkilökohtaisista asioista. On tärkeää, että tähän on myös etsivässä työssä mahdollisuus ja valmius. Näiden keskustelujen lomassa voidaan sitten yrittää saavuttaa yhteistä ymmärrystä siitä, miksi velka-asoiden selvittäminen tai työnhaun uusiminen on tärkeää.

”Muistatko missä etsivä tuki sua aluksi?”

”Enimmäkseen lippujen ja lappujen kanssa. Kaikki tommonen oli mulle ihan mysteeriä. Nykyään ne menee ihan automaattisesti.” – Daniel, 23.

Monelle keskustelu on helpompaa, kun samalla on jotain konkreettista tekemistä. Esi-merkiksi kävelyjen, fillarilenkkien tai muun vastaavan nuorelle mielekkään toiminnan merkitys voi olla käänteentekevä. Jos nuori viettää aikansa videopelien maailmassa, voi hyödyllisin ensitapaamista seuraava asia olla, että etsivä menee nuoren kotiin pelaamaan hänen kanssaan. Keskusteleminen nuoren asioista paitsi tarjoaa työntekijälle tarvittavaa tietoa työn tueksi, myös auttaa nuorta tunnistamaan itse paremmin omat tavoitteensa. Toiminnallisuus tekee tutustumisen mahdolliseksi luontevalla tahdilla, ilman paineita. Osa nuorista, erityisesti kotiin syrjäytyneet, ovat työskentelyn alussa niin huonossa kunnossa, että etsivä käy kerran viikossa nuoren kotona ja alun tavoitteena on saada nuori lähtemään ulos asunnosta.

”Onks etsivä käynyt sun kotona?”

”Joo on, avattiin laskuja ja järjestettiin kaikki mun tärkeät paperit kansioon.” – Daniel, 23.

”Miten teidän suhde [etsivään] lähti rakentumaan?”

”Muutaman kerran jälkeen päästiin samalle aaltopituudelle. Mie huomasi et tuo on kiinnostunut minusta eikä se oo et aijaa sie oot tollane.” – Emilia, 22.

Ellei alkuvaiheen työskentely ole intensiivistä, on hyvin todennäköistä, että yhteistyö lähtee väärään suuntaan eikä luottamusta pääse rakentumaan. Etsivässä työssä tehdään yhteinen suunnitelma, jonka päämäärien tavoittelemisessa on kummankin osapuolen – nuoren ja työntekijän – mielestä järkeä.

”Onks tää eronnut susta jotenkin muista palveluista?”

”Tää on ollu paljon vähemmän byrokraattista. Paljon joustavampaa esimerkiksi aikatauluissa ja siinä miten pystyy ite vaikuttamaan. Etsivä ei kerro miten asiat ovat, sen kanssa voi myös väitellä, työkkärin kanssa ei.” – Marko, 23.

Varsinkin monista eri ongelmista kärsivien nuorten on usein vaikea määritellä realistista tulevaisuudensuunnitelmaa tai erottaa omia tarpeitaan lyhyemmän aikavälin haluista. Tässä nuoren tunteva työntekijä tarjoaa avuksi ammattitaitonsa, jonka olennainen osa on myös kokemuksen mukana kasvava intuitio. Vaikka työote onkin nuorilähtöinen, on hölmöä väittää, että kaikki työ tehdään nuoren ehdoilla. Mikäli nuorella on hänelle itselleen haitalliset toimintamallit, on työntekijän ammattitaidon tai uskalluksen puutetta olla puuttumatta näihin asioihin. Esimerkiksi työllistymiseen liittyvät toiveet eivät akuutista päihdeongelmasta kärsivän kohdalla ole asioita, joita kannattaa lähteä ensimmäisenä työstämään, vaikka nuori itse sitä mieltä olisikin. Suunta pitää kuitenkin perustella nuorelle.

”Miten sä kuvaisit tätä työtapaa?”

”Miten sen sanois suomeks, siis solution oriented [ratkaisukeskeinen]. Aina ku tavataan niin on joku asia, joka pitää hoitaa.” – Tomi, 26.

KUN TYÖSKENTELY TODELLA KÄYNNISTYY, MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Tehkää yhteistyölle alustava suunnitelma, ota nuoren toiveet tosissasi.
2. Hoitakaa akuutit terveydentilaan, asumiseen ja toimeentuloon liittyvät asiat.
3. Tutustumisen edetessä päivittäkää suunnitelma ja asettakaa konkreettiset tavoitteet.
4. Toteuttakaa tavoitteita yhdessä yksi kerrallaan. Anna muutokselle aikaa.
5. Tehkää myös mukavia asioita yhdessä.

E Oikea-aikainen palveluohjaus: Verkostojen voimalla

Suomalainen palvelujärjestelmä on laaja ja monelle se näyttäytyy monimutkaisena labyrinttina. Kulman takaa aukeaa aina seuraava käytävä, mutta päätepistettä ei näy missään. Suurin osa Vamoksen etsivään nuorisotyöhön ohjautuvista nuorista ei ole täysin opiskelu- tai työkuntoisia. Tällöin kuntouttavat ja sosiaalisesti vahvistavat toimenpiteet muodostavat palvelun keskeisimmän osan. Alkuvaiheen intensiivisyys ja tutustuminen luovat perustan, jonka pohjalta etsivä ja nuori pohtivat nuorelle sopivia palveluita, joiden avulla opiskelun tai työn aloittamisesta tulee mielekäs ja mahdolliselta vaikuttava päämäärä. Oma mielenkiinto – oma juttu – saattaa olla esillä, mutta toimintakyky tarvitsee vahvistumista. Oikotien etsiminen johtaa helposti uusiin keskeyttämisiin ja epäonnistumisen kokemuksiin. Kiireellä ohjaaminen johtaa usein väärälle polulle.

”Miten etsivä on auttanut sua suhteessa muihin palveluihin?”

”No lähtemällä mun mukaan. En varmasti olisi mennyt yksin!” – Emilia, 22.

Etsivä työ ei itse tuota suurinta osaa niistä palveluista, joita nuori tarvitsee. Itse ongelman ratkaiseminen ei ole aina etsivän työn tehtävä, vaan siitä tietoiseksi tuleminen ja siihen oikeanlaisen avun löytäminen. Etsivä nuorisotyö erottautuu monista muista nuorten palveluista voimakkaasti myös sen kautta, että verkostoyhteistyö on sen olennainen osa⁴². Etsivällä työllä päästään pitkälle, mutta monen kohdalla muutos edellyttää monialaista yhteistyötä. Verkostotyön kehittäminen on jäänyt selkeään paitsioon osana asiakasprosessia. Yhtenä haasteena on myös eri toimijoiden keskenään erilainen kielenkäyttö.⁴³ Voidaan myös kysyä, että mikäli alan ammattilaiset eivät ymmärrä toisiaan, kannattaako olettaa, että nuori ymmärtäisi heitä?

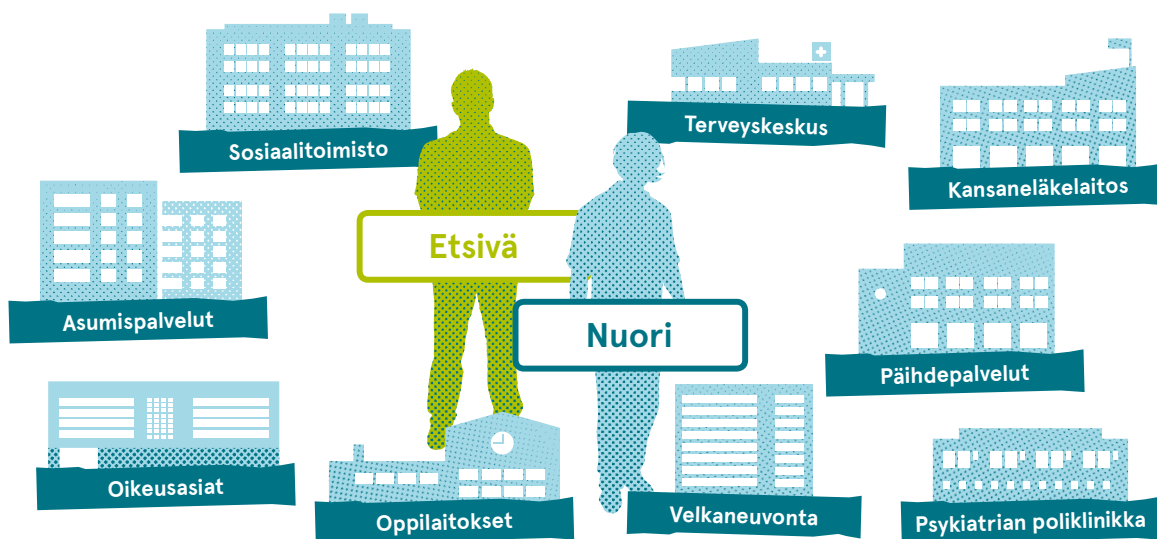
Ilman nuoreen tutustumista ei palveluohjauksessa ole mieltä. Tutustumisen merkitys on erityisen suuri niiden nuorten kohdalla, jotka eivät palvelun alkuvaiheessa ole toimintakyvyltään sellaisessa kunnossa, että työllistyminen tai opiskeluiden aloittaminen olisi ajankohtaista. Palveluohjauksen voidaan tässä vaiheessa katsoa keskittyvän neljään keskeiseen suuntaan: mielenterveys-, päihde-, sosiaali- ja asumispalveluihin. Yksi iso etsivän työn kohtaama ongelma on se, että näitä palveluita ei ole tarpeeksi saatavilla, eivätkä ne ole sisällöltään tarpeeksi intensiivisiä. Niihin kiinnittyminen on myös monelle nuorelle hankalaa. Siksi yksi mahdollisuus, joka Vamoksessa on todettu käytännön kautta toimivaksi, on integroida kunnan sosiaali- ja terveystyö samaan palvelukokonaisuuteen etsivän työn kanssa. Se tarkoittaa muun muassa sitä, että Helsingin kaupungin psykiatrin sairaan-

⁴² Puuronen 2014

⁴³ Puuronen 2014

Yksilöity palvelukokonaisuus ja aktiivinen verkostotyö

Etsivä auttaa nuorta löytämään sopivat palvelut oikeaan aikaan ja tukee niihin kiinnittymisessä.

hoitaja työskentelee Vamoksen tiloissa. Samoin kaupungin sosiaalityöntekijät päivystävät välillä Vamoksessa. Nuorelle on helpompaa siirtyä käyttämään edes näöltä tutun ihmisen palveluja.

”Oliko sun helppo vai vaikea alkaa tapaamaan meidän psykiatrissa sairaanhoitajaa?”

”Oli tietenkin matalampi kynnyks kuin se oli täällä [Vamoksessa].

Mulla on tapana hermoilla uusilla paikoilla ja sitten homma menee sellaseks pyöriskelyks.” – Marko, 23.

Nuoren on helpompi siirtyä palvelusta toiseen, kun palvelut ovat helposti lähestyttävissä ja tarvittaessa nuorta itseään lähestyviä. Eri palveluiden työntekijöiden välinen yhteistyö nousee avainasemaan nuoren sekä siirtyessä palvelusta toiseen että hyödyntäessä montaa samanaikaista, mutta eri asioihin tukea tarjoavaa palvelua. Palvelusta toiseen siirtyminen on vaihe, jossa sekä nuori että parhaaseen palveluun tarvittava tieto saattavat hukkuu matkalle ilman rinnalla kulkevaa etsivää. Tuen tarjoaminen nivelvaiheissa on äärimmäisen tärkeää. Alussa tämä voi etsivän työn näkökulmasta tarkoittaa sitä, että etsivä varaa yhdessä nuoren kanssa ajan uudelle työntekijälle, tulee mahdollisesti mukaan tapaamiseen ja varmistaa nuoren luvalla, että tarvittava tieto nuoren elämäntilanteesta siirtyy palvelusta toiseen ja että työntekijä ymmärtää nuoren tarpeita.

TUTKIMUKSEMME MUKAAN NUORET LUOTTAVAT VAHVASTI VAMOKS- TYÖNTEKIJÄÄNSÄ. ETSIVÄT AUTTAVAT NUORIA LUOTTAMAAN MYÖS MUIHIN AMMATTILAIISIIN.

Etsivä siis jalkautuu nuoren kanssa palveluiden luokse ja tarvittaessa istuu mukana vaikkapa psykologin tapaamisella. Jos etsivässä työssä esimerkiksi nuoren lapsuuden traumat ovat nousseet esiin, voi etsivä tukea nuorta kertomaan niistä myös mahdolliselle hoitokontaktille. Joskus vaikka hammaslääkärisä kädestä kiinni pitäminen voi olla etsivän tehtävä.

Hyvä sääntö verkostotapaamisissa on se, että niistä myös lähdetään pois yhdessä nuoren kanssa. Jos työntekijä jää verkoston toisen työntekijän kanssa huoneeseen nuoren sieltä lähtiessä, saattaa nuorelle tulla tunne, että työntekijät jäävät keskustelemaan hänestä ilman hänen läsnäoloaan. On muistettava, että myös verkostotyötä tehdään nuoren ehdoilla. Etsivä kertoo oman tietonsa ja näkemyksensä nuoren tilanteesta ja tarpeista vain jos nuori näin haluaa.

Ainoan poikkeuksen tähän tekee työ alaikäisten tai sellaisten nuorten kanssa, joilla itsellään on lapsi. Silloin etsivä on lastensuojelulain 25 §:n mukaan velvollinen

*”salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuol-
lost vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta,
jonka hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma
käyttäytyminen edellyttää lastensuojelun tarpeen selvittämistä.”⁴⁴*

Jos ei ole varma tuleeko tilanteesta tehdä ilmoitus, on syytä kääntyä kunnan sosiaaliviran-
omaisten puoleen, jolta voi kysyä oikeaa menettelytapaa nuoren henkilötietoja kertomatta.

Kokonaistilanteen hallintaa

Koska monen etsivän työn asiakkaana olleen nuoren luottamus ulkopuolisiin ihmisiin on rapautunut, on onnistuneen tukemisen kannalta keskeistä saada nuori luottamaan häntä auttaviin työntekijöihin. Tutkimuksemme mukaan käytännössä kaikki Vamoksen nuoret luottavat omaan työntekijäänsä.⁴⁵ Toimimme myös nuorten ”asianajajina” palvelujärjestel-
mässä, jossa monet eivät tiedä oikeuksiaan tai velvollisuuksiaan. Etsivän kanssa työskentely on monelle nuorelle jo itsessään kuntouttavaa ja eteenpäin vievää, mutta moni tarvitsee myös sellaista apua, johon etsivä työ ei voi vastata. Päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat esimerkki palveluista, joiden piiriin etsivän on tarkoitus tuoda niitä tarvitsevia nuoria. Kokemus kuitenkin osoittaa, ettei ole mitenkään varmaa, että niitä löytyy juuri silloin, kun nuoren motivaatio on kohdallaan tai että ne vastaavat tarpeeseen sisällöltään. Käytännössä melkein kunnasta riippumatta etsivät tekevät myös työtä, joka lähtökohtaisesti kuuluisi päihde- ja mielenterveyspalveluiden tehtäväksi. He saattavat kyllä Vamoksen työntekijöi-

⁴⁴ <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

⁴⁵ Alanen ym. 2014

den kokemuksen mukaan kuntoutua esimerkiksi omista ryhmätoiminnoissamme, mutta erityisammattilaisen apua se ei ole.

Etsivään työhön päätyy usein psyykkisesti niin huonokuntoisia nuoria, että he eivät ole pelkästään etsivän keinoin autettavissa. Tässä ei sinänsä ole mitään vikaa. Ongelmalliseksi tilanne muodostuu, mikäli heille ei löydetä sopivia palveluja tai he eivät niihin kiinnity. Jotta etsivä työ voi olla tuloksellista, tarvitaan rinnalle kunnan toimivat palvelut. Etsivä työ ei voi, eikä sen tule niitä korvata. Etsivä voi kuitenkin koordinoida nuoren ympärillä olevia palveluita, koska hän tuntee nuoren kokonaistilanteen usein paremmin kuin suurin osa muista nuorta tukevista työntekijöistä. Kentällä on välillä esiintynyt pelkoa siitä, että etsivät ikään kuin tulisivat muiden ammattilaisten tontille⁴⁶. Tällaiset professionaaliset aidat ovat onneksi alkaneet pikkuhiljaa kaatua, kun etsivä työ on osoittanut olevansa ennen kaikkea muiden palvelujen tuki eikä uhkaaja.

Vamoksessa työskentely ei käytännössä koskaan lopu palveluohjaukseen. Vaikka nuorella olisi kaikki hänen tarvitsemansa palvelut, on palvelujärjestelmän pirstaleisuus edelleen ongelma. Etsivä työntekijä kulkee nuoren rinnalla ja pystyy kokonaiskuvan ymmärtäen huolehtimaan, että nuori hyötyy riittävästi häntä tukevista palveluista.

”Onks tää [etsivä työ] vastannut sun odotuksias?”

”Tää on ollu vähemmän noloo kuin odotin. Aluks vähän kelasin et oon kuitenkin aikuinen mies ja mun pitäis kyllä selvii yksin näistä.” – Marko, 23.

KOSKA YKSI ET VOI TEHDÄ KAIKKEA. MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Ohjaa nuori tarvittaviin palveluihin vasta kun tunnet hänet ja tiedät hänen tarpeensa.
2. Valmistautukaa tapaamiseen yhdessä nuoren kanssa. Keskustelkaa miksi kuhunkin paikkaan mennään.
3. Mene ja lähde verkostotapaamisista yhdessä nuoren kanssa.
4. Tuo verkostoon vain nuoren määrittelemät asiat. Varmista että kaikilla verkoston jäsenillä on yhteinen päämäärä.
5. Muista, että verkostotyö on yhteistyötä, kohtaa arvostavasti myös ammattilaiset.

ETSIVÄN PÄIVÄ

Fillaroin aamulla Kalasatamaan, johon jätin fillarin, jotta voin sen siitä helposti napata myöhemmin päivällä. Kalasatamasta jatkoin metrolla itään.

KLO 8

Tonin haku kotoa

Päivä alkoi Kontulasta. Väsytti vähän, mutta polkeminen auttoi. Menin hakemaan Tonia kotoa Dia-koniaopistolle, jossa Toni on suorittanut peruskoulua. Tarkoitus on keskeyttää kevään ajaksi Tonin peruskoulu. Peruskoulu on jäänyt yhdeksännellä luokalla kesken ja Toni on nyt yrittänyt suorittaa sitä loppuun vaihtelevalla menestyksellä. Tonilla oli jo syksyllä vaikeuksia herätä aamuisin ja päästä kotoa liikkeelle ja vuoden alusta Toni on käynyt vain pari kertaa koulussa, silloin kun olen hänet saattanut kotoa perille. Nyt on sovittu Tonin kanssa yhdessä, että koulua ei kannata yrittää pakolla saattaa loppuun, vaan on parempi lähteä parantamaan toimintakykyä pienin askelin. Olen tyytyväinen, että Toni itse hiffasi, kuinka tärkeä nyt on hakea hieman vauhtia. Alustavasti on jo sovittu, että Toni käy kevään ajan Vamoksen toimintakeskuksessa, tavoitteena saada arkirythmiä kohdilleen ja opetella ryhmätaitoja. Koulua jatkettaisiin sitten

keväällä. Uskon vakaasti, että tää suunnitelma toimii.

Toni oli nukkumassa, kun tulin häntä hakemaan. Kämppis päästi sisään. Aika perusmeininkiä. Toni oli muistanut, että tapaaminen olisi vasta puolen päivän aikoihin. Toni joi kahvit, pukeutui ja kävi tupakalla, jonka jälkeen lähdettiin. Toni kertoi matkalla, että metrossa istuminen on hänen mielestään ahdistavaa, varsinkin ilman kuulokeita, kun joutuu kuuntelemaan ihmisten hengitystä. Juteltiin myös niistä näistä avaruudesta ja universumista, johon liittyviä juttuja Toni oli lueskellut viime yönä Wikipediasta. Alkuun Tonin jutut saattaa vaikuttaa aika sekavilta, mutta kun vaivautuu kunnolla kuuntelemaan Tonia, niin tajuaa, että sillä on itseasiassa todella mielenkiintoisia ja hyviä ajatuksia.

Koulun keskeytys meni ok, ei ihmeempiä. Toni palautti koulukirjat. Sovittiin, että mennään kahden viikon päästä tutustumaan toimintakeskukseen. Puheli taas salilla käymisen aloittamisesta broidin kanssa, jota ei ole kuitenkaan vielä aloittanut. Kelasin, että mikäli ei aloita, niin koitan kyllä tuuppia aloittamaan.

Otin Kalliosta metron Kalasatamaan, johon olin aamulla jättänyt fillarin ja jatkoin Kalasatamasta fillarilla Hertsikaan, jossa seuraava tapaaminen.

KLO 11

Ensitapaaminen Hertsikan sossussa

Nähtiin työparin kanssa sosiaali-aseman ala-aulassa. Siellä on aina vähän hämmentävä tunnelma. Vahtimestari luuli mua taas sossun asiakkaaksi. Sosiaaliaseman odotustilassa istui meidän lisäksi myös hyvin ujon oloinen nuori tyttö äitinsä kanssa. Hetken kuluttua kävi ilmi, että he olivat tulossa meidän kanssamme samaan tapaamiseen. Tyttö kertoi heiveröisellä äänellä nimekseen Minna. Minna oli koko tapaamisen ajan hyvin hiljainen, äiti oli suht kova puhumaan. Sossu kertoi, että ovat tavanneet vasta pari kertaa. Koitin keskittyä itse tyttöön ja suodattaa osan äidin puheista. Välillä läheisillä on aika värittänyt tapa nähdä nuoren tilanne.

Äiti kertoi, että Minna on ollut pitkään vain kotona. On lähinnä tietokoneella, unirytmillä on sekaisin. Sosiaalista kanssakäymistä muiden kanssa on hyvin vähän. Minna vastaili muutamaan otteeseen, kun kyselimme häneltä hänen tilanteestaan ja hymyilikin välillä. Ne hymyt tuntui kivoilta, vaikuttaa siistiltä tyypiltä. Minna kaipaisi elämäntilanteeseensa ilmeisesti muutosta ja jotain muuta tekemistä päiviin. Ovat käyneet ammatinvalintapsykologilla ja äiti kertoi, että nyt on selvinnyt, että vaatesuunnittelu olisi Minnan ala. Kysyin Minnalta kiinnostaako se häntä. Hän vastasi varovaisen myönteisesti. En nyt ihan täysin vakuuttunut tästä, mut näitä ehditään pohtia myöhemmin monta

kertaa. Sosiaalityöntekijä ei osallistunut erityisemmin tapaamisen kulkuun. Minna oli halukas sopimaan heti uuden tapaamisen. Sovittiin, että tavataan viikon päästä Hertsikassa, mennään kahville ja tehdään silloin tarkempaa suunnitelmaa. Jäi hyvä fiilis.

Poljin Hertsikasta Itikseen, jossa kävin syömässä lounaan. Seuraava tapaaminen (kotikäynti) oli jo reilun puolen tunnin päästä toisella puolella kaupunkia, joten otin dösän ja jätin fillarin Itikseen. Toivoin, että se on vielä iltapäivälläkin siellä. Matkalla tapaamiseen Pekka laittoi viestiä, että voitaisiinko sittenkin nähdä Pasilan asemalla, kun hän on ollut kaverilla käymässä eikä ehdi kotiin ajoissa. Tämä ok. Sanoin myöhästäväni hiukan.

KLO 12.30

Pekan kanssa kahvilla Pasilassa

Mentiin Nelmanniin Pekan kanssa kahville. Pekka kertoi, että koulu alkaa huomenna. Koulun aloittaminen jännittää. Kaksi kaveria tulossa samaan kouluun, mikä helpottaa jännitystä. Pekalla ei vielä kovin tarkkaa kuvaa koneistajan opinnoista. Ei ole kyllä mullakaan. Kolmivuotinen koulu. Pekka kertoi, että on ollut kesän Helsingissä. Oli ollut tarkoitus mennä pikkuveljen luo Raumalle, muttei ollut saanut aikaiseksi. Oli viimeksi ollut ulkona lauantaina (nyt keskiviikko). Oli kuitenkin ihan hyvinvoivan oloinen. On lopettanut tupakoinnin.

Kun kysyin halukkuudesta tavata sairaanhoitajaamme, Pekka

totesi hieman varovaisesti, ettei koe, että tällä hetkellä olisi tarvetta. Vaikka en ollut asiasta täysin samaa mieltä, niin sovittiin että Pekka kertoo, jos tarvetta ilmenee. Tapaamisia kyllä järjestyy. Pekka pohdiskeli, että jos tarvetta ilmenee, voisi olla kuitenkin helpompi tavata Vamoksen psykiatriasta sairaanhoitajaa kuin koulun terkkaria, koska tälle joutuisi selittämään taas kaikki asiat uudelleen.

Sovittiin, että nähdään viikon päästä ja jutellaan silloin, miten koulu on lähtenyt liikkeelle ja onko koulunkäyntiin liittynyt ilmennyt jonkinlaista tuen tarvetta.

Tapaamisen päätteeksi jäin Pasilan asemalle istuskelemaan. Vas-tailin puhelimella päivän aikana tulleisiin sähköposteihin ja soitin takaisin nuorelle, joka oli yrittänyt soittaa. Muistutin myös yhtä nuorta tekstarilla, että perjantaina olisi taas Pallomyllyssä futista. Hitsit kun tulis tällä kerralla.

KLO 14.30

Juhon kanssa velkojen selvittelyä toimistolla

Nähtiin Sörkan metriksellä. Juho oli ollut jo hyvissä ajoin paikalla. Ihan hyvää kuului, ei muutoksia. Kysyin judosta ja Juho kertoi, että käy edelleen silloin tällöin kavereiden kanssa Kisiksellä treenamassa. On aiemmin voittanut junioreiden SM-hopeaa. On myös harrastanut futista.

Käytiin Juhon kanssa laskuja läpi 1,5 tuntia. Velkoja on yhteensä noin 7000–8000 €. Juho soitteli kärsivällisesti eri velkoja läpi,

vaikka jonotusajat olivat pitkiä. Autoveron (40 €) ja verotodistuksen (21€) Juho sanoi pystyvänsä maksamaan. Ulosoton kanssa sovittiin, että ulosottomies selvittää tilanetta ja soittelee Juholle takaisin päin. Mahdollisesti ainakin 1 kk armonaikaa mahdollista saada, ennen kuin velat siirtyvät ulosottoon. Pikavipeistä sovittiin maksusuunnitelma 2 x 50 €/kk. Pikavipit olivat juuri lähdössä käräjille, vippifirman työntekijä oli tuonut esille kovasti sitä, miten hyvä oli, että Juho soitti, koska oli aivan viimeinen hetki. Muuten laskut olisivat pian tuplaantuneet. Vaikka tähän on jo tottunut, niin silti noi pikavippijut ärsyttää mua. Ensi kuun alussa Juholla tulee siis maksettavaksi noin 200 € (Juho on tällä hetkellä toimeentulotuella), mutta Juho vakuutti selviävänsä siitä. Totesi, että nämä laskut on vain pakko maksaa. Kun totesin, että aika tiukille vetää, kun on vielä koirakin ruokittavana, niin Juho sanoi, että koira ei ole koskaan nähnyt nälkää ja kun tähänkin saakka on pysytty hengissä niin eiköhän tästäkin selvitä. Vitsit kun oisin itekin aina noin luottavainen siihen, että kyllä ne asiat järjestyvät. Juho oli kuitenkin hyvin helpottunut siitä, että laskut on nyt käyty läpi ja niiden suhteen toimintasuunnitelma on selvä. Sovittiin, että tsekataan tilanne perjantaina, onko ulosottomies soittanut ja soitetaan sitten sossuun. Aika monta asiaa taas tänään oli työn alla, päässä pyöri, mut ihan hyvällä tavalla. Hyvä päivä.

Itiksestä fillari ja sieltä himaan.

F Jatkopolulle vahvistuminen: Elämän ensimmäiset haaveet

Erityisesti niiden nuorten kohdalla, jotka eivät ole etsivään työhön tullessaan kykeneväisiä tai halukkaita aloittamaan opiskeluita tai töitä, Vamoksessa keskitytään kahteen asiaan: toimintakyvyn vahvistamiseen ja merkityksellisyyden kokemusten lisäämiseen. Kummankin tavoitteena on vahvistaa valmiuksia ja kykyjä, joita työ- ja opiskeluelämä vaativat: ”normaalia” vuorokausirytmää, omien oppimistapojen tunnistamista, työelämän pelisääntöjen tuntemista (pitää ilmoittaa jos on myöhässä tai sairaana), sosiaalisen kanssakäymisen sietämistä, omasta hygieniasta huolehtimista. Pitkäkestoinen ulkopuolisuus ja toimettoisuus lamaannuttavat monen toimintakyvyn⁴⁷. Pelkkä yksilötuki on harvoin riittävä tuen muoto psyykkisesti huonossa kunnossa olevan nuoren toimintakyvyn ja merkityksellisyyden lisäämiseksi.

”Onks sussa joku muuttunut tän puolen vuoden aikana [etsivän asiakkaana]?”

”Oon kyllä edelleen motivaatorajoittunut, mutta plussaa on se ettei enää asu vanhempien luona.” – Marko, 23.

ILMAN HAAVEITA EI OLE MITÄÄN TAVOITELTAVAA.

Kokemuksemme mukaan iso osa etsivän työn nuorista kärsii kroonistuneesta merkityksettömyyden kokemuksesta.

He eivät ole kokeneet omaa panostaan tai itseään tärkeäksi pitkiin aikoihin. Merkityksellisyyden katoamiseen voi liittyä myös masennuksen tuoma lamaannus, jolloin yksilön on vaikea nähdä esimerkiksi työllistymisessä juuri mitään tavoiteltavaa. Laiskalta vaikuttavan nuoren lamaantuneen

toimintakyvyn taustalla on usein monia asioita, joista ylipääsemiseksi nuori tarvitsee tukea. Moni nuori ei Vamokseen tullessaan juuri edes haaveile mistään. Ilman haaveita ei ole mitään tavoiteltavaa. Etsivän tulee pyrkiä löytämään nuoren sisäisiä motivaatiotekijöitä, joiden varaan rakennettu jatkopolku on usein kestävämpi vaihtoehto. Ulkoinen motivaatio rakentuu keppien ja porkkanoiden varaan: siinä yksilö koettaa välttää rangaistuksia ja tavoitella palkintoja. Sisäinen motivaatio lähtee puolestaan yksilöstä itsestään ja sen varassa toimivat yksilöt ovat sekä innostuneempia että paremmin voivia⁴⁸.

Vamoksessa on muotoiltu etsivän työn ympärille rakennettuun palvelukokonaisuuteen useita mielekkäitä yhdessä olemisen ja tekemisen paikkoja. Matalan kynnyksen ryhmätömmöt tarjoavat monelle nuorelle toimivan reitin opiskelu- tai työelämään. Niissä ensisijainen tavoite on nuoren sosiaalinen vahvistaminen ja vuorovaikutustaitojen lisäämi-

⁴⁷ Campbell ym. 2006

⁴⁸ Martela & Jarenko 2014

nen. Näin nuori voi kokea olevansa merkityksellinen osa yhteisöä ja myös avuksi muille. Vamoksessa etsivää työtä aloitettaessa havaittiin, ettei Helsingissä ollut tarpeeksi matalan kynnyksen ryhmiä, joihin huonossa kunnossa olevat nuoret kykenisivät kiinnittymään. Vamoksessa rakennettiin tämän vuoksi nuorten tarpeista lähtien erilaisia ryhmätoimintoja, joihin monet etsivän työn asiakkaista ohjautuvat. Niissä harjoitellaan työelämä- ja opiskeluvalmiuksia turvallisessa ympäristössä erityisesti toiminnallisten menetelmien avulla. Ryhmät ovat monelle pitkään toimettomana olleelle nuorelle syy herätä aamuisin ja lähteä ulos ovesta. Ne voivat palvella myös esimerkiksi opiskelupaikastaan määräaikaikaisella keskeytyksellä olevia nuoria, jotka ovat vaarassa jäädä muiden palvelujen ulkopuolelle ja tarvitsevat toimintakykyään ylläpitävää tai vahvistavaa toimintaa. Myös Puuronen (2014) on etsivän nuorisotyön tutkimuksessaan havainnut, että etsivän työn keskeinen tehtävä on saada nuori osaksi jotakin yhteisöä⁴⁹. Vamoksen ryhmissä edistetään samoja tavoitteita kuin etsivässä työssä. Esimerkiksi opiskelu- ja työpaikkojen etsimisessä etsivää ei tällöin välttämättä liiemmin tarvita.

”Miten sä päädyit Vamoksen ryhmiin?”

”Vastentahtoisesti, en mä oikein halunnut mut en osannut kieltäytyäkään.

Se jäi niinku päälle. Nyt tuntuu kuitenkin hyvältä [käynyt puoli vuotta toimintakeskuksessa].” –Marko, 23.

Monen nuoren negatiivisimmat kokemukset liittyvät juuri yhdessä olemiseen ikätoverien kanssa. Myös siksi mielekäs yhdessä tekeminen oman ikäistensä kanssa on monelle jo itsessään kuntouttavaa. Nuoren kiinnittyessä yhteisöön etsivän työn intensiteetti laskee ja se lähtee nousuun seuraavan kerran joko nuoren tilanteen kriisiytyessä tai hänen siirtyessään seuraavaan palveluun tai esimerkiksi opiskelemaan.

⁴⁹ Puuronen 2014

”Miten sulla on siellä meidän toimintakeskuksessa mennyt?”

”Vaikee selittää, jotenkin tajusin että olin unohtanut miltä hyvä olo tuntuu.”

”Huomaatko, että mikä asia ois muuttunut?”

”No itseasiassa tajusin just, että juttelin toissapäivänä ekaa kertaa pariin kolmeen vuoteen mun oman ikäisten tyyppien kanssa. Ja mä olin se, joka oli eniten äänessä.” – Mika, 20.

Yhdessä tekemisellä ja turvallisella ryhmällä on merkittävä rooli sosiaalisen vahvistumisen prosessissa. Kukaan ei kuntoudu tyhjiössä ja harva vuorovaikutuksessa vain yhden ihmisen kanssa. Yhteisöön kuuluminen ja hyväksytyksi tuleminen on yksi keskeisimmistä psykologisista tarpeistamme⁵⁰. Siksi mielekkään yhteisön etsiminen nuorelle on erityisen tärkeää silloin, kun opiskelu- tai työelämä ei ole vielä syystä tai toisesta ajankohtainen. Mikäli emme Vamoksessa olisi rakentaneet palvelukokonaisuutta etsivän työn nuorten tarpeista lähtien, olisi etsivä työ jatkuvan ongelman edessä: mihin ohjata nuoria, joiden toimintakyky ei ole vielä riittävä jatkopolulle siirtymiseen. Lisäksi kaikille Vamoksen nuorille on tarjolla erilaisia harrastusmahdollisuuksia, vertaistukiryhmiä sekä merkityksellistä vapaaehtoistoimintaa. Esimerkkejä niistä löytyy palvelukartasta sivulta 64–65. Mikäli sopivia ei löydy, niitä kehitetään lisää.

”Oisko etsivä työ pelkästään riittänyt sulle?”

”En usko että pelkästä etsivästä työstä ois ollu mulle paljon apuu. Se on ollu sellasta tukea käytännön asioissa. [Vamoksen] ryhmässä käymisestä on ollu se hyöty et oon oppinu taas kommunikoimaan ja saanu pari kaveriakin. Siks mä oon nyt paljon paremmassa tilassa. Pystyn menemään paikkoihin ja hoitamaan asioita ite.” – Daniel, 23.

KUN KOULU TAI TYÖ EI OLE VIELÄ AJANKOHTAISTA. MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Arvioikaa yhteisen suunnitelman toteutumista ja päivittäkää sitä tarpeen vaatiessa.
2. Tutustukaa yhdessä erilaisiin opiskeluun, työelämään ja harrastuksiin liittyviin ja nuorta kiinnostaviin vaihtoehtoihin.
3. Etsikää yhdessä nuorelle mielekäs toiminnallinen yhteisö.
4. Vastuuta nuorta jatkuvasti enemmän ja tee itsestäsi tarpeettomampi.

⁵⁰ Katso esim. Lyubomirsky 2009; Seligman 2011

VAMOKSEN NUORILLE ON
TARJOLLA ERILAISIA
HARRASTUSMAHDOLLI-
SUUKSIA JA VERTAIS-
TUKIRYHMIÄ. MIKÄLI
SOPIVIA EI LÖYDY, NIITÄ
KEHITETÄÄN LISÄÄ.

G

Jatkopolulle kiinnittyminen: Tuki ei lopu ohjaukseen

Kuten todettu, etsivän työn tehtävänä on tavoittaa nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, jotka tukevat hänen itsenäistymistään. Vasta toissijainen tavoite on tukea nuoria koulutuksen ja työelämän piiriin ja vahvistaa niissä tarvittavia taitoja. Toki etsivään työhön ohjautuu myös sellaisia nuoria, joiden toimintakyky on jo työn alkuvaiheessa niin hyvä, että ensitapaamisen jälkeen huomio kiinnitetään opiskelu- tai työpaikan löytymiseen. Vamoksessa heitä on kuitenkin vain reilu kymmenesosa.

”Missä vaiheessa et enää tarvii etsivää?”

”No nyt aletaan olla siinä pisteessä. Ainakin paperilla kaikki alkaa olla itellä jo kondiksessa, on pitkän tähtäimen suunnitelma [yliopisto] ja käyn Vamoksen ryhmässä säännöllisesti.” – Marko, 23.

**NUORI SAA
AINA PALATA
TAKAISIN, MIKÄLI
KOKEE SEN
TARPEELLISEKSI.**

Oppilaitosten kenttä on iso ja alati muutoksessa. Sama koskee työpaikkoja. Helsingin kokoisessa kaupungissa on mahdotonta pysyä jatkuvasti ajan tasalla kaikista kentällä tapahtuvista muutoksista. Välillä julkinen keskustelu nuorista on hieman asenteellista, mutta kokemuksemme mukaan käytännössä jokainen Vamokseen tullut nuori haluaa tulevaisuudessa päästä joko opiskelemaan tai töihin. Jotta työllistyminen toteutuisi mahdollisimman tehokkaasti, Vamokseen on kehitetty Urapalvelut-niminen toiminto. Sen tehtävänä on etsivän työn työtettä mukaillen löytää nuorille työkokeilu- ja työpaikkoja. Myös Urapalveluissa lähtökohtana on se, että nuori tietää itse, mikä hänelle on parasta. Urapalvelujen työntekijä rakentaa yhdessä nuoren kanssa hänen kyvyistään ja toiveistaan ponnistavan polun työelämään.

Välillä sinne mennään opiskelujen kautta, mutta suurin osa Urapalvelujen nuorista on ensisijaisesti kiinnostuneita työllistymisestä. Nuorille tarjotaan yksilöllistä tukea omien ammatillisten tavoitteiden hahmottamisessa, suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tärkeä osa työtä on laajan ja toimivan paikallisen, erityisesti yrityksistä koostuvan, työnantajaverkon luominen ja ylläpitäminen.

Urapalveluissa jalkaudutaan etsivän tavoin ympäröivään yhteiskuntaan ja mennään nuorten kanssa sinne, mihin heidän tavoitteidensa toteutumisen kannalta on syytä mennä. Urapalvelujen työntekijä käy nuoren kanssa niin työpaikoilla kuin työvoimatoimistoissa ja auttaa työllistymistä edistävissä käytännön asioissa sekä työelämävalmiuksien vahvistamisessa. Myös työnantajille tarjottu tuki on työn vaikuttavuuden kannalta olennaista.

Tavoitteena on työyhteisön ja siihen sopivan nuoren yhteensaattaminen ja luottamuksen rakentaminen heidän välilleen. Sekä nuorta että työnantajaa tuetaan mahdollisen työsuhteen muodostumisen jälkeenkin – aina tarpeen niin vaatiessa.

”Mikä vaihe teillä on nyt käynnissä etsivän kanssa?”

”Hitaasti eriytyminen, paljon harvempaa yhteydenpitoa ja enemmän vaan sillon ku on joku kriisi.” – Mira, 27.

Osa etsivän nuorista siirtyy kohti opiskelu- tai työelämää erilaisten valmentavien tai kuntouttavien koulutusten kautta. Myös näitä on varsinkin isoimmissa kaupungeissa paljon. Niidenkin kenttä muuttuu jatkuvasti. Etsivien on hyvä päivittää tietoaan erilaisista vaihtoehtoisista koulutuksen muodoista. Kun nuorelle on löytynyt sopiva reitti eteenpäin ja hän on siihen kiinnittynyt, alkaa asiakkuus usein hiipua ikään kuin itsekseen. Kokemuksemme mukaan etsivän roolin kannattaa vahvistua silloin, kun nuori aloittaa esimerkiksi opintoja tai työharjoittelua. Siirtymävaiheissa tuen tai edes yhteydenpidon vahvistaminen on tärkeää, sillä monelle etsivän työn nuorelle siirtymät ovat usein tarkoittaneet uutta keskeyttämistä. Uusien asioiden aloittaminen on monelle helppoa, mutta niihin sitoutumisessa tarvitaan erityistä tukea.

Kun nuori ei enää tarvitse etsivää, on asiakkuuden päättymisestä syytä keskustella vielä kahdestaan. Yhteistyöstä muodostuu intensiivisyydessään merkityksellinen sekä nuorelle että etsivälle. On hyvä, että työskentely ei lopu kuin seinään. Varsinaisen työskentelyn jälkeen on jopa suotavaa, että etsivä on yhteydessä nuoreen muutaman kerran ja kysyy häneltä, miten menee. Vamoksessa on päätetty, että nuori saa aina palata takaisin, mikäli kokee sen tarpeelliseksi. Harva palaa, mutta uskomme, että heillekin on tärkeää tietää, että puhelimen päässä on tavoitettavissa etsivän työn tekijä – usein vielä jopa sama tuttu ihminen.

”Nyt kun te ootte lopettamassa sun asiakkuutta niin miltä se susta tuntuu.”

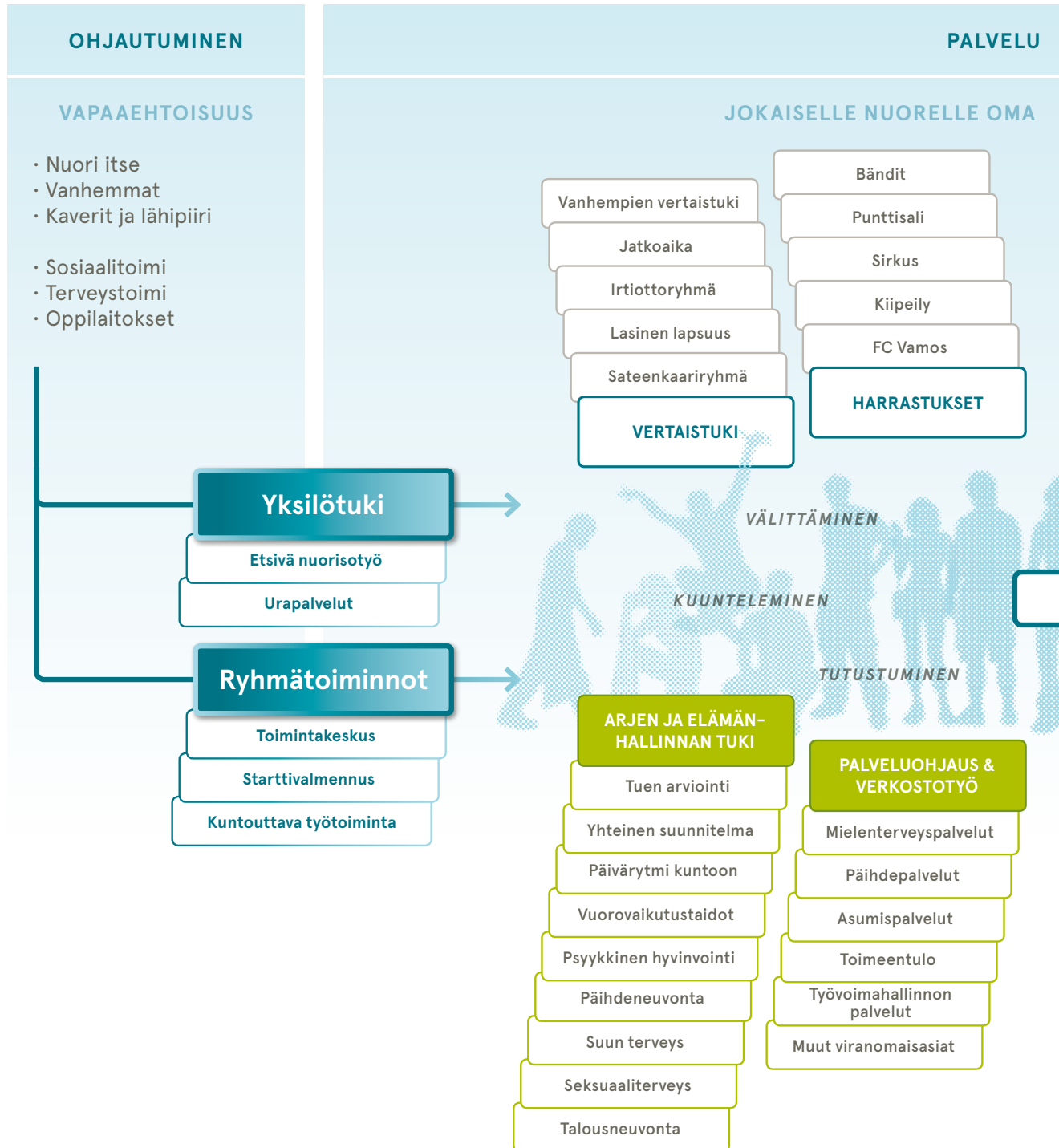
”No nyt ku asun yksin, niin on kiva tietää et on kuitenkin joku, jolle voi soittaa jos oikeesti tarvii apua. Vaikkei me enää nähtäiskään.” – Daniel, 23.

YHTEISTYÖSUHDETTA PÄÄTETTÄESSÄ MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Tapaa nuorta muutaman kerran myös sen jälkeen, kun nuori on siirtynyt eteenpäin.
2. Päättäkää työskentely esimerkiksi käymällä lounaalla.
3. Tee nuorelle selväksi, että hän voi edelleen ottaa yhteyttä työskentelyn päätyttyä.
4. Sopikaa yhteydenotto puolen vuoden päähän yhteistyön lopettamisesta.

Vamos-palvelut

Jokaiselle nuorelle mahdollisuus hyvään tulevaisuuteen

KOKONAISUUS

TYÖNTEKIJÄ JA PAIKKA YHTEISÖSSÄ

Nuori

RINNALLA KULKEMINEN

LUOTTAMUS

KIINNITTYMINEN

KYVYKKYYKSIEN
TUNNISTAMINENOpiskelu- ja
työelämätaidotOmien taitojen
kehittäminen

Intressin löytäminen

Yhteisöissä toimiminen

VOIMAVARAISTAVA
YMPÄRISTÖTurvallinen ja
mielekäs paikka

Integroidut palvelut

Tilojen tuunaus

JATKOPOLUT

Tutkintoja edeltävä
koulutus

Toisen asteen koulutus

Työkokeilu

Työllistyminen

ITSENÄISTYMINEN

USKO
TULEVAISUUTEENKoulutus ja
työllistyminen

Mielekäs tekeminen

Toimintakyky ja
elämänhallintaMitä hyvä elämä
on minulle?

(oma määritelmä)

Unelmat ja haaveet

**YKSI VAMOKSEN VAHVUUS
ON, ETTÄ ETSIVÄN
TYÖN ESIMIEHET OVAT
ITSE ETSIVÄN TYÖN
AMMATTILAISIA.**

5. Esimiestyö ja rakenteet etsivässä työssä

Etsivä työ asettaa isoja vaatimuksia sen johdolle. Esimiehen pitää ymmärtää hyvin kentän työtä ja tehdä sitä välillä itsekkin. Toisaalta hänen pitää jättää työntekijöille riittävästi vapautta, mutta samalla varmistaa heidän työhyvinvointinsa rajaamalla työ riittävän tarkasti.

Johtamiskulttuurilla on ollut suuri merkitys Vamoksen etsivän nuorisotyön kehityksessä nykyiseen muotoonsa. Vamoksen vahvuus on, että etsivän työn esimiehet ovat itse etsivän työn ammattilaisia. Esimies on yksi meistä. Kuten etsivien, ei esimiehenkään tarvitse osata kaikkea. Esimiehellä ei tarvitse aina olla vastauksia. Tärkeintä on läsnä oleminen, kyky kuunnella sekä halu oppia ja taata työntekijöille hyvät edellytykset tehdä omaa työtään. Esimiehen tulee tunnistaa työntekijöiden vahvuudet ja antaa heidän käyttää niitä työssään. Jos esimies ja johto ovat irrallaan ja kaukana perustustyöstä, voi olla vaikeaa ymmärtää monimuotoista toimintaympäristöä. Esimies ei voi olla ulkopuolinen. Työn rakenteiden pitää sisältää säännöllisiä tapaamisia ja dialogia työntekijöiden kanssa. Esimerkillä johtaminen ja valmentavan esimiestyöotteen käyttäminen on hyvän johtamisen taustalla. Esimies on palveluammattilainen, jonka tarkoituksena on tehdä työtä sen eteen, että työntekijät ovat innostuneita ja sitoutuneita työhönsä. Esimiehen tulee luoda puitteet sille, että työntekijät käyttävät omaa osaamistaan työyhteisön ja nuorten hyväksi mahdollisimman tehokkaasti ja varmistaa, että he tekevät sitä työtä johon heidät on palkattu. Innostunut etsivä innostaa myös nuoret asiakkansa. Kuten nuorten, myös alaisten kohdalla tärkeintä on tapa, jolla heidät kohdataan.

Johtamisen on siis oltava avointa ja vaalittava työn tavoitteiden saavuttamisen kannalta tärkeintä asiaa eli työntekijöiden hyvinvointia. Koska etsivät tekevät työtään pääsääntöisesti yksin, on tärkeää että myös yhteisiä kohtaamisia on riittävästi ja niissä vallitsee aukoton luottamus, johon voi tarvittaessa aina turvautua. Työ on raskasta ja siinä nousee esiin kipeitä asioita. Sitä ei voi tehdä puolikuntoisena. Jokaiselle on tarjottava mahdollisuus käsitellä työssä kohtamia asioita muiden työntekijöiden ja esimiehen kanssa heti, kun sille ilmenee tarve. Työ on usein varsin kuormittavaa, ja siihen sisältyy myöntätuntouppumuksen ja sijaistraumatisoitumisen riski. Hyvinvoiva työyhteisö ottaa parhaimmillaan yhdessä vastuun vaikeimmista asioista. Etsivän työn vaikuttavuus Vamoksessa on nojanut myös siihen, että yhteistyösuhteet nuorten kanssa ovat pitkäaikaisia. Mikäli työntekijät vaihtuvat jatkuvasti, ei eteenpäin tuuppaavaa vuorovaikutussuhdetta välttämättä synny. Työhyvinvointiin panostaminen helpottaa työntekijöiden sitoutumista työhön ja työn kokemista mielekkäänä.

Työn erityislaatuisuudesta on pidettävä kiinni

Työntekijöiden työkyvyn vaalimisen lisäksi johtamisen on tehtävä mahdolliseksi tässä kirjassa esitettyjen etsivän työn perusperiaatteiden toteutuminen. Rekrytoimisessa on syytä kiinnittää ensisijaisesti huomio työnhakijan kohtaamistaitoihin ja koetettava saada esiin vaikeassa elämäntilanteessa oleviin nuoriin kohdistuvia asenteita. Työntekijöillä ei saa olla enempää nuoria kuin he pystyvät oikeasti tukemaan. Vamoksessa olemme huomanneet, että yhdellä työntekijällä voi olla noin 20–25 nuorta aktiivisessa työskentelyssä. Sekin on liikaa, mikäli kaikki nuoret ovat työn intensiivisessä vaiheessa. Jos asiakasmäärät kasvavat, menettää etsivä työ omat erityispiirteensä. Hyvä indikaattori on etsivän kalenteri. Mikäli siellä on tyhjää, niin silloin uusille nuorille on tilaa. Tapaamisten kesto vaihtelee nuoren tarpeista riippuen.

**MIKÄLI TYÖNTEKIJÄ
EI MUISTA KAIKKIA
ASIAKKAANAAN
OLEVIA NUORIA
NIMELTÄ, ON HEITÄ
LIIKAA.**

Vamoksessa on asetettu tavoitteeksi, että etsivän tulisi tavata keskimäärin kolme nuorta päivässä. Koska nuoria tavataan useimmiten muualla kuin toimistoissa, menee matkustamiseen iso osa päivästä. Helsingissä julkiset liikennevälineet toimivat kattavasti ja palvelut löytyvät usein samalta alueelta. Tilanne on täysin toinen esimerkiksi Lapissa, jossa esimerkiksi matka työvoimatoimistoon saattaa viedä lähes koko työpäivän. Vaikka etsivä tapaisi nuoria toimistossa, emme suosittele useamman kuin neljän nuoren tapaamista päivässä, sillä työntekijän kyky olla läsnä useammalle nuorelle alkaa kärsiä siinä määrin, ettei työn tekeminen ole enää mielekäästä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kerää vuosittain tiedot etsivässä työssä olleiden nuorten taustatiedoista, lukumääristä sekä tehdyistä ohjauksista. Sinänsä laadukkaat ja arvokkaat luvut kuitenkin jättävät pitkälti katveeseensa sen työn, johon ainakin Vamoksessa suurin osa etsivästä työstä käytetään. Tilastointiin ja työn vaikuttavuuden mittaamiseen liittyvät haasteet ovat niin etsivän työn tekijöiden kuin ministeriön tiedossa, ja uusia ratkaisuja on kehitteillä. Työpaikkojen löytäminen tai palveluohjaukset eivät välttämättä kerro mitään nuorten hyvinvoinnista. Mikäli työn tarjonnassa tai esimerkiksi päihde- ja mielenterveyspalveluissa on paikallisia puutteita, ei etsivä työ yksinkertaisesti voi tehdä hyvää ”tulosta” siinä mielessä kuin tämänhetkiset indikaattorit sitä tulkitsevat. Nuo puutteet ovat myös kynnyskysymys nuorisotakuun onnistumisessa⁵¹. Esimiehen on pidettävä pää kylmänä ja annettava työntekijöiden tehdä työtään hyvin, vaikka paine tuloksellisuuteen on kova. Työn erityislaatuisuudesta on pidettävä kiinni. Lukuja paremman kuvan työn laadusta esimies saakin olemalla läsnä työntekijöiden arjessa sekä tekemällä työtä myös itse.

Mikäli jonottamisajat mitataan kuukausissa, on etsivän työn resursoinnissa tai työn organi-

⁵¹ Tuusa ym. 2014; Notkola ym. 2013

soinnissa selviä puutteita. Vamoksessa olemme ottaneet linjaksi sen, että vaikka jonossa on nuoria, työntekijät ottavat uusia sitä mukaa, kun edelliset pääsevät eteenpäin. Jos etsivässä työssä otetaan suoraan asiakkaaksi kaikki sinne ilmoitettavat nuoret ja jokaiselle työntekijälle tulee useita kymmeniä omia nuoria, ei työn tekeminen etsivälle työlle ominaisella intensiteetillä ole mahdollista. Mikäli työntekijä ei muista kaikkia asiakkaanaan olevia nuoria nimeltä, on heitä liikaa.

Rakenteet kaaoksen ympärille

Vamoksessa on havaittu, että etsivien monipuolinen työ- ja koulutustausta sekä elämänkokemusten kirjavuus ovat iso rikkaus. Etsivien sukupuolijakauman kannattaa myös olla tasainen. Koska haasteiden ja ongelmien sekä palvelujärjestelmän kirjo on niin valtava, on hyvä, että omasta tiimistä löytyy monipuolista asiantuntemusta. Vaikka etsivillä on kullakin omat erityisosaamisalueensa, emme kuitenkaan ole eriyttäneet työnkuvia merkittävästi toisistaan. Moniammatillisen tiimin johtamisessa tarvitaan ketteryyttä ja kykyä tunnistaa kunkin yksilön kyvyt. Etsivässä työssä esimiehen on tärkeä luoda työhön sellaiset rakenteet, joiden sisällä joustavuutta vaativaa työtä on hyvä tehdä.

Etsivä nuorisotyö on täynnä epävarmuutta ja yllättäviä tilanteita. On tärkeää, että työntekijöiden työkyvystä huolehditaan tarjoamalla tiettyä säännöllisyyttä muodostavia rakenteita, kuten viikottaisia purkupalavereja sekä ammattitaitoista työhohjausta. Tärkeää on myös varmistaa, että työntekijöillä on mahdollisuus kehittyä työssään. Ilman uusien asioiden

kokeilemista ja uudennaisiin haasteisiin tarttumista etsivä työ kuihtuisi kasaan. Ei ole olemassa mitään mallia, jolla työtä voitaisiin tehdä patenttiratkaisun kaltaisesti monistaen. Päivät koostuvat uusista tilanteista ja vaativat työntekijältä sekä esimieheltä luovia ja ripeitä ratkaisuja. Työpäivät ovat aina erilaisia. Joustavaa yksilötyötä tehdessä esimiehen on tärkeä huolehtia siitä, että työ ei ala vaikuttaa kaoottiselta.

Kun työskennellään usein pahoinvoivien yksilöiden kanssa, eikä tarvittavia palveluja ole aina saatavilla, eivät päivät koostu pelkistä onnistumisista. Siksi rakenteiden luominen ja niistä kiinnipitäminen ovat tärkeitä esimiestehtäviä. Työaikojen on joustettava nuorten tarpeiden mukaan. Pääsääntöisesti – mutta tarpeen mukaan joustuen – työtä tehdään Vamoksessa virka-aikana. Esimiehen on varmistettava, että työ ei liu vapaa-ajan puolelle. Työn luonteesta johtuen esimiehen on luotettava työntekijöihin ja annettava heille tilaa tehdä työtään itsenäisesti.

Vamoksessa jokainen viikko aloitetaan ja lopetetaan yhdessä työntekijöiden kanssa. Maanantaisin viikko lähtee käyntiin yhteisten asioiden käsittelemisellä ja viikkoa koskevalla työnjaolla. Jos huomaa, että itsellä on kalenterissa asioita, joihin kaipaa muiden tukea, on tämä hyvä hetki pyytää ja saada sitä. Koska etsivät tekevät työtä pitkälti yksin, on tärkeää, että yhteisiin rakenteissa oleviin tapaamisiin osallistutaan. Viikkopalaveria ehkä vielä tärkeämpi viikottainen etsivien tapaaminen on perjantaiapurku. Siinä jokaisella työntekijällä on mahdollisuus purkaa mielessään pyöriviä tai mieltä painavia asioita, joita viikon aikana on kohdannut. Niiden käsitteleminen yhdessä on tärkeää, ei paitsi purkamisen, vaan myös työn kehittämisen kannalta.

Tukea on oltava riittävästi tarjolla

Työssä kohdatut tilanteet ja nuorten elämäkokemukset voivat olla hyvinkin raskaita. Yhteistyö joidenkin nuorten kanssa voi kestää pitkään ja vaikka suhde on aina ammatillinen, muodostuu niihin myös emotionaalinen osuus. On myös mahdollista, että etsivä pitää omaa merkityksellisyyttään nuoren hyvinvoinnin kannalta todellisuutta suurempana. Salmisaari (2013) on kuvannut tämän kaltaista ilmiötä päihde- ja mielenterveyshäiriöissä ”suuren sylin syndroomaksi”. Sen välttämiseksi on tärkeää, että esimies on oikeasti työn asiantuntija ja käy systemaattisesti läpi asiakastapauksia yhdessä työntekijän kanssa. Ehkä vielä sitäkin tärkeämpää on puhua tämänkaltaisista ilmiöistä ja saada työntekijät itse pohtimaan omaa rooliaan nuorten elämässä. Työtä pitää tehdä riittävän, ei ”liian” laadukkaasti. Muuten työntekijä uupuu ja resursseja kohdistetaan väärin. Tavoiteltavan laatutason määrittäminen on esimiehen tehtävä, eikä sen tule jäädä työntekijöiden omantunnon varaan.

Työnohjaus on ollut keskeinen osa etsivää työtä Vamoksessa sen alusta lähtien. Ulkopuolisen työnohjaajan avulla on käsitelty sekä asiakastyöhön liittyviä tilanteita että työyhteisön toimintaa. Tilanne ei ole valitettavasti näin hyvä kaikkialla. Noin kolmasosa suomalaisista

TAVOITELTAVAN LAATUTASON MÄÄRITTÄMINEN ON ESIMIEHEN TEHTÄVÄ. EIKÄ SEN TULE JÄÄDÄ TYÖNTEKIJÖIDEN OMANTUNNON VARAAN.

etsivistä ei saanut työnohjausta vuonna 2013⁵². Kuukausittaisen työnohjauksen lisäksi jokaisella Vamoksen etsivällä on mahdollisuus työterveyshuollon kautta saada jälkipuintia psykologilta, mikäli työntekijä kohtaa työssään tilanteen, johon kokee tarvitsevansa työryhmän ulkopuolista yksilöllistä tukea. Etsivät kohtaavat työssään kaikkea mahdollista inhimillistä tuskaa ja vaikka työntekijät olisivat kokeneita, ei esimiehen tule olettaa, että he kestävät tilanteen kuin tilanteen. Esimiehen on tärkeää pysyä kartalla muiden etsivien työstä, jotta hän pystyy tarvittaessa tarjoamaan ammatillista tukea tai ohjaamaan työterveyshuollon piiriin.

Lähin tuki löytyy Vamoksessa työparista. Työparityöskentely on sisällytetty Vamoksen rakenteisiin työntekijöiden työhyvinvoinnin ja työn kehittämisen tukemiseksi. Kuten todettu, nuoret tavataan aina ensimmäistä kertaa pareina ja tilanteesta riippuen pari on mukana enemmän tai vähemmän koko prosessin ajan. Nuorta tavataan parina viimeistään kuukauden

päästä ensimmäisestä tapaamisesta. Parin tehtävänä on tukea nuoren omaa etsivää työssään ja tarjota ammattiosaamistaan erityisesti vaiheissa joissa työ saattaa polkea paikallaan. Toisaalta parin tehtävänä on keskustella ja antaa palautetta tehdystä työstä ja kehittää sekä etsiväkohtaisia ominaisuuksia että koko työmuotoa jatkuvasti eteenpäin. Tässäkin korostuu luottamuksen merkitys. Työntekijöiden on tunnettava toisensa ja luotettava toisiinsa siinä määrin, että kummatkin uskaltautuvat puhua myös omista vajavaisuuksistaan ja hämmentävistä tunteistaan. Työpari on aina se ensisijainen henkilö, jonka kanssa etsivä käy nuoreen liittyviä tilanteita läpi. Jo tieto parin olemassaolosta vähentää etsivän taakkaa.

ESIMIES. MUISTA AINAKIN NÄMÄ:

1. Tee itsekkin asiakastyötä.
2. Ole alaitesi tavoitettavissa ja luota työryhmääsi.
3. Pidä etsivien asiakasmäärät maltillisina ja määritä riittävän laadun taso.
4. Huolehdi, että rakenteet ovat riittävän vahvat ja selkeät.
Varmista myös, että niistä pidetään kiinni.
5. Tee tiivistä yhteistyötä muiden nuorten palvelujen tuottajien kanssa.
Kokoa heistä moniammatillinen johtoryhmä etsivän työn tueksi.

A high-contrast photograph showing the dark shadow of a person standing on a light-colored, sandy or dusty ground. The person is holding a bicycle, and the shadow of the bike is cast onto the ground. The lighting is harsh, creating deep shadows. In the background, there are long, dark shadows of palm trees or similar foliage.

EMME VÄITÄ, ETTÄ
VAMOKSEN MALLI
OLISI VALMIS JA
KAIKKIVOIVAINEN.

6. Kohti entistä parempaa etsivää työtä

Etsivä työ on luonteeltaan kuin kameleontti. Sen on sopeuduttava yhtäältä jatkuvasti muuttuvaan toimintaympäristöön ja palvelujärjestelmään ja toisaalta kyettävä tarjoamaan kullekin nuorelle yksilöllistä ja nuoren tarpeista lähtevää tukea. Jatkuva muutos tekee myös joustavan kehittymisen mahdolliseksi.

Tässä teoksessa on esitetty Vamoksen toimintamalli sekä filosofisella että konkreettisella tasolla. Emme kuitenkaan väitä, että malli olisi valmis tai kaikkivoipainen. Sitä sen ei tule olla koskaan sillä ympäristö, jossa työtä tehdään, on jatkuvassa muutoksessa ja nuorten tarpeet ovat aina yksilöllisiä. Väitämme kuitenkin, että malli tarjoaa hedelmällisen pohjan, jonka päälle voidaan rakentaa vielä nykyistäkin parempaa etsivää nuorisotyötä. Mielestämme on etsivän työn ideologian mukaista, että emme lukkiudu omien ammattirajojemme taakse, vaan olemme valmiita jatkuvasti kehittämään palvelua kokonaisvaltaisempaan ja paremmin nuoria tukevaan suuntaan. Tässä luvussa esitämme viisi kehityssuuntaa, joihin etsivä työ voisi kurkistaa. Kaikki ne ovat muodostuneet vuorovaikutuksessa nuorten kanssa, heidän tarpeistaan lähtien. Niiden tarkoitus ei ole vähentää tukea olemassa olevilta kohderyhmiltä, vaan suunnatta etsivää työtä myös muihin suuntiin, joissa sen työotteesta olisi paljon hyötyä.

Etsivän työn viisi kehityssuuntaa

1.

Lähiyhteisöt mukaan

Yksilön kokonaisvaltaisen tukemisen idea on hyvä. Yksilö ei kuitenkaan ole välttämättä aina riittävä kohde. Mikäli kokonaisvaltaisuutta laajennetaan, on syytä kiinnittää huomio häntä ympäröiviin lähiyhteisöihin, eli kavereihin ja perheeseen. Olemme huomanneet, että monen nuoren tukeminen olisi kestävämmällä pohjalla, jos myös lähiyhteisö saisi tarvitsemaansa tukea. Esimerkiksi päihhteillä oireilevan nuoren ainoa lähipiiri saattaa olla päihdeyhteisö, josta irtipääseminen voi olla todella vaikeaa eikä yksiselitteisesti välttämättä edes toivottavaa, koska se voi olla ainoa porukka johon hän kokee kuuluvansa. Jos perhesuhteisiin liittyy problematiikkaa ei välttämättä riitä, että nuorta tuetaan yksilöllisesti. Tällöin perhe olisi saatava mukaan, vaikka nuori olisikin täyttänyt jo 18 vuotta. Jotta etsivä työ pystyisi palvelemaan nykyistä paremmin kokonaisiä yhteisöjä, pitäisi sen vastata nykyistä paremmin olemassa oleviin tarpeisiin. Etsivässä työssä yksilötuen korostaminen on saattanut johtaa siihen, että lähiverkostoja ei juurikaan huomioida etsivän työn asiakasprosesseissa⁵³.

2.

Syrjässä olevien löytäminen

Vaikka nuoria ohjautuu etsivään työhön laajasti eri palveluista ja joillain paikkakunnilla heitä etsitään kadulta, on kuitenkin nuoria, jotka eivät etsivään työhön päädy. Mikäli nuorella ei ole hänestä huolestuneita läheisiä tai he eivät tiedä etsivästä työstä, saattaa nuori jäädä vaille tukea. Erityinen huolenaihe tässä ovat maahanmuuttajat, joiden läheisten tieto etsivästä työstä on valtaväestöä vähäisempää. Maahanmuuttajien suhteellinen osuus on laskenut merkittävästi koko Suomen etsivässä työssä ja on enää alle viisi prosenttia⁵⁴. Jo pelkällä laajalla erityisryhmiin kohdennetulla tiedotuskampanjalla voidaan aikaan saada paljon, mutta se ei vielä riitä. Etsivän työn pitää jatkuvasti kehittää palveluitaan siihen suuntaan, että myös piiloon jäävät pääsevät tarvitsemansa tuen ja palvelun piiriin. Etsivän työn tulisikin jatkossa pyrkiä löytämään avun tarpeessa olevia maahanmuuttajia suurempia reittejä pitkin. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi verkostoitumista maahanmuuttajien kanssa työtä tekevien viranomaisten sekä maahanmuuttajien omien yhteisöjen kanssa.

⁵³ Puuronen 2014

⁵⁴ Häggman 2014

3.

Nopean toiminnan työpari

Etsivään työhön ohjautuu usein nuoria, jotka ovat akuutin tuen tarpeessa. Etsivän työn luonteeseen kuuluu vastata tarpeeseen heti. Koska etsivässä työssä on ajoittain jonoa, ei tämä ole aina mahdollista. Inhimilliseen hätään tulisi vastata silloin kun se ilmenee. Nopeampi reagointi on myös kustannustehokkaampaa. Olisikin ehkä syytä kehittää jokaiseen kuntaan resursoitu malli, jonka avulla etsivä työpari voisi lähteä heti ensimmäisen puhelinyhteyden jälkeen tapaamaan nuorta ja kartoittamaan hänen tilannettaan.

4.

Intensiivisempi etsivä työ

Olemme havainneet, että osa etsivään työhön ohjautuvista nuorista tarvitsisi kuntoutuakseen selvästi vielä etsivääkin intensiivisempää palvelua. Toisaalta etsivän työote on juuri sitä, mitä he kaipaavat. Välttävää, ihmisläheistä ja tarvittaviin paikkoihin jalkautuvaa ja joustavaa tukea. Heidän tukemisensa olisi selvästi tehokkaampaa, mikäli heitä tavattaisiin lähes päivittäin. Normaalisti Vamoksessa nuoria tavataan noin kerran viikossa, mutta tämä ei kaikille riitä. Uusi malli olisi luonteeltaan selvästi terapeuttisempi ja painottuisi vielä nykyistäkin voimakkaammin kahden ihmisen välisen vuorovaikutuksen voimaan. Uskomme nykyistä intensiivisemmän mallin olevan myös kustannustehokkaampi niiden nuorten tukemiseksi, jotka sitä oikeasti tarvitsisivat.

5.

Riittävän varhainen etsivä työ

Uskomme, että etsivän nuorisotyön kaltainen työmuoto toimisi hyvin jo peruskoulussa. Silloin etsivän työn ennaltaehkäisevyys nousisi selkeämpään rooliin. Olisi paljon kustannustehokkaampaa, jos ongelmiin tartuttaisiin silloin kun ne havaitaan. Etsivää työtä tehdään jo nyt joillain paikkakunnilla peruskouluikäisten nuorten kanssa, mutta pääsääntöisesti työmuoto tukee 15–29-vuotiaita nuoria⁵⁵. Tässä kirjassa esitetty malli toimisi hyvin myös nuorempien keskuudessa. Esimerkiksi yläasteella voisi toimia koulun ulkopuolisia etsiviä nuorisotyöntekijöitä, joiden tehtävänä – kuten yli 16-vuotiaidenkin kohdalla – olisi nuoreen tutustuminen ja kokonaisvaltainen tukeminen. Moni tällä tavoin autettu ei olisi peruskoulua päättäessä kuntoutuksen tarpeessa ja malli ennaltaehkäisisi myös peruskoulun keskeyttämistä ja tukisi toisen asteen opintoihin kiinnittymisessä.

IVANMOSE

7. Tyhmiä kysymyksiä

Mistä nimi Vamos?

Yksi Vamosta perustamassa olleista työntekijöistä seurasi fanitti espanjalaista tennispelaaja Rafael Nadalia, joka huusi onnistuneen lyönnin jälkeen “¡Vamos!”. Sen on yleisemminkin espanjalaisessa urheilussa käytettävä eteenpäin kehottava kannustushuuto.

Miten Vamoksen malli poikkeaa “tavallisesta” etsivästä nuorisotyöstä?

Ei ole olemassa “tavallista” etsivää nuorisotyötä. Sitä tehdään eri tavalla paikasta ja työntekijästä riippuen. Tämän kirjan tarkoitus ei ollut kertoa miten Vamos eroaa muista, vaan miten etsivää työtä Vamoksessa tehdään ja miksi. Toivomme, että kuuden vuoden kokemusme avaamisesta on hyötyä myös muille toimijoille.

Mitä “kokonaisvaltainen työote” oikein tarkoittaa?

Sitä, että etsivä tukee nuorta kaikissa niissä hyvinvointiin liittyvissä asioissa, missä nuori tukea kaipaa. Kohtaamme nuoren ihmisenä esimerkiksi päihdeongelmaisen tai työttömän sijaan. Harvat ongelmat nousevat tyhjiöstä ja systemisempi ajattelutapa on kestävä ja tehokkaan tukemisen kannalta olennaista. Emme ohjaa heti seuraavalle taholle kun kohtaamme ongelman, jota emme osaa itse ratkaista. Vaikka tuemme nuorta hänelle parhaiten sopiviin palveluihin, kannemme kuitenkin vastuun kokonaisuudesta. Kokemuksemme mukaan se on korvaamaton tuki sekä nuorelle että palvelujärjestelmälle.

Onko tuollainen työskentelytapa kallista?

Ei. Alkuvaiheen intensiivisyyteen panostamalla eli nuoreen tutustumalla jatkopoluista tulee kestäviä. Pidempää aikaväliä tarkasteltaessa kustannustehokkuus syntyy intensiivisyydestä, yksilöllisyydestä ja siitä, että on yksi ammattilainen, joka välittää. Itse asiassa mallimme tulee yhteiskunnalle erittäin halvaksi.

Miten muut toimijat saa mukaan verkostoyhteistyöhön, heillä riittää varmaan kiirettä muutenkin?

Pikkuhiljaa muut toimijat ovat huomanneet, että etsivä työ tuo lisäarvoa palvelujärjestelmälle. Verkostoyhteistyötä on myös ollut olemassa jo ennen nykymuotoista etsivää työtä, joten kyse ei ole uudesta asiasta. Suurimmalla osalla muista ammattilaisista ei kuitenkaan ole etsivän kaltaista valmiutta jalkautua nuoren kotiin tai tarvittavien palvelujen luokse. Siksi etsivän puoleen kannattaa kääntyä silloin kun sille on tarve. Toimiva verkostotyö säästää kaikkien resursseja.

Mitä tarkoittaa emotionaalinen tai välittävä vuorovaikutussuhde?

Se on etsivän työmme perusta ja tarkoittaa, että nuorta arvostetaan ja hänestä välitetään ihmisenä. Etsivän tulee myös toiminnallaan osoittaa se nuorelle. Jokainen ihminen on arvokas ja ansaitsee sellaisen elämän, jota itse pitää hyvänä. Monet etsivän työn nuorista ovat jääneet vaille hyviä vuorovaikutussuhteita. Kun heille syntyy kokemus siitä, että joku [etsivä] pitää häntä arvokkaana ja ainutlaatuisena ihmisenä, syntyy asiakassuhteesta poikkeuksellisen voimakas. Sillä voidaan tehdä ihmeitä ja jalostaa tämän kokemuksen muuttumista omanarvon tunteeksi ja itsekunnioitukseksi. Tällöin suhde etsivään ei ole enää elinehto näille hyville tunteille, vaan nuori voi alkaa irtautua hiljalleen etsivästä ja elää itsenäistä elämää.

Miten käy ammattilaisuudelle, jos tunteet tulevat liikaa peliin?

Miten kävisi auttamistyön ammattimaisuudelle, jossa tunteet eivät näytelisi minkäänlaista roolia? Ei hyvin. Toki liika tunteellisuus on haitaksi, mutta jos työtä tekee puhtaan rationaalisesti, ei nuorelle välttämättä synny tunnetta siitä, että hänestä välitetään. Työtä on tehtävä myös tunteella. Tähän ei ole tarjota mitään helppoa reseptiä. Jokainen työntekijä tasapainoilee laudalla, jonka toisessa ääripäässä on kylmä ammattilaisuus ja toisessa lämmän ystävyyssuhde. Kumpikaan ei kuulu etsivään työhön.

Voiko näin toimia kunnan palveluissa?

Kaikki on mahdollista. Toisaalta kokemuksemme on, että järjestöt kykenevät vastaamaan joustavammin vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten tukemiseen. Vastaaville matalan kynnyksen palveluille, joita kehitetään nopeasti tarpeiden mukaan, voi olla vaikea

luoda toimivia puitteita kuntaorganisaation sisällä. Mutta toisaalta ilman tiivistä yhteistyötä kuntien kanssa ei koko hommassa olisi mitään järkeä. Vamos on kunnan palveluja täydentävä palvelukokonaisuus, jota kehitetään yhteistyössä kuntien kanssa aina parhaiten paikallisiin tarpeisiin vastaavaksi. Vamos tarjoaa alustan, jonka palvelukokonaisuuteen voidaan joustavasti integroida myös kunnan omia palveluja.

Voitteko jotenkin todistaa, että systeeminne toimii?

Vamoksen työntekijät ovat niin motivoituneita, että he olisivat kaikonneet mikäli mallimme ei toimisi. Mikäli Vamos ei olisi todella kustannustehokas, ei meille olisi muodostunut niin keskeistä roolia helsinkiläisessä ja espoolaisessa nuorten palvelujärjestelmässä. Aina-kaan näin nopeasti. Systeemi toimii vuosi vuodelta paremmin ja tutkimuksemme mukaan nuorten kokonaisvaltainen hyvinvointi ja usko parempaan tulevaisuuteen vahvistuu etsivässä työssä ja Vamoksen muissa palveluissa olemisen aikana⁵⁶. Koska näemme positiivista muutosta päivittäin, uskomme mallimme toimivuuteen. Esimerkiksi kirjan alussa esitelty Kalle valmistui juuri ammattiin ja tulevaisuus näyttää hänestä lupaavalta. Välittämisen lisäksi on äärimmäisen tärkeää, että ammatillaiset uskovat nuorella oleviin kykyihin ja mahdollisuuksiin, sillä se välittyy nuorelle. Työntekijöiden muutosoptimismi on olennainen osa Vamoksen vaikuttavuutta.

⁵⁶ Alanen ym. 2014

Lähteet

Asiantuntijahaastattelut:

Merja Angle, *etsivän nuorisotyön ohjaaja*, Jyväskylän kaupungin nuorisopalvelut
Reetta Karvonen, *etsivän nuorisotyön ohjaaja*, Espoon seudun koulutuskunta-yhtymä Omnia
Katariina Kauppola, *etsivä nuorisotyöntekijä*, Joensuun nuorisoverstas ry
Sanna Kyriopoulos, *etsivän nuorisotyön ohjaaja*, Espoon seudun koulutuskunta-yhtymä Omnia
Tarja Laukkanen, *vastaava ohjaaja*, Tampereen kaupungin nuorisopalvelut
Kirsi Päivinen, *etsivä nuorisotyöntekijä*, Vaasan kaupungin nuoriso-osasto
Jenni Turpeinen, *etsivä nuorisotyöntekijä*, Joensuun nuorisoverstas ry
Paula Väänänen, *etsivän nuorisotyön koordinaattori*, Rovaniemen kaupungin nuorisopalvelut
Kalle Ylönen, *etsivä nuorisotyöntekijä*, Heinolan kaupungin nuorisopalvelut

Tomi, 26-vuotias *etsivän työn asiakas*
Karri, 20-vuotias *etsivän työn asiakas*
Emilia, 22-vuotias *etsivän työn asiakas*
Paul, 20-vuotias *etsivän työn asiakas*
Riikka, 20-vuotias *etsivän työn asiakas*
Mika, 20-vuotias *etsivän työn asiakas*
Marko, 23-vuotias *etsivän työn asiakas*
Mira, 27-vuotias *etsivän työn asiakas*
Daniel, 23-vuotias *etsivän työn asiakas*
Paul, 20-vuotias *etsivän työn asiakas*

Kirjallisuus:

Alanen, Olli & Kainulainen, Sakari & Saari, Juho 2014: **Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset**. Helsingin Diakonissalaitos. Helsinki.

Bohm, David & Peat, David F 1992. **Tiede, järjestys ja luovuus**. Gaudeamus. Helsinki.

Campbell, Keith & Krusemark, Elisabeth & Dyckman, Kara & Brunell, Amy & McDowel, Jennifer & Twende, Jean & Clementz, Brett 2006: **A magnetoencephalography investigation of neural correlates for social exclusion and self-control**. Social Neuroscience. Volume1, issue 2, 2006. Psychology Press.

Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela 1999: **Johdatus sosiaalipsykologiaan**. Edita Publishing Oy. Helsinki.

Hjort, Haldis 1995: **Etsivän työn psykologia**. Gummerus Oy. Jyväskylä.

Häggman, Erik 2014: **Etsivä nuorisotyö 2013 tilastoraportti**. Trenditietoja 2008–2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö.

Kaartinen-Koutaniemi, Jaakko 2012: **Etsivässä työssä**. Nuorten keskus. Helsinki.

Kierkegaard, Sören 1998: **The Point of View**. Princeton University Press. Princeton.

Lyubomirsky, Sonja 2009: **Kuinka onnelliseksi. Uusi tieteellinen lähestymistapa**. Basam Books. Helsinki

Martela, Frank 2012: **Caring Connections – Compassionate mutuality in the organizational life of a nursing home**. Aalto University publication series. Doctoral Dissertations 144/2012. Unigrafia Oy. Helsinki.

Martela, Frank & Jarenko, Karoliina 2014: **Sisäinen motivaatio. Tulevaisuuden työssä tuottavuus ja innostus kohtaavat**. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 3/2014. Eduskunta. Helsinki.

Mikkonen, Mika & Kauppinen, Jaana & Huovinen, Minna & Aalto, Erja 2007: **Etsivä työ. Euroopan syrjäytyneiden väestönsien parissa. Suuntaviivoja yhdenmukaisiin etsivän työn palveluihin**. A-klinikkasäätiön raporttisarja nro 58. Foundation Regenboog AMOC. Amsterdam.

Männikkö, Jaana 2011: **Etsivän nuorisotyön ja työtohteen pika-analyysi**. Kaupunki-innovaatiot -hanke. Helsinki.

Mönkkönen, Kaarina 2002: **Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutussuhteessa**. Kuopion yliopisto. Kuopio.

Notkola, Veijo & Pitkänen, Sari & Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika & Harkko, Jaakko & Korkeamäki, Johanna & Lehtikoinen, Tuula & Lehtoranta, Pirjo & Puumalainen, Jouni & Ehrling, Leena & Hämäläinen, Juha & Kankaanpää, Eila & Rimpelä, Matti & Vornanen, Riitta 2013: **Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?** Eduskunnan tarkastusvaliokunnan julkaisu 1/2013. Eduskunta. Helsinki.

Puuronen, Anne 2014: **Etsivän katse. Etsivä nuorisotyö ammattina ja ammattialan kehittäminen – näkökulmia käytännön työstä**. Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 144. Helsinki.

Rif, 2010: RiF Riksförbundet för fältarbete, Fältarbete och Forskning – en sammanställning av forskning som gjorts på fältarbete i Sverige, RiF Rapport 1/2010.

Salmisaari, Timo 2013: **”Suunnitelman mukaista hoitoa.” Teoksessa Moring ym. (toim.) 2013: ”Kansallinen mielenterveys- ja päihdesuunnitelma 2009–2015. Monipuolista sisällöllistä ja rakenteellista kehittämistä 2012**. Työpäperi 15/13. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos.

Seligman, Martin 2011: **Flourish. A New Understanding of Happiness and Well-Being – and How to Achieve Them**. Nicholas Brealey Publishing. Lontoo.

Särkelä, Mikko 2001: **Välittäminen ammattina. Näkökulmia sosiaaliseen auttamistyöhön**. Vastapaino. Jyväskylä.

Tuusa, Matti & Pitkänen, Sari & Shemeikka, Riikka & Harju, Henna & Saares, Aurora & Pullianen, Marjo & Kettunen, Aija & Piirainen, Keijo 2014: **Yhdessä tekeminen tuottaa tuloksia. Nuorisotakuun tutkimuksellisen tuen loppuraportti**. Kuntoutussäätiö ja Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Liitteet

Liite 1 Etsivää nuorisotyötä koskeva nuorisolaki

7 b § (20.8.2010/693)

Etsivä nuorisotyö

Etsivän nuorisotyön tehtävänä on tavoittaa tuen tarpeessa oleva nuori ja auttaa hänet sellaisten palvelujen ja muun tuen piiriin, joilla edistetään hänen kasvuaan ja itseenäistymistään sekä pääsyään koulutukseen ja työmarkkinoille. Etsivää nuorisotyötä tehdään ensisijaisesti perustuen nuoren itsensä antamiin tietoihin ja hänen omaan arvioonsa tuen tarpeesta.

Kun kunta järjestää etsivää nuorisotyötä, sen tulee nimetä etsivän nuorisotyön toimeenpanosta vastaava kunnan viranhaltija tai kuntaan työsopimussuhteessa oleva henkilö. Etsivällä nuorisotyöntekijällä on oltava riittävä koulutus ja kokemus nuorten kanssa tehtävästä työstä. Etsivää nuorisotyötä voivat järjestää kunta tai useammat kunnat yhdessä. Kunta voi järjestää etsivää nuorisotyötä hankkimalla palveluja myös nuorten palveluja tuottavalta yhteisöltä, jolloin kunta vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään tämän lain mukaisesti.

7 c § (20.8.2010/693)

Tietojen luovuttaminen etsivää nuorisotyötä varten

Tietojen luovuttamisen edellytyksenä etsivää nuorisotyötä varten on nuoren suostumus, jollei tässä laissa tai muualla toisin säädetä

Nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot on sen estämättä, mitä tietojen salassapidosta säädetään, luovutettava nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten seuraavasti:

1) opetuksen järjestäjän on luovutettava tiedot perusopetuksen päättäneestä

nuoresta, joka ei ole sijoittunut perusopetuksen jälkeisiin opintoihin;

2) koulutuksen järjestäjän on luovutettava tiedot alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka keskeyttää opinnot ammatillisessa koulutuksessa tai lukiokoulutuksessa;

3) puolustusvoimien ja siviilipalveluskeskuksen on luovutettava tiedot alle 25-vuotiaasta nuoresta, joka vapautetaan varusmies- tai siviilipalveluksesta palveluskelpoisuuden puuttumisen takia tai joka keskeyttää palveluksen.

Opetuksen tai koulutuksen järjestäjä, puolustusvoimat taikka siviilipalveluskeskus voi jättää tiedot 2 momentissa tarkoitettusta nuoresta luovuttamatta, jos se arvioi käytettävissään olevien tietojen pohjalta sekä nuoren tilanne ja tuen tarve kokonaisuudessaan huomioon otettuna, ettei nuori ole 7 b §:ssä tarkoitettujen palvelujen ja muun tuen tarpeessa.

Myös muu kuin edellä tässä pykälässä tarkoitettu viranomais voi salassapitosäännösten estämättä luovuttaa nuoren kotikunnalle etsivää nuorisotyötä varten nuoren yksilöinti- ja yhteystiedot, jos viranomais arvioi viranomaisena saamiensa tietojen pohjalta sekä nuoren tilanne ja tuen tarve kokonaisuudessaan huomioon otettuna nuoren tarvitsevan viipymättä tukea päästäkseen palvelujen ja muun tuen piiriin.

Tässä pykälässä tarkoitettujen tietojen luovuttajan on sopivin tavoin etukäteen ilmoitettava nuorelle ja alaikäisen nuoren huoltajalle, että nuorta koskevia tietoja voidaan 2 ja 4 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa luovuttaa etsivää nuorisotyötä varten.

Tässä pykälässä tarkoitettuja tietoja ei luovuteta sellaisesta nuoresta, josta on lastensuojelulain (417/2007) 25 §:n mukaan tehtävä ilmoitus kunnan sosiaalitoimesta vastaavalle toimielimelle.

7 d § (20.8.2010/693)

Etsivää nuorisotyötä varten luovutettujen tietojen käsittely

Etsivää nuorisotyötä varten luovutettavat yksilöinti- ja yhteystiedot voidaan toimittaa sähköisesti. Sen lisäksi, mitä henkilötietolaissa (523/1999) säädetään henkilötietojen käsittelystä, etsivässä nuorisotyössä voidaan yhdistää tai muutoin käsitellä tehtävässä saadut tiedot tuen tarpeessa olevien nuorten yksilöimiseksi ja etsivän nuorisotyön tehtävien hoitamiseksi. Käsiteltäessä yksittäistä nuorta koskevaa asiaa etsivässä nuorisotyössä kirjataan nuoren yhteys- ja yksilöintitietojen ilmoittaja, päätetyt jatkotoimenpiteet sekä mitä tietoja ja kenelle nuoresta on annettu. Henkilötietojen käsittelystä vastaa rekisterinpitäjänä kunta.

Etsivän nuorisotyön yhteydessä saadaan luovuttaa nuorta koskevia tietoja edelleen toiselle viranomaiselle vain nuoren ja, jos nuori on alaikäinen, myös hänen huoltajansa suostumuksella. Tiedot on hävitettävä heti, kun ne eivät ole välttämättömiä tehtävän hoitamiseksi.

Etsivän nuorisotyön tehtäviä hoitava ei saa ilmaista sivullisille, mitä hän tämän lain mukaisia tehtäviä hoitaessaan saa tietää nuoren henkilökohtaisista oloista, terveydentilasta, nuoren saamista etuuksista tai tukitoimista sekä hänen taloudellisesta asemastaan.

HELSINGIN DIAKONISSALAITOS

ONGELMANUORIA EI OLE. AMMATTILAISET EIVÄT VAIN TUTUSTU NUORIIN KUNNOLLA. SIKSI PALVELUOHJAUKSET EIVÄT AINA TOIMI. SIKSI NUORILLA ON KOKEMUS, ETTÄ HEITÄ EI KUUNNELLA. TULEVAISUUTTA VOIDAAN MUUTTA.

Tässä teoksessa esitetään Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos-palvelujen etsivän nuorisotyön malli. Etsivä nuorisotyö on kokonaisvaltaista työtä nuorten ja palvelujärjestelmän kanssa. Vamos-malli nojaa välittämisen merkitystä korostavaan palvelufilosofiaan sekä työntekijän ja nuoren väliseen vuorovaikutukseen.

Mallin ajatus on yksinkertainen: Vaikeassa elämäntilanteessa olevilla nuorilla on usein puute hyvästä vuorovaikutuksesta ja välittämisestä. Sen vuoksi heidän on vaikea sitoutua tulevaisuutensa kannalta hyviin tavoitteisiin. Etsivä nuorisotyöntekijä voi tarjota nuorelle välittävän ja arvostavan yhteistyösuhteen, jonka avulla nuori tuntee itsensä arvokkaaksi. Oman arvontunto tekee tavoitteisiin sitoutumisen mahdolliseksi. Näin nuorella on mahdollisuus päästä kestäväen hyvinvoinnin polulle. Silloin voittavat sekä nuori että yhteiskunta.

Etsivä nuorisotyö auttaa kasvavaa määrää nuoria. Vuonna 2013 autettavia oli jo 17 000. Teos tarjoaa näkymiä myös etsivän työn mahdollisesta tulevaisuudesta. Kirjan ajatuksista ja käytännön toimintamalleista riittää ammennettavaa kaikille, jotka työskentelevät vaikeassa elämäntilanteessa olevien nuorten kanssa.